૨૩૫૯

गूजराती चोथी चोपडीना अर्थ.

કવિતાની સમજુતી, તથા બીજા
કેટલા વધારા સાથે.

બુકસેલર મગનલાલ દેવચંદ
તથા.
બુકસેલર તૅરભોવન રણછોડ
છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્યા.

અમદાવાદ
યુ૰ પ્રી૰ અને જ૰ એ૰ કં૰ "લિમિટેડ"ના પ્રેસમાં
રણછોડલાલ ગંગારામે છાપ્યા.
સંવત ૧૯૪૦.   સને ૧૮૮૪.

કિમ્મત ૪ આના.

२३५७

गुजराती चोथी चोपडीना अर्थ.

હાલમાં છોકરાઓએ ગુજરાતી ત્રીજા ધોરણમાં ચોથી ચોપડી શીખવા માંડી, એટલે પાઠમાં આવેલો દરએક શબ્દ વ્યાકરણમાં કયા વર્ગનો ગણાય છે તે તેઓએ સારી પેઠે જાણવું જોઇએ; તેટલા સારૂ દરએક શબ્દના અર્થની સાથે વ્યાકરણનો વર્ગ લખી જણાવ્યો છે, અને તેની સમજવાની નિશાની ટુંકામાં નીચે મુજબ કરી છે તે પ્રમાણે વાંચીને સમજી લેવું.

(ના) નામ.	(વિ) વિશેષણ.	(અ) અવ્યય.
(સ) સર્વનામ.	(ક્રિ) ક્રિયાપદ.	(કૃ) કૃદંત.

પાઠ ૧ લો.

મંડાવીશું(ક્રિ)શરૂ કરાવીશું.
ગમશે(ક્રિ)પસંદ પડશે; સારી લાગશે.
વાર(ના) વખત.
પાછલી(વિ)પછાડીની.
રાજી(વિ)મગન; ખુશી.
સુંદર(વિ)સારી.
ચાહે(ક્રિ)માગે; ઇચ્છે.
કામ(ના)ધંધો.
નવરા(વિ) કામથીપરવારેલા.
પેહેલાં(અ)અગાઉ.
વસ્તુ(ના) ચીજ.
પરમેશ્વર (ના) મોટો ઇશ્વર; પ્રભુ.
પશુ(ના)ચોપગાં જાનવર; ચોપગાં પશુ.
પંખી(ના) પાંખવાળાં પશુ; પક્ષી.
આકાશ(ના)ગગન.
પ્રથ્વી (ના) દુનિયા.
સાંભરેછે(ક્રિ)યાદ આવેછે.
ભાઇડા(ના)મરદો.
બાઇડી(ના)બધરીઓ.
છોડીઓ(ના)છોકરીઓ.
કીડા (ના) જીવડા.
ચંદ્રમા (ના) ચાંદો.
જગત(ના) દુનિયા.
સર્વે(વિ)બધું; સઘળું.
સરજ્યું(ક્રિ)પેદાકીધું.
વિના(અ) વગર.
દેખતા (ક્રિ)જોતા.
સદા(અ)રોજ.

હરઘડી(અ)વારેવારે.
માલમ(વિ)યાદ; ફ્રોમ.
છાનું(વિ) ગુપ્ત.
ખોટું(વિ)ખરાબ;ભુંડું.
શિક્ષા(ના)સજા.

પાઠ ૨ જો.

જગત(ના)પ્રથ્વી;દુનિયાં
રેનડીઅર(ના) સાબર
ના જેવું સીંગડાવાળુ
જનાવર.
ગરુડ(ના)મોટા પક્ષીનું
નામ છે.
શીખવાનું(કૃ)ભણવાનું
દેશ(ના)મુલક.
વસે છે(ક્રિ)રેહે છે.
બોલી(ના)ભાષા.
જાત(ના)તરેહ; પ્રકાર.
જાનાવર (ના) ચોપગાં
જાનવર-પશુ.
સિંહ(ના)મોટા જબરા
પશુનું નામ છે.
આંબા(ના)કેરીનાંઝાડ
નાળીએર(ના)નાળિએ
રના ઝાડ.
ખજુરી(ના) ખજુરા-
નાં ઝાડ.
ટાઢ(ના)ઠંડ; હીમ.
મુલક(ના) દેશ.
અનાજ(ના)દાણો.
ફળ(ના)લીલો મેવા.
નીપજે છે(ક્રિ)પાકે છે.
ભોંય(ના)જમીન.
ધાતુ(ના)સોનું, રૂપું;
ત્રાંબુ,લોઢું વગેરે.
પર્વત(ના)મોટો પહાડ.
કોતર(ના)ગુફા.
મેદાન(ના)મોટી પહો
ળી ખુલ્લી જગ્યા.
સરોવર(ના)મોટુંતળાવ;
(ચોતરફ જમીનને વ
ચમાં પાણી તે.)
અવાજ(ના)સાદ.
કિનારે(ના)કાંઠે.
દરિઓ(ના)સમુદ્ર.
છોળો(ના)છાલકો.
અથડાતી(કૃ)અફળાતી
પાહાડ(ના) મોટા ડુંગ-
રો જોડાઇને ઉંચા
ગયલા તે.
ઉના(વિ)ગરમ.
ઝરણ(ના) ધીમે ધીમે
પાણી વેહેતે; વેહેળા.
જગ્યા(ના)ઠેકાણું.
પાલીઆ(વિ) ખરાબ;
પીએનેમાંદાપડે એવાં
માંદા(વિ)કાહેલી.
મુદલ(વિ)બીલકુલ.
ઠંડા(વિ)ટાઢવાળા.
ભોંયરાં(ના)ભોંયતળી-
આ નીચેનાં ઘર.
હેઠે(અ)નીચે;હેઠળ.
હુંફ(ના)ગરમી.
ગુજરાતી(વિ) ગુજરા-
તના.

પાઠ ૩ જો.

પ્રાર્થના (ના) સ્તુતી;
ભકિત, બંદગી,
સંસાર (ના) દુનિઆં.
પર્વત(ના)મોટા પહાડ.
જોમ (ના)જોર.
દાતાર(ના)સખી; આ-
પનાર દોલો માણસ.
પ્રાણીઆ(ના)જીવડા,
જીવવાળો માણસ.
હરવું (ક્રિ)ફરવું.
ઈશ્વર(ના) પ્રભુ
તૈયાર (વિ)તરત કામ-

માં આવે એવા.
શોભિતા (વિ) શોભા-
યમાન; શોભાવંતા.
સોમ (ના) ચંદ્રમા.
રચ્યાં (ક્રિ) બનાવ્યાં
જબરૂં (વિ) ભારે;
મોટું.
અદકા (વિ) વધારે.
જ્ઞાન (ના) સમજણ;
અક્કલ.
ભૂલે (ક્રિ) વિસરે.
પાપી (વિ) ચંડાળ; દુષ્ટ.
ઉપકાર (ના) પાડ.
કાપ (ક્રિ) મટાડ.
કલેશ (ના) કજીઓ;
કંકાસ.
કંકાસ (ના) કજીઓ;
લડાઈ.
પરિતાપ (ના) સંતાપ.
કુમતિ (ના) નઠારી બુ-
દ્ધિ; ખરાબવિચાર.
કરૂણા (ના) દયા; મેહેર.
કષ્ટ (ના) દુઃખ.
સુખ (ના) ચેન, મજા.

(કવિતાની સમજુતી.) (૧).

અરે! પ્રભુ તું તો એકજ છે. તેં આખી દુનીયા પેદા કરી છે; પૃથ્વી, પાણી, અને પર્વતો એ બધું તેંજ બનાવ્યું છે. (૧). તારા મઝાના શોભાયમાન, સુરજ ને વળી ચંદ્રમા; તે બધાને તેંજ બનાવ્યા છે, એ તારૂં પ્રભુ મોટું જોર છે. (૨). હમને બધી વાતની સમજણ ને હમારામાં બધા ગુણો છે, તેનો પ્રભુ તુંજ આપનાર છે; કોઈ ચંડાળ માણસ હોય તે એ બધો તારો આભાર ભુલી જાય. (૩). માટે હે ઈશ્વર તું કજીઆ લડાઈ, ટંટા, જે હોય તેનું મોં કાળુ કર એટલે તે કાહાડી નાંખ, ને પાપનો મોટો જે સંતાપ તેને પણ દુર કર, અને હમારાં બધા દુઃખમ-ટાડીને સઘળી વાતે હમને સુખ કર. (૪).

પાઠ ૪ થો.

પરગજુ (વિ) પરોપ-
કારી, પરકલ્યાણી.
ડબરાં (ના) જુવાર બા-
જરીના જાડા રોટલા.
ભો (ના) બીક, ડર.
અધમુઓ (વિ) અડધો
મરેલો, મુડદાલ.
દેખાડ્યું (ક્રિ) બતાવ્યું.
ગમ (ના) તરફ, બાજુ.
દયા (ના) રેહેમ.
વેહેલો (વિ) જલદી.
માંદા (વિ) કાહેલી.
કુવા (ના) ખાડા
લેવાઈ ગયો (ક્રિ) મુડ-
દાલજેવો થઈગયો.
શક્તિ (ના) જોર.
ઉઠાડવા (ક્રિ) ઉભોકરવા.

દુઃખ(ના)સંકટ, પીડા.
છોડવું (ક્રિ) કાહાડવું.
સંભાળ(ના)ખબરદાસ.

કલ્લા(ના)ખાચકાચોડા
તપેલી (ના) પાતેલી.
ટટાર(વિ)હોંશીઆર.
ચરવા(કૃ)ઘાસ ખાવા.

પાઠ ૫ મો.

આથડીઆં(ના)ઝમ-
ર; ફાંફાં.
મેહેનત (ના) કોશીશ.
સુઝતે (કૃ) દેખાતો.
બાપુ(ના)બચ્ચા;ભાઈ
પલલીશ(ક્રિ)ભીનાઈશ
ભણી(અ) તરફ.
કાઢુ(ક્રિ)બહારઆણું.
સાદ (ના) અવાજ.
ડુબી (કૃ) બુડી.
આશિષ (ના) સારી
દુઆ.

ગરીબ (વિ) કંગાળ.
કાખ (ના) બગલ.
ટેકો(ના)આધાર.

ખોડંગતો(કૃ) લંગડાતો.
હીંડતો (કૃ) ચાલતો.
લંગડાઊ(કૃ)ખોડાઊ.
ઉતાવળો (વિ)ઝડપથી.

પાઠ ૬ ઠો.

ત્રાણ (ના) શક્તિ.
ભુલો પડ્યો=રસ્તો વિ-
સરી ગયો.
જંગલ(ના)વગડો;રાન.
આડોઅવળો(અ)વાંકો
ચુંકો; આણીગમ
ભટક્યો (ક્રિ) રખડ્યો
ગભરાઈ(કૃ)અકળાઈને
પોકેપોક(વિ)મોટે સાદે
રોયો(ક્રિ) રડ્યો.
પોતીયું(ના)ધોતીયું.
ધરાયો(ક્રિ)તરપતથયો.
કટકો(વિ)જરા;થોડું.
ગુણ(ના) ઉપકાર.
બળતી (અ) પછી.
વગડો (ના) વન; રાન.
ચરતા(કૃ) ઘાસખાતો
ભોમિઓ(ના)જાણતો

જીવાડ્યો(ક્રિ)બચાવ્યો
નજર(ના)ધ્યાન,નીઘા.
કડકું(વિ)ખરે ખરૂં.

પાઠ ૭ મો.

લુંટવું(ક્રિ) જોરાવરીથી
ખુંચી લેવું.
મનસુબો(ના)વિચાર.
અટકળ(ના) વિચાર.
પરોણાગત(ના)પરોણા
ચાકરી.
ઘટારત (વિ) લાયક.
ઉજડ (વિ) લોકોની
આવ જાવ નહી તે;

પકડો (ક્રિ)ઝાલો.
બુમ(ના)સાદ;ઘાંટો.
પાંગળો(વિ)પગેલુલો.
વેળાસર(અ)વખતસર
વાળવાને (કૃ) બદલો
આપવાને.
લંગડો(ના)લુલો; લુલા-
પગવાળો માણસ.

મદદ (ના) કુમક.
ટાંટિઆ(ના) પગ.
ખભે(ના) ખાંધઉપર.
લગણ (અ) સુધી.
ભલું(વિ)સારૂં; રૂડું.
ઇછતે(કૃ) ચાહાતો.

પાઠ ૮ મો.

ભોજન(ના)જંખાનું.

ભજીઆં(ના)ચણાના લોટના ખીરામાં મસાલા સાથે રતાળુ. કેળાં, ભાજી વગેરે નાંખીને ઉનાતેલમાં તળી કાઢેલી ચીજ.
વર્ણન(ના)વિસ્તાર.
શીરો(ના) ઘઊંના લોટને ઘીમાં શેકી માંહે ખાંડનું પાણીરેડી લચકા જેવું કરેલું તે.
કમોદ(ના)ઊંચીજાતના ચોખા.
પકવાન(ના)લાડવા.જલેબી, દહીંતરાં, ઘેબર વગેરે મીઠાઈ.
વડી(ના)ચોળાની દાળ ભીનાળીને વાટી, માંહે આદુ મરચાં. નાંખીને સોગઠા જેવી બનાવેલી ચીજ.
વડાં (ના)ચોળા કે અડદની દાળ વાટીને પતાસા જેવા આકાર કરીને તેલમાં તળી કાઢેલું તે.
પૂરણપોળી(ના)પડવાળી રોટલી; વેડમી.
પાપડ (ના) અડદની દાળને વાટી માંહે સંચોરો મરી વગેરે નાંખી પૂરી જેવડી બનાવેલી ચીજ.
કચોરી(ના)ઘારી જેવું ખાંડવાળુ ખાવાનું.
સેવા (ના) ચણાનો લોટ કે ઘઊની પર સુદીને ભીનાળીને તેનાં લાંબા તાર કરી ગુંચાળાજેવું કરેલું તે
સુણજો(ક્રિ) સાંભળજો
અતિ(વિ)ઘણી બહુ.
ભાંગીને (કૃ)ચલોવીને.
ભાતભાત(ના)જાતજાત
તળાં(ક્રિ)તેલમાંવઘાર્યાં
દુધપાક(ના) દુધમાં ચોખા ખાંડ નાંખી પાક કરેલો તે.
લાડુ(ના)લાડવા.
સાર (વિ)સારા.
કંસાર (ના) ઘઊંનાં ફેક ઝીણા ઝીણા કટકા કરી પછી તેને ગોળ કે ખાંડના પાણીમાં બાફેલો તે.
સ્વાદ (ના) લેહેજત
અપાર (વિ) ઘણોજ.

(કવિતાની સમજુતી.) (૨).

હમે આજે બપોરે જે જમણ જમ્યા, તેની વાત તમે સાંભળો; કમોદના ચોખાનો ભાત કીધો હતો, અને દાળ ઘણી સરસ બની હતી. (૧). દહીંને વરોળીને જાડી છાશની કઢી કીધી હતી, અને માંહે સારી વડી નાંખી હતી; જુદી જુદી જાતનાં શાક તળ્યાં હતાં. અને બામુદી પૂરીને દુધપાક કર્યા હતાં.(૨) વેડમીને

લાડવા સારા હતા, ને વડાં કચોરીને કંસાર કીધો હતો; ભજીઆં તળેલાં ને સારી ભાજી કરી હતી, ને શીરો સારો ને રોટલી બનાવી હતી. (૩) પાચે પકવાન કરેલાં તે જમતાં જમતાં ઘણી મઝા પડે; ને વડાં પાપડ ને સેવો સારી હતી, ને તળેલા ચણાનો સ્વાદ ઘણો સારો હતો. (૪).

પાઠ ૯ મો.

આંબા (ના) કેરીનાં ઝાડ.
મરવા (ના) નાની કુમળી કેરી.
કાછીઓ(ના) તરકારી વેચનારો; પસ્તાગીઓ.
સાખો(ના) પાકવાપર આવેલી કેરીઓ.
ટોપલા (ના) વાંસની છાલની બનાવેલી મોટી ટોપલી.
આફુસ(ના) બીન રેસાદાર કેરીની જાત.
કુલમ (ના) લાંગડી કેરીની જાત.
થીર(વિ)હાલ્યાવગરનો.
મૂળ(ના)મૂળીઆં;જડ.
થડ(ના)ઝાડનો વચલો ગોળ ભાગ.
ડાળાં (ના) ઝાડની મોટી શાખા.
ડાળીઓ(ના) ડાળામાંથી ફુટેલીમોટીશાખા
પાંદડાં (ના) પાંતરાં.
મોર(ના) આંબાનાંફુલ.
તુરા (વિ) ફિકા.
છીણ (ના)પડ.
કઠણ (વિ)સખત.
અથાણાં(ના)આથણાં
ખરે(વિ)સખત; ઘણો.
ગળી(વિ)મીઠી.
લટકેલી(કૃ)ટીંગાએલી.
બજાર(ના)ચૌટું.
સરસ (વિ) સારી.

પાઠ ૧૦ મો.

માબાપ (ના) માતાપિતા; માત તાત.
આજ્ઞા(ના)હુકમ.
સંભા'(ના)ગારદાસ.
ધર્મ(ના) ફરજ; કામ.
પાડ(ના)ઉપકાર.
ભોગવવું(ક્રિ) વાપરવું; ફોડી લેવું.
બદલે(ના) પાડ.
આભાર(ના)ઉપકાર.
ભુંડા(વિ) ખરાબ.
માનવી(ક્રિ) પાળવી
સારૂં નરસું(વિ) સારૂં નઠારૂં.
આડું વિ) વાંકુ;ઉલટું.
રળીને(કૃ)પેદા કરીને
નભાવે છે(ક્રિ)ચલાવે છે
માન(ના)આબરૂ.
ઉછેરચાં(ક્રિ)મોટાંકરેચાં
વેઠયું (ક્રિ)ખમ્યું.
ઘરડાં(વિ)બુઢાં; જઈફ.
હેત(ના) પ્યાર.
વેળા(ના)વખત.

પજવવા(ક્રિ) કાયર ક-
રવા; દુઃખ દેવું.

પાઠ ૧૧ મો.

નઠારો (વિ) ખરાબ.
પરખવું (ક્રિ) જાણવું.
બે ફિકરૂં(વિ)ચિંતા વ-
ગરનું.
કાયર (વિ) હેરાન.
ઠરતા(ક્રિ)સ્થિરરેહેતા.
પૂરો (વિ) બરાબર,
ભુલો (ના) ચુકો.
ઠામઠામ(ના)ઠેકાણે ઠે-
કાણે.
અચકાય (ક્રિ) અટકે,
ખાંચો ખાય.
શરમાતો (કૃ)લજવાતો
આળસ (ના) સુસ્તી.
બેફિકરાઇ(ના)બેપરવા
મેલા (વિ) ધુળવાળા.
ઝટ (અ) જલદી.
વર્ગ (ના) હાર.કલાસ
દસ્કત (ના) અક્ષર.
બેવકૂફ (વિ) મૂર્ખ.
અથડાય(ક્રિ) પડે,ઝી-
કાય.
પંડે (વિ) જાતે, પોતે.
કડવો (વિ) નઠારો.
મન (ના) ચિત્ત.
છુટ્ટી (ના) રજા.
વાટ (ના) રાહા.
નડે (ક્રિ) કાયર કરે.
મસ્તી (ના) તોફાન.
ફજેત(વિ) બેહુરમત.

પાઠ ૧૨ મો.

ગુરૂજી(ના) મેહેતાજી.
સમીસાંજ(ના) સંધ્યા-
કાળ.
પાય (ના) પગ.
લવારો(ના) બકબકાટ.
ગવાળો (ના) બચકો,
છાબ.
પોથી (ના) ચોપડી.
લીખ (ના) જૂ.જૂનાં
ઇંડાં.
આપ (સ)પોતે,જાતે.
ધારે(ક્રિ)માને,વિચારે.
ધારો (ના) કાયદો.
ધુજે (ક્રિ થરથરે;કાંપે
જોડણી (ના) અક્ષર
જોડવાનું કામ.
અતિશે (વિ) ઘણીજ.
ચિંતા (ના) ફિકર.
ચુક (ના) ભુલ.
લેખણો (ના) કલમો.
ઘેલી(ના)નાદાનછોકરી
લેખીએ (ક્રિ) જોઇએ.
લૂગડાં (ના)કપડાં.

(કવિતાની સમજુતી). (૩)

જે નઠારો નિશાળીઓ હોય તે નિશાળમાં બધા છોકરા આવી રહ્યા પછી પોતે આવે, ને બીજા સૌ બેસી રહ્યા પછી પોતે બેસે; મેહેતાજી જે ધારા પ્રમાણે ચાલવાને કહે તે પ્રમાણે ચાલે નહીં. તો તે નઠારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો, (કંઈજ નહીં.) (૧). તે નઠારા નિશાળીઆને સાંઝ પડે કે સુવાનું

મન થાય, પછી પાઠ વાંચતાં પોતાના પગ થર થર ધ્રુજ્યા કરે; લખવા બેસે તો લીસોટા લીસોટા પાડે ને ભણવા બેસે તો બકબકાટ કર્યા જાય, તો તે નઠારો નિશાળે જઇને શું શીખવાનો હતો. (૨). શબ્દોની બરાબર જોડણી પણ તેને આવડે નહીં. ને મનમાં ઘણી ફિકર નહી. તેથી ઘણી ભુલો તેને પડે; કલમો ભાગીને બધી તે એકઠી કર્યા કરે, તો તે નઠારો નિશાળે જઇને શું શિખવાનો હતો. (૩). તેના ધુળવાળા હાથથી તે ચોપડી પણ મેલી કરે, જેમ કોઈ ગાંડી છોકરી હોય ને તે બધું એકઠું કર્યા કરે તેમ તે કરે. તેના લુગડામાં આપણે હજારો જુ જોઇએ, તો તે નઠારો નિશાળે જઇને શું શિખવાનો હતો. (૪).

પાઠ ૧૩ મો.

આરો (ના) પાર, છેડો.
માંકડો (ના) રાતાઓંનો વાંદરો.
સંગ (ના) સોબત.
પિતા (ના) બાપ, તાત.
પ્રકાશવું (ક્રિ) તેજ કરેવું
માતા (ના) મા. માજી
રૂપ (ના) કાન્તિ.
પુત્ર (ના) છોકરો.
કર્મ (ના) નસીબ; કામ.
ઠોઠ (વિ) અણઘડ.
વડી (વિ) મોટી.
બાળકો (ના) બચ્ચાંઓ.
ટાળો (ક્રિ) મૂકીદો.
કશી (વિ) કંઈપણ.
વડે (ક્રિ) લડે.
આડપાસે=આડી બાજુએ,
પૂરૂં (વિ) બરાબર.
ખરોઓજ=સાચો શીખામણ.
સુણી (કૃ) સાંભળી.
ખૂબખારો (વિ) ઘણો નઠારો.
ફુટ્યો (ક્રિ) ફુટેલો, અભાગીઓ.
પ્યારો (વિ) વાહાલો
જોર (ના) બળ
ઠીક (વિ) બરાબર
ઢાલા (વિ) આમથો.
ભીખીને (કૃ) ભીખમાગીને.

(કવિતાની સમજુતી.) (૪).

તે નઠારો નિશાળીઓ કંઈ વાત માંડી કે તેમાં તૈયાર એટલે વાતો કરવા મંડી જાય, તેથી બચ્ચાંઓ તમે તે નઠારાની સંગત મૂકી દ્યો; એમ કરશો તો કશી વાતનો છેડો તમારો

આવવાનો નથી, તો તે નઠારો નિશાળે જઇને શું શીખવાનો હતો. (૫). તે નઠારો બીજા જોડે લડે ને વઢ્યા કરે કે આડી બાજુએ પડે, પછી તેનું ભૂરું ડોળ તે જણાઈ આવે; તેને કોઈ સારી શીખામણ દે તે કડવી ઝેર જેવી લાગે. તો તે નઠારો નિશાળે જઇને શું શીખવાનો હતો. (૬). તે નઠારો કીસમતનો ફુટેલો નિશાળમાં મેહેતાજીને પણ કાયર કર્યા કરે, ને નિશાળમાંથી છુટે ત્યારે વાંદરાની પેઠે કુદકો મારી દોડ્યો જાય; પછી તે છોકરો માબાપને પણ વહાલો લાગે નહી; તો તે નઠારો નિશાળે જઇને શું શીખવાનો હતો. (૭). તે નઠારાને ઘણા જોરથી પકડીને નિશાળમાં લાવીને ગોંધ્યા, તો પણ તે બરાબર શીખવાનો નહી ને મૂરખોજ રેહેવાનો; પછી ભીખ માગીને પોતાનો ગમે તેમ ગુજારો કરે, તો તે નઠારો નિશાળે જઇને શું શીખવાનો હતો. (૮).

પાઠ ૧૪ મો.

કમાયો(ક્રિ) પેદા કીધો.
પત(ના)પતીજ;ભરોસો
સાટુ(ના)કરાર; વેચાણનો બંદોબસ્ત.
ઉજાણી(ના) મેજબાની, છુ આફત.
કને (અ) પાસે;સોડે.
બાળક(ના) બચ્ચું.
ભુખ્યા (વિ) ડુંગા.
છેતર્યો(ક્રિ) ઠગ્યો.
વિશ્વાસ(ના) ભરોસો.
જુઠું(ના)ખોટું.
ઠગ્યો(ક્રિ) છેતર્યો.
કાંઉંકર=મેં છુપાવ.
ઠગ(ના)ઠગારો;ધુતારો.
હરામ(વિ) અધરમ.
જન્મ(ના)જીંદગાની.
ફજેતી(ના)ગેરઆબરૂ.
મા(અ) નહી.
છેતરાય(ક્રિ)ઠગાય.
ભુલીગયો(ક્રિ) વિસરી ગયો.
નફો (ના)ફાયદો;હાંસલ

પાઠ ૧૫ મો.

દેવ(ના)પ્રભુ;પરમેશ્વર.
ગાડીવાન(ના)ગાડીવાળો; ગાડી હાંકનારો.
ખંત(ના)ચેટક.
વગડો(ના) વન;જંગલ.
ઉદ્યમ(ના)ધંધો;વેપાર
ચીકણો (વિ)ચીકાશવાળો; ચોટીજાયએવો.
ચોટી(કૃ)વળગી; બાઝી
વાટ(ના) રાહ.
રોઇ(કૃ)રડી.

વિનંતી(ના)કાલાવાલા
  અરજ.
સહાય (ના) મદદ.
વાણી (ના) વાચા.
મૂરખ (વિ) બેવકુફ.
ટેકો (ના) આધાર.
આળસુ (વિ) સુસ્ત.
આશરો (ના) મદદ.
જાડીકાઢેલી(કૃ) બનાવ
  ટની; બનાવેલી.
ભરોસો(ના)વિશ્વાસ.
પંડેજ (વિ) પોતેજ.
આધાર(ના) આસરો.
ગરજ(ના)દરકાર,પરવા
ગુનો(ના)અપરાધ.
આજ્ઞા (ના) હુકમ.
મેહેનત(ના)શ્રમ,ઉદ્યમ

પાઠ ૧૬ મો.

કેળ (ના) કેળાનું ઝાડ
તાપોડીઆં(વિ) ખાસ
  ડીઆં, લાંબા જાડી
  છાલનાં.
સોનેરી (વિ) ટુંકા, પા
  તળી છાલનાં.
કુંકણી(વિ)ચોધાર, લા-
  લ તથાલીલીછાલના.

મથાળે(ના)ઉપર ;ટોચે
આસપાસ(અ)આજુ
  બાજુએ.
જથો (ના) ઝૂમખો.
ફળેછે(ક્રિ)ફળ આવેછે
પીલા (ના)ફણગા.
લુમ(ના)કાતરો.
ટુંકી (વિ)થોડી.
મુદત (ના) વખત.
મેવા (ના) ફળ.
બાફીને(કૃ)રાંધીને.
ફરાળ(ના)વ્રતમાં ખા-
  વાનાં ફળ વગેરે;ફળ
  ખાવાં તે.
મુખ્ય(વિ)મોટી.
જણસ(ના)ચીજ,વસ્તુ
રેસા (ના) દોરા.
સ્વાદે (ના)લિહેજતમાં.
બારેમાસ=આખુવર્ષ.
કોહાતાં(કૃ)કોહી જતાં;
  સળતાં.

પાઠ ૧૭ મો.

નીળ(ના) કાળાટીલના
  વાંદરા.
કાઠું(ના) શરીરનું કદ.
પવાલું(ના)જામ;પ્યાલું

ગરમ(વિ) તાપવાળા.
જાત(ના)તરેહે.
ડીલે(ના)શરીરે.
માકડાં(ના) રાતાંમોંના
  વાંદરાં.
કુદવાનું(કૃ) કુદકો માર-
  વાનું;છલંગમારવાનું.
ફાળ(ના)કુદકો, ફલંગ.
વળગી (કૃ)ભાઝી.
લાગ (ના) દાવ.
રાંધેલું(કૃ) બાફેલું.
ધાન્ય (ના) અનાજ.
પાળી(કૃ)પોષી, ખવડા
  વી પીવડાવી.
ઘાટ(ના)આકાર;ડોળ.
મળતો (કૃ) સરખો.
બેટો (ના) ટાપુઓ.
ઝુંપડાં(ના) નાનું ઘર.
વાળ(ના) બાલ.
અજાણ્યો(વિ)ઓળખા
  ણ વગરનો, અત-
  રાપી.
આઘેથી(અ) દુરથી.
ભુલમાં(ના) ગફલતમાં
જંગલી (વિ) રાનમાંરે-
  હેનારો, રાની.

વિલાયત (ના) અંગ્રેજ-
લોકોનો દેશ.
ખારવા(ના) ખલાસી.
હળી ગયો (વિ) મળી
ગયો.
બિચારો(વિ) બાપડો.
સંભાળીને(કૃ) ગરદાસ
લઇને, સાચવીને.

પાઠ ૧૮ મો.

ખોદે તે પડે=આપણે.
કોઇનું ભુંડું કરવા જ
ઇએ તો આપણુંજ
માઠુ થાય.
દાનત(ના)નિષ્ટા,નજર
ગીધ (ના)લોહી, માંસ
ખાનારૂ મોટું પક્ષી.
નગરશેઠ(ના) શેહેરનો
શેઠીઓ.
માલ (ના) માલમતા;
ભંડોળ પાણી.
વેહેચી લેવાને (કૃ)ભા
ગ પાડવાને.
ઝાડી(ના) નાનાં મોટાં
ઝાડએક બીજા ઝાડ
સાથે આવી ગુંફા જે
વું બનેલું તે.

તરસ(ના) સોસ.
વેઠી(ક્રિ) ખમી, સહી.
નિરાંતે (ના) ચેનથી.
ગમી(ક્રિ) પસંદ પડી.
ઉઠયો(ક્રિ) આવ્યો.
તાલેવાન (વિ)પૈસાદાર
કપાળે (ના) નસીબે.
કંદોઇ(ના)મીઠાઇ ભ
જીઆં વગેરે વેચ
નારો.
મીઠાઇ(ના)ગળી સુખ
ડી, (બરફી, પેંડા વ
ગેરે).
ઝેર(ના)વિખ, સોમલ.
ખુશ(વિ) મગન.
મોત(ના) મરણ.
મડદાં(ના)લાસ, લોથ.
ફોલી(કૃ)કોતરી, ફોડી.
કહેવત(ના)કહેતી;કાહા
ણી.
ચોરનીમા ચંડાળે જા
ય=ચોરનો માલ ચં-
ડાળને હાથ ચડે.
પાપી હાથ ઘસંતાજા-
ય=પાપી લોકો કાંઇ
પુન્યદાન કર્યા વગર
હાથઘસતામરીજાય.
ચંડાળ (વિ)પાપી;દુષ્ટ.
ઘસતા(કૃ)ઘસતાં, ઘસ
ડાત.

પાઠ ૧૯ મો.

ભીંત(ના)કાદવનોકરો.
જઇશમાં=જઇશનહી.
ઉકળતું(વિ)ગરમથતું.
મહાખોટું(વિ)ઘણું ખ-
રાબ, બહુ નઠારૂં.
માનવું(ક્રિ) કહ્યું કરવું;
કબુલ કરવું.
ઉગરેયું(ક્રિ)બચ્યું જીવ્યું
શીખામણ (ના)બોધ,
ફાયદાની કહેલીવાત.
સમજીને(કૃ) જાણીને.
હસવા (કૃ) ઠહિઆરા
કરવા, હાંસી કરવા.
ડોશી(ના)ઘરડીબઇરી.
ફિકર(ના) ચીંતા.
અક્કલ(ના) બુદ્ધિ.
પુંજી (ના) ગાંસડો.
ડાહીડાહી(વિ)ડાહાપણ
ભરેલી.
ટેવ(ના) ખો, આદત.
ચરૂ(ના) બે કડાવાળુ

તાંબાનું કે પીતળનું વાસણ.
ઉની (વિ) ગરમ.
વરાળ (ના) બાફ.
તમ્મર (ના) ચકરી.
મૂર્ખાઇ(ના)બેવકુફાઈ
માની(ક્રિ) કબુલ કરી.
વલે(ના)હાલ, હવાલ.
નાદાન(વિ)અણ સમજુ, થોડી બુદ્ધિનું.
કડવી (વિ) નઠારી.
ડાહ્યાં (વિ) શાણાં.
મરજી(ના) ઇચ્છા.

પાઠ ૨૦ મો.

ઉનામણો(ના)ઉનાપાણીનો દેગડો
ચોટ(ના) ટક્કર, દાવ.
ડોલવું (ક્રિ) હાલવું,ધુણવું.
તત્કાળ(અ) તરત.
અંજાઇ(કૃ)તમરખાઇ
વિનાશ (ના) નાશ.
મુખ (ના) મોહોડું.
પ્યારા(વિ) વાહાલા.
પાસ (અ) પાસે.
ઉકળેછે(ક્રિ)ગરમ થાય છે.
ચુકે (ક્રિ) ભુલે.
જીવ(ના)પ્રાણ આત્મા
જોખમ(ના)નાશ થવાની ધાસ્તીઃ સંકટ.
બુધિબાળ=થોડી અક્કલ.
ડહાપણ (ના) શેખી ચતુરાઇ.
વેહેમ (ના) શક.
બોલ(ના) શબ્દ;
ચાલ(ના) રીત.
હાલ (ના) હવાલ.

(કવિતાની સમજુતિ). (૫).

એક માખીએ મોડે થકી બોલીને કહ્યું કે હે મારા વાહાલા બચ્ચા. જ્યાં સુધી હું જઇને પાછી આવું ત્યાંહાં સુધી તું ઉડીને ઊંચે આકાશમાં જતું નહી. (૧) ત્યાં ઉના પાણીનો દેગડો ઉકળેછે, ને તેની પાસે જો કોઇ જાય, ને એવામાં તેની કાંઇ નજર ચુકી, તો તે વખતે તરત તેનો જાન જતો રેહેછે (માટે તું ત્યાં જઇશ નહી.) (૨). એવી શીખામણ બચ્ચાને દઇને માખીતો ઊડી ગઈ. પણ બચ્ચુ નાદાન બુદ્ધિનું, તેથી તુરત તેના મનમાં એ બાબતનો ધોલાટ કરવા લાગ્યું. (૩). તે બચ્ચું મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યું કે ઘરડા માણસો વેહેમ ઘાલીને ઘણી વાતો કરેછે. પણ આટલે ઊડીને પાછું આવું તેમાં તે હું શી રીતે મરી જઇશ? (૪). એવા મનમાં વિચાર કરીને તે બચ્ચું

ઉડી ગયું, ને તે પાણીના ચરૂ કે દેગડા પાસે પોહોચ્યું, તેવુંજ પોહોચતા વારને તમ્મર ખાઈને તેમાં પડ્યું કે હું મરી જવાનું એમ તેણે જાણ્યું. (૫). પછી તે મરતાં મરતાં બોલ્યું કે, જે છોકરા આવી ચાલ ચાલે, માબાપનું કહ્યું માને નહીં ને પોતાની જીદ ચલાવે, તેના આવા હાલ થાય. (૬).

પાઠ ૨૧ મો.

સાચો (વિ) ખરો, સાચા બોલો.
વર્ગ (ના) સરખુ શીખનારા છોકરાની હારે.
ભાગજોગે (અ) એકાએક; કોઈ સમે.
નંબર (ના) આંકડો.
સાંભરતું (કૃ) યાદ આવતું.
અજાણતાં (અ) બેચિંતા; અજાણપણે.
ધારો (ના) કાયદો.
તોડે (ક્રિ) અમલમાં નહીં લાવે.
નાનીસરખી (વિ) નાની જેવી.
વળગાડી (ક્રિ) બઝાડી.
સરત (ના) સુરત, ધ્યાન.
ભુલ્યા (ક્રિ) વિસર્યા.
છુટું (વિ) જુદું. નોખું.
જવાબ (ના) ઉત્તર.
નીચુંઘાલી= શરમાઈ.
ઉમેરીશ (ક્રિ) વધારીશ.

પાઠ ૨૨ મો.

ટેબલ (ના) લખવાની મેજ.
સાંભર્યાં (ક્રિ) યાદ આવ્યાં.
છાતી (ના) હિમ્મત.
સાચુ (ના) ખરૂં.
સાહેબ (ના) મેહેરબાન
રજા (ના) પરવાનગી.
માફ (ના) ક્ષમા.
કદાપિ (અ) કદી, કબુ
છાની (વિ) છુપી.
ખરેખરૂં (વિ) સાચેસાચુ.
માન્યું (ક્રિ) કબુલ કર્યું.
અગાઉ (અ) પેહેલાં.
શરમ (ના) લાજ.
વિચાર (ના) મનસુબા.
ફોકટ (વિ) નકામા.
ધીરજ (ના) હિમ્મત.
ત્યારકેડે (અ) ત્યારપછી
પેહેલાં (અ) આગળ.
ઉઘાડી (ક્રિ) ખોલી.
પડપૂછ (ના) તજવીજ.

પાઠ ૨૩ મો.

આળ (ના) તોહોમત.
નવાઈ (ના) અચરત.
નિત્ય (અ) રોજ.
વાંક (ના) તકસીર.
વગરપૂછે=પૂછ્યાવિના.
સુઝે (ક્રિ) જણાય.
માંહે માંહે (અ) એકબીજા, અરસ પરસ.
નક્કી (અ) ખચિત.
છુટવાની (કૃ) છોડવાની
પકડાયો (ક્રિ) ઝલાયો.

ખરો (વિ) સાચો.
ઉતર્યું(ક્રિ) ગયું.
પૂરો(વિ) પક્કો, બરાબર
ચાલ(ના) ચાલચલગત
આબરૂ(ના) ઇજત, માન.
વખાણ(ના) તારીફ.

પાઠ ૨૪ મો.

પંચાત(ના) ચુકાદો.
પક્ષ (ના) છાબડાં.
આવકાર(ના) આદરમાન, આદરભાવ.
બચકું(ના) ડાપુ.
ન્યાય(ના) ઈનસાફ.
ઈનસાફ(ના) ચુકાદો
ત્રાજુડ(ના) ત્રાજવાં.
કરગરી(કૃ) કાલાવાલા, કરી, દલગીર થઈ.
વહેંચતી(કૃ) ભાગ પાડતાં.
વઢીપડી(ક્રિ) વઢી પડી.
વઢવા (ના) લડાલડી.
વાંધો(ના) તકરાર.
તોડ(ના) નીકાલ.
વાજબી(વિ) અદલ.
કશી(વિ) કાંઈ જરાપણ

કટકા(ના) ટુકડા.
નમ્યું(ક્રિ) નીચે ગયું.
સમજી (ક્રિ) ચેતી.
બાઈઓ(ના) બેહેનો.
ધીરજ(ના) સબુરી.
રાહે(ના) રીતે.
છુટકો(ના) નીકાલ.
લાગેવળગે(ક્રિ) પોહોચે ગટ કરી ગયો= ખાઈ ગયો.
ડાહ્યું(વિ) ડાહ્યું.
ઉપાય(ના) ઇલાજ.
સુખેથી(ના) મઝાથી.
બેલાશક(અ) નિરભે.
લડાઇ(ના) ટંટો.

પાઠ ૨૫ મો.

પ્રાણી(ના) જીવવાળા પશુ, જાનવર.
ભુકા(ના) ચુરેચુરા.
પશુ(ના) ચોપગાં જાનવર.
અટકચાળાં(વિ) આડાં અળવીત્રાં.
પંખી (ના) પક્ષી.
માંછલાં(ના) નાના મચ્છ.

ઉન (ના) ઘેટાના બાલ.
કર્યાં (ક્રિ) પેદા કીધાં.
ઠીક(અ) દુરસ્ત, બરાબર
મળતો (ક્રિ) સરખો.
ફેર (ના) તફાવત.
વાચા (ના) બોલવાનું ભાન.
મરજી (ના) ઇચ્છા.
અંડી (ના) બદન.
ભેગાં (અ) સાથે.
હરકત (ના) અડચણ

પાઠ ૨૬ મો.

રૂવાટી(ના) ઝીણાવાળ.
રૂપાળા(વિ) શોભાવંતા.
સાન(ના) ભાન, સમજણ.
બસ(અ) બહુ, ઘણું.
સુંવાળા(વિ) કુમળા, નરમ.
ઘટ (વિ) જાડા.
આછા (વિ) થોડા.
લીસા (વિ) સાફ; પાલીસ.
અટાપટાવાળા= કાબરચિત્રાં.
ખરી (વિ) સાચી.

ઝાલવાના(કૃ)પકડવાના
સીધાં(વિ) પાધરાં.
ઢાંકણુ(ના)કવર.
સરજનાર(ના)પેદાકરનાર (પરમેશ્વર.)

પાઠ ૨૭ મો.

હેત(ના) પ્રીતી પ્યાર.
હથોડો (ના) લુવારનું લોઢાનું ટીપવાનું હથયાર.
અનર્થ(ના) નુકશાન.
પ્રભુ(ના) ઈશ્વર.
મુવાળો(ના)વાલ.
શુળી(ના) ફાંસી.
ગલોલ(ના)ગોફણો.
નમેરી(વિ)દયા વગર.
સમ(ના)વખતે.
ભમે(ક્રિ)ભટકે.
દયા(ના)મેહેર.
તજી (કૃ) છોડી દઈ.
દમે (ક્રિ) દુઃખ દે.
પરોવી (કૃ) ઘોચી.
કાંતો (અ) નહીતો.
છોડે (ક્રિ) મુકી દે.
અર્થ(ના)મતલબ.
અક્કલ (ના) બુદ્ધિ.
આગ (ના)દેવતા.
તજો (ક્રિ) મુકી દ્યો.
ડરી(કૃ) બીહીને.
ધારો(ક્રિ)વિચારો.
પ્રેમ(ના) હેત.
કુળ (ના) વંશ.
કક (વિ) કોઈક.
ફાંસો (ના) કબજો.
તરફડતાં(કૃ)તરફડીઆં ખાતાં.
ભાળે (ક્રિ)જુવે.
પાપી(ના)દુષ્ટ માણસ.
ચિત્ત(ના) મન, ધ્યાન.

(કવિતાની સમજુતી). (૬).

કોઈ વખત જ્યારે જાનવરનું મન ભમે છે ત્યારે તે ગમે ત્યાં ફર્યા કરે છે, તેવારે કોઈ માણસ તે બિચારા પશુને શુળમાં ઘોચી નિર્દય પણે દુઃખ દેછે; કે નહીં તો પછી તેનો પગ તોડે છે ને છોડી મૂકે છે કે નહીં તો તેની આંખ ફોડે છે, કે નહીતો તે ને જોડા વતી માર મારે છે ને પછી હથોડા વતી ધુળમાં દાટી દેછે; એવું નુકશાન મતલબ વિનાનું ઘણું કરે છે. જેમકે બુદ્ધિ વગરનો માણસ ઝાડના મૂળમાં આગ મૂકીને તેને બાળી મૂકે તેમ; માટે ઈશ્વરથી બીહીને તમે તેવાં પાપ કરવાં મૂકી દ્યો, ને પશુઓ ઉપર પ્યાર રાખવા વિશે પરમેશ્વરને હેતથી યાદ કરો. (૧).

કોઈ માણસ પશુના પગને પાંખોને પકડીને તોડી નાંખે છે ને પછી ખુશી થઈને જોવાને તેને છોડી દેછે; વળી કોઈક

તો બાજથી ફાંસો ઘાલે છે ને પછી તે પશુના હાથ પગ તરફડે છે તે જુવેછે; તે શુળી કાંટાની સોય જેવો હોયછે તે વગર દયાથી હાથે વતી ઘોચી દે; પક્ષી ઉપર જે ગોફણ ફેંકેછે તે દુષ્ટ માણસ મનમાં જરા વિચાર કરતો નથી કે રખેને એને દુઃખ થતુ હશે!(૨)

પાઠ ૨૮ મો.

પેચ(ના) આંટો.
મશકરી(ના)મજાક.
ચાદર (ના) ખાદીની જાડી પીછોડી.
ઓરવું(ક્રિ)નાંખવું.
સકુંજો(ના)સંચો.
જોડેલી(કૃ)બનાવટની.
તરતજ(અ) પાધરો.
મજે (ના) રમૂજ.
અચરજ(ના)નવાઈ.
કપાસ(ના)રૂનાં ઝાંડ.
હીંચકા(ના)ઝોલા.
સોબતી(ના)સાથી.
ધાડું(ના) ટોળુ.
હીંચવા(કૃ) હીંચકાખાવા, ઝૂલવા.
પછવાડે(અ) પાછળ.
ઝોળીઓ (ના) ઝૂલતી ગાંસડીઓ.
ટગલા (ના)ગંજ.
ચરખ (ના)કપાસપીલવાના નાની રેટીઆ.
કપાસીઆ(ના)કપાસનાં બી.
છુટા(વિ)નોખા, જુદા.
દાબવા (કૃ) ચાંપવા.
ચગદાઈને(કૃ)કચડાઈને; છુંદાઈને.
ટાટ(ના) શણનું કપડું.
કસ્યા(ક્રિ)તાણી કકડી ને બાંધ્યા.
જાળીઆં (ના) ઝીણાં ઝીણાં બાકાં.

પાઠ ૨૯ મો.

ગુંગળાવું(ક્રિ)અકળાવું ગભરાવું.
કાંતવું(ક્રિ)લાંપા કાચા દોરા કરવા.
વેઢવું(ક્રિ)સેહેવું.
આંડી(ના)સુતરનું ગોળ ગુંચળુ.
તાંત(ના)બકરાનાઆંતરડાની દોરી.
વેપારી (ના) રોજગાર કરનારો.
પૂણી(ના)રૂનાગાળાને સળીથી વાળીલાંબો આકાર કરેલો તે.
વણકર (ના) સાળવી.
મળસકું(ના)સહવાર.
રંગરેજ(ના)રંગારો.
સુતરીઓ(ના) સુતરનો વેપારી.
કશુંબી (વિ) રાતી.
અથડાતાકુટાતા(કૃ)અફળાતા ઝીકાતા.
ગુંગળાઈ(કૃ)અકળાઈ.
અંતે (અ) છેલ્લે.
વારો(ના)વખત.
પીંજારા(ના) રૂને તાંત વડે સાફકરનારા લોકો

પીંજ્યા(ક્રિ)સાફ કીધાં.
ઝપાટા (ના) લાકડાંના
કુતકાના સપાટા.
સાળ (ના) લાકડાનું
વણવાનું ઓજાર.
આકાર (ના) ડોળ.
નિરાંત(ના)ચેન; સુખ.
પોત (ના) કુમાસ.
ગમ્યું(ક્રિ) પસંદ પડ્યું.
સરત(ના)સુરત; ફોમ.

પાઠ ૩૦ મો.

ઓળખાણ(ના)પીછા-
ન, ઓળખ.
ચળકાટ(ના)ઝળકાટ.
ઓચિંતુ (અ) અકા-
એક; એકદમ.
ચાંચવો (ના) કોદાળી
જેવું લોઢાનું હથિ-
આર.
જાણીએ (ક્રિ) ઓળ-
ખીએ.
ઝણઝણાટ(વિ) ઝીણા
ઝીણા.
અવાજ(ના) સાદ.
ગભરાયો(ક્રિ)અકળાયો
એકાદ(વિ) એક.

જણ (ના) માણસ.
કાળ (ના) વખત.
સરખો (વિ) જેવો.
હાયહાય(અ) અરે અરે
અજવાળું(ના) ઉજાસ.
ધીબાધીબ(વિ)ધબ દે
તા કે; એક પછી એક.

પાઠ ૩૧ મો.

લગડી (ના) ઢાળકી.
ચીપ (,,) નાનીપાટ.
કાનસ (ના) રેતરડી.
જતરડો(ના)કાંણાવાળુ
તાર ખેંચવાનું લોઢાનું
હથિઆર.
વેષ(ના)પોષાકબદલીને
કોઇના, જેવું ડોળ
દેખાડવું.
ચપટા (વિ) એક પા
સેથી બેઠેલા.
મૂસ (ના) ધાતુ ગાળ
વાનો સંચો; રેચી.
ભાઇબંધ(ના)દોસ્તદાર
નોખા (વિ) છુટા.
ભઠ્ઠી (ના) દેવતાનો
મોટો ચુલો.
તપાવી(ક્રિ) ગરમ કરી.

ભાઇબંધાઇ(ના)દોસ્તી
લપેટી (કૃ) વીંટાળી.
સ્નેહ (ના) પ્રિતી.
છોડ્યા (ક્રિ) મૂક્યા.
એરણ(ના)જેના ઉપર
ટીપેછે તે ધારવાળુ
લોઢાનું ઓજાર.
ચપડીને (કૃ) ટીપીને.
હીર (ના) રેશમ.
ફિરકી (ના) કસબ કે
રેશમ લપેટવાનું લા-
કડાનું ઓજાર.
આમળે (ક્રિ) વળ દે.
બદલાઇ (કૃ) ફેરવાઇ.
રાચ(ના)વણવાનું લા-
કડાનું ઓજાર.

પાઠ ૩૨ મો.

નિર્દય (વિ) ઘાતકી.
અપલક્ષણ(ના)ખરાબ
ગુણ; ખરાબ ટેવ.
સલાહ (ના) વિચાર.
જૂઠાણું (ના) જૂઠું.
મહા (વિ) મોટું.
નીચ (વિ) હલકા.
ધિક્કાર(ના)તીરસ્કાર.
હરેક (ના) ગમે તે.

જોગ (વિ) લાયક.
નુકસાન (ના) હાણી.
વાંક(ના) ગુનો;તકસીર.
ઢાંકવાને(કૃ)છુપાવવાને
માઠું (વિ) ખરાબ.
મતલબ(ના)પેચ;અર્થ
નાનોસુનો (વિ) જરાક
જેટલો.
હરખાતા(કૃ)ખુશીથતા
ઉઘાડો (વિ) ખુલ્લો.
સ્વભાવ (ના) ખાશિ-
અત પ્રકૃત્તિ.
ચૂપ (વિ) મૂગાં.
ધુણાવીને(કૃ)હલાવીને.
ઈશારત(ના)નિશાની.
ઉતારવી(ક્રિ) ઠસાવવી.
છેતરવું(ક્રિ) ઠગવું.

પાઠ ૩૩ મો.

શીકું(ના)વાસણ ભેર-
વવાનું જાળીવાળુ ગું-
થેલું દોરડાનું ગુંછળુ.
તકાવવું(ક્રિ)ધારીરેહેવું.
છલંગ (ના) ફલંગ.
માંચી (ના) લાકડાની
પીઠ વગરની ખુરસી.
અંગારા(ના) દેવતાના
સળગેલા કોયલા.
સાચવવું (ક્રિ) સંભા
ળવું; તપાસવું.
વાસ (ના) સોરમ.
શક્તિ (ના) જોર.
સોડમ (ના) સુગંધ.
ખસેડી (કૃ) આઘીકરી.
કાના (ના) કારણ.
ક્યાંક(અ)કઈ જગોએ.
ભારે (વિ) મોટી.
વેહેમ (ના) શક.
બોજો (ના) ભાર.

પાઠ ૩૪ મો.

ઉગારવું(ક્રિ)બચાવવું.
આકાર(ના)ડોળ;રૂપ.
ખુશામત (ના) કાલા
વાલા.
ફેર (ના) તફાવત.
અજાણ્યું (વિ) અત-
રાપી; પારકું.
ધણી (ના) શેઠ.
ચેતાવે(ક્રિ) જાણ કરે.
દોરી (કૃ) દોરવી; તેડી.
વરૂ (ના) વાઘનાજેવું
લોહી માંસ ખાનારૂં
જનાવર.
ગુણ (ના) ફાયદો.
બરદાશ(ના)સંભાળ.
સરસ (વિ)સારી.
જન્મથી (ના) જન્મે
ત્યારથી,
કુરકુરીઆં(ના) કુતરી-
નાં બચ્ચાં;ઓકીલાં.
વહાલાં (વિ) પ્યારાં.
ઉલટાં (વિ) સામાં.
લાડેછે (ક્રિ)ગેલકરેછે.
ઉદાસ (વિ) દલગીર.
ઓળખ્યાં(કૃ)જાણી.
એકાએક(અ)એકદમ
ભેગા (વિ) એકઠા.

પાઠ ૩૫ મો.

ઘાયલ (વિ) જખમી.
કાપણી(ના)ઘાસ તથા
અનાજકાપવાનુંકામ
હોજ(ના)પાણીનાં કું-
ડ, પાણીની ટાંકી.
ચોરીનસ(ના)ચોરીરગ.
હદય (ના) અંતઃકરણ.
દાતરડું(ના)ઘાસ તથા
અનાજકાપવાનુંવાંકું.
લોઢાનું હથિઆર.
મૂઢ (વિ) ઢોઠ.

સાવચેતી (ના) ખબર દારી; હોશિયારી.
કૃપાયો (ક્રિ) વઢાયો.
ઘા (ના) જખમ.
જબરો (વિ) ભારે.
ધડધડ (વિ) દડદડ.
વાટે (ના) રસ્તે.
દાબણ (ના) દબાણ.
જોરાવર (વિ) જબરી.
ચંચળ (વિ) હોશિઆર
મરણ (ના) મોત.
ઘટતો (વિ) લાયક.
તરતબુદ્ધિ=ઘટતો ઉપાય, જલદી સુઝે એવી અક્કલ.

પાઠ ૩૬ મો.

અનાજ (ના) ધાન્ય.
સુપુષ્પ (વિ) ઘણું, મોટું.
સાંઠા (ના) અનાજના ઉભા સોટા.
ટોચ (ના) ઉપલોભાગ.
કૃપા (ના) મેહેરબાની.
વીતવું (ક્રિ) થવું, હોવું.
જાતજાત (ના) તરેહે તરેહે; ભાત ભાત.
ડાંગર (ના) ભાત.
પોચા (વિ) નરમ.
પોલા (વિ) પોકલ.
જથાબંધ (વિ) સામટા.
બાંધો (ના) બંધારણ.
ચતુરાઇ (ના) ડાહાપણ.
નબળા (વિ) કમજોર.
મજબુત (વિ) જોરાવર.
આસપાસ (અ) આસે પાસે, ચોમેર.
ફોતરાં (ના) પડ; છોડાં.
ભોનાશ (ના) ભેજ.
ઠડા (વિ) ટાઢવાળા.
હમેશાં (અ) રોજ.
સેવા (ના) ભક્તિ.

પાઠ ૩૭ મો.

જગકરતા (ના) જગતનો બનાવનાર ઇશ્વર.
પ્રૌઢ (વિ) મોટા.
હય (ના) ઘોડા.
વાહન (ના) ગાડી, ઘોડો વગેરે બેસવાનું.
વિમાન (ના) સ્વર્ગની પાલખી.
સાજ (ના) સામાન.
માનવી (ના) માણસ.
જગ (ના) જગત; દુનિયા
ઉપજાવી (ક્રિ) પેદાકરી
વસ્તુઓ (ના) ચીજો.
સંસાર (ના) દુનિયા.
પાર (ના) છેડો.
બળવાન (ના) જોરાવર.
રવિ (ના) સુરજ.
ઠરાવ્યો (ક્રિ) કીધો.
ઠાઠ (ના) ભભકો.
સમાસમાના (ના) વખતે વખતના.
કાજ (અ) વાસ્તે.

(કવિતાની સમજુતી.) (૭).

દુનિયામાં બનાવનાર પરમેશ્વરે દુનિયામાં ઘણી ચીજો પેદા કીધી છે, તેથી આખા જગતના લોક સુખ પામે છે, તેના ગુણ ગાવા બેશીએ તો પાર આવતો નથી. (૧). પ્રથવી, પાણી,

ને મોટા મોટા પહાડો, ને ઝાડીમાં જે ઘણાં ઝાડો હોય છે તે; તેમ બળદો ઘોડા ને જોરાવર હાથી, ને વિમાન જેવા બેસવાના તેજ પ્રભુએ બનાવ્યા છે. (૨). ચંદ્રમા, સુરજ, અને તારાનો ચળકાટ, તેનો ભભકો સારો બનાવ્યો છે, અને વખતે વખતના સુખનો સામાન પ્રભુ તે માણસને વાસ્તેજ કીધો છે. (૩).

પાઠ ૩૮ મો.

નાળિએરી (ના) નાળિએરનું ઝાડ.
ચિરટાં (ના) રેસા.
ટટ્ટી (ના) કામડાનીવાડ.
ઝાવલી (ના) નાળિએરીનાં પાંતરાંની ગુંથીને કરેલી ટટ્ટી.
ઠેઠ (અ) છેક.
મેર (ના) બાજુ.
સાફ (વ) ચોખુ.
ચોટું (વિ) રેસાવાળુ.
ટોપરૂં (ના) કોપરૂં.
પીલ (ક્રિ) પાણીમાંકચડે
કોપરેલ (ના) કોપરાનું તેલ.
ઢોર (ના) જાનવર.
તાડી (ના) ખજુરાનો કે નાળીએરીના ઝાડનો રસ.
કેફ (ના) નીશા.
ખુએ (ક્રિ) ગુમાવે.
બગાડ (ના) ખરાબી.

પાઠ ૩૯ મો.

કાસદ (ના) એપીઓ.
બંબાવાળો (ના) બંબો રાખનારો.
બેભાન (વિ) શુદ્ધિ વગરના.
મધરાત (ના) વચલીરાત
શુમારે (અ) આસરે.
શેરી (ના) મોહોલ્લો.
ઠોકયા (ક્રિ) અફાળ્યા,
ધશીને (કૃ) જોસ્સાથી. દોડીને.
ખખડાવ્યા (ક્રિ) ઠોકયા
ભડકા (ના) મોટાંબળતાં
ફડાફડ (વિ) જોરભેર.
અવાજ (ના) કડાકા.
નીસરણી (ના) સીડી.
મેડો (ના) માળ.
પથારી (ના) બિછાનું.
રૂંધાઇને (કૃ) ગુંગળાઇને
ઢંઢોળ્યો (ક્રિ) હલાવ્યો.
ધ્રસડીને (કૃ) ખેંચીને.
વર (ના) માંટી.

પાઠ ૪૦ મો.

જાગૃતિ (ના) શુદ્ધિ.
શુર (ના) બાહાદુરી.
ગાંડા (વિ) દીવાના.
કમાડ (ના) બારણાં.
ધડાકો (ના) મોટો અવાજ.
ચોમેર (અ) ચારેબાજુ
નવાઇ (ના) અચરતી.
ભાઇબંધ (ના) દોસ્તદાર
નિરાંત (ના) ચેન.
લાહે (ના) આગ.
હઠ્યો (ક્રિ) હાર્યો; ફર્યો.
મિત્ર (ના) દોસ્તદાર.

બચાવવાને(કૃ) ઉગારવાને; જીવાડવાને.
પાડોશ(ના) પાસેનું ઘર.
લાગ (ના) દાવ.
ફાવ્યો (ક્રિ) જડ્યો.
માર્ગ (ના) રસ્તો.
ચોસેચોસ (ના) ઘાંટે ઘાંટા.

પાઠ ૪૧ મો.

અણીશુદ્ધ (વિ) સહી સલામત.
ઉઘરાણું(ના) કંઈકામ સારૂ બધાએ શક્તિ પ્રમાણે પૈસા ભરી એકઠા કરવા તે.
ટીપ (ના) યાદી.
હરખાઈ(કૃ) મગનથઈ
પાધરોજ(અ)સીધોજ
હડસેલો (ના) ધક્કો, આંચકો.
તન (ના) શરીર.
ધ્રૂજે(ક્રિ) કાંપે; થરથરે.
બચાવનાર(ના) ઉગારનાર.
હિમ્મત (ના) છાતી.
યુક્તિ (ના) તદબીર,
મેદાન(ના)ખુલ્લી જગો
દયાળુ (વિ)માયાળુ.
પુરૂષ (ના) મરદ.
ઊગાર્યાં (ક્રિ)બચાવ્યા
લેંઢાં(ના) સુતારનાં ઘડવાના ઓજારો.
રાચરચીલાં (ના) ઘર શણગારને શોભાતો લક્કડ વગેરે સામાન
દાણોદુણી (ના) અનાજ પાણી.
લુગડાંલત્તાં(ના)કપડાં વગેરે,
ભેર (અ) સાથે.
કુટુંબ (ના) પાસેના ઘરના રહેનારા.
પખવાડીઆં(ના) પંદરવાડીઆં.
ખરેખરી (વિ) સાચે સાચી.

પાઠ ૪૨ મો.

તપાસ(ના) તજવીજ.
જવાહિર(ના) એકજાતનું રત્ન.
દરબાર(ના)રાજકચેરી
ઝાડો(ના)તપાસજડતી
સાક્ષી (ના) શાહેદ.
અસર (ના) લાગણી.
ફેર (ના) તફાવત,
ફકીર (ના) સાંઈ.
ખોડું (વિ) લંગડું.
સાંઈ (ના) ફકીર.
મેર (ના) બાજુ.
લાદ્યુંછે(ક્રિ)નાંખ્યુંછે
ધારીધારીને(કૃ) તાકી તાકીને.
પારખી(કૃ) ઓળખી.
હીંડો (ક્રિ) ચાલો.
ડાહાપણ(ના)પતરાજી
કશું (વિ) કંઈપણ.

પાઠ ૪૩ મો.

જાદુગર(ના)મંતરજંતરનો જાણનાર; ધુતારો.
શાબાશી (ના) માન.
અનુમાન(ના)કલ્પના
સજા (ના) શિક્ષા.
રમૂજ (ના) ગમત.
અચંબો (ના) નવાઈ.
ગમ (ના) બાજુ.
આછુ (વિ) થોડું.
લંગડું (વિ) પગે લુલું.

સમજણતી(કૃ) જાણતો.
સમજવાનું(કૃ) અક્કલ લેવાની.
ચિત્ત (ના) ધ્યાન.

પાઠ ૪૪ મો.

આકડો(ના)આકડાના ફુલનું ઝાડ.
મળતાં (કૃ) સરખાં.
જુદાં(વિ)નહીં મળતાં.
ફાટ (ના) ચારો.
છેક (અ)બહુ; ઘણી.
ડુંગરા(ના) ઊંચાટેકરા.
અડે (ક્રિ) અડકે.
ઊંટ મેલે આકડો= ઊંટ આકડાનાઝાડને ખાય નહીં.
બકરી મેલકાંકરો=બકરી કાંકરાને ખાય નહીં.
સાંભરતું(કૃ)યાદઆવતું

પાઠ ૪૫ મો.

મેંઢાં (ના) ઘેટાં.
ચપળ(વિ)હોંશિઆર.
ડરેલ (વિ) બસી ન જાય એવા.
ધીમો (વિ) ટાઢો; ઠંડો.
જન્મારો(ના) જીંદગાની; અવતાર.
ઘડ્યો (ક્રિ)બનાવ્યો
ઠોકરાયક્રિ)ઠોકરખાય.
ભરવાડ (ના)ઘેટાં ચરાવનાર.
ઉન(ના) ઘેટાનાબાલ
ખ્રિસ્તી (ના) વિશ્વાસી
વેપાર (ના) રોજગાર
લાખો (વિ) હજારો,
ઉપજે છેક્રિ)પેદાથાયછે
કામળ (ના) ચૂમાળા.
કામળી (ના) નાના ચુમાળા.
હુંફ (ના) ગરમી.
બફાઇ(કૃ) રૂંધાઈ.
નિમાળાં (ના) બાલ.

પાઠ ૪૬ મો.

ગુણવાળી(ના) ફાયદાવાળી.
શીંગાળી (વિ) શીંગડાવાળી.
ખડ (ના) ઘાસ.
પગાળી(વિ)પગવાળી.
આકાર(ના)ઘાટ;ડોળ.
આંચળ (ના) થાન,
ફાટ (ના) ચારો,
રૂપાળો (વિ) શોભતો.
ભાળો (ક્રિ) જુવો.
વાળ (ના) બાલ.
ગોવાળ (ના) ગાયનો ચરાવનાર.
સંભાળ(ના) બરદાસ.
ભલુ (વિ) સારૂં.
ખીર(ના) મોળો દુધપાક.
થાક(ના)મેહેનત;શ્રમ.
ઠરે (ક્રિ)બંધાઈ જાય.
ઉપજે (ક્રિ) થાય.
ઠંડ (ના) ટાઢક; ઠંડક.

(કવિતાની સમજુતી.) (૮).

ફાયદો કરે એવી શીંગડાવાળી ગાય પાણી પીને ઘાસ ખાય છે; એનો ઘાટ કેવો સારો છે તેને ચાર પગ ને ચાર આંચળ

છે. (૧). તેના પગની ખરીમાં ચારો છે તેને તેનો આકાર સારો છે તે જાણવો; તેના પૂછડાને છેડે બાલનો ગુચ્છો છે ને રોજ રોજ ગોવાળીઆ તેની બરદાસ લે છે. (૨). કોઈ વખત બેઠી હોય ત્યારે હોઠ હલાવ્યા કરે છે તેમાં કોઈ કાળી હોય છે કોઈ ધોળી હોય છે, તેમ કોઈ રાતી હોય છે; દોહોતી વખતે તેનું દુધ સારૂં દેખાય છે ને તે દુધનાં દહીં માખણ ને ઘી થાય છે. (૩). વળી દુધના પેંડા બરફી ને દુધપાક બને છે, ને ખીર ખાતાં મેહેનત પડતી નથી તે પણ દુધની થાય છે: વળી બાસુદી ને શિખંડ પણ દુધનાં થાય છે, તે પેટમાં ઠરે છે ત્યારે ઘણી ઠંડક થાય છે. (૪).

પાઠ ૪૭ મો.

ગરમ(વિ)ઉનના; ગરમી રેહે એવા.
ઘટ (વિ) જાડા.
ગોકુળગાય (ના) એક જાતનો ધીમો ચાલનાર જીવડો.
લાચાર(વિ) કંગાળ.
રૂંવાટાં(ના)ઝીણાબાલ
હેરાન(વિ)કાયર.
ગરદન (ના) ડોક.
લબડે(ક્રિ)ઝટકે.
રક્ષણ(ના)સંભાળ.
હુંફાળા (વિ) ગરમીવાળા. ગરમ.
શંખલા(ના) છીપાણીમાંનો જીવડો.
અવતરે(ક્રિ)જન્મે.
નરી(વિ)ફક્ત,એખલી
સુંવાળી(વિ) નરમ;નાજુક.
ગજીઆણી(ના)ગજપનાનું રેશમી લુગડું.
કિનખાબ(ના) કસબના બુટ્ટાવાળુ લુગડું.
ઉઘાડું(વિ)ખુલ્લું.
કોમળ (વિ) કુમળુ.
સાફ(વિ) ચોખું.

પાઠ ૪૮ મો.

ગાજવીજ(ના)ગડગડાટ ને વીજળી.
વેગ (ના) જોસ્સો.
વાયુ(ના)વા, પવન.
મોજા (ના) જુવાળના પાણીના ફીણવાળા ખડકા.
ઝબકારો(ના)ચમકારો
કડારો(ના)અકળામણ
મુદ્દલ(વિ)બીલકુલ.
ઘોર(વિ)બીયામણું.
ગડગડાટ(ના)અવાજ.
કડાકા(ના) મોટા અવાજ.
અધધધ(અ)અરેઅરે
સુડી(ના)ઝરમરઝરમર

વરસાદ આવ્યાકરે તે
પલળીશું (ક્રિ) ભીના
 ઈશું.
ફોરાં(ના)છાંટા.
ઝાપટું(ના)થોડીવાર વ-
 રસાદ આવીને રહી
 જાય તે.
સોંસરી(વિ)પાધરી.
અથડાય(ક્રિ) અફળાય
ધડાકા(ના) અવાજ.
ગર્જના(ના)ગડગડાટ.

પાઠ ૪૯ મો.

સાચ(ના)સાચુંબોલવું.
શીખામણ(ના) બોધ;
 ફાયદાની વાત.
વચન(ના)વેણ, સુકન.
આંચ(ના) ઔપ, ઝાળ
વધતુંઓછું (વિ) કમી
 જાસ્તી.
સ્વાદ(ના)રસ, ચરસ.
મીઠુંમરચું(ના) ઉમેરો.
ભભરાવીને (કૃ)નાંખી
 ને, ભેળવીને.
હૃદયેથી(ના)મનથી.
સાંભળતી(કૃ)યાદ આ-
 વતી, ફોમ આવતી.
ભાવ(ના)ઇચ્છા.
મશ્કરી(ના)મજાક.
પૂરો(વિ)પક્કો.
બંધાવું(ક્રિ) કબુલ થ-
 વું સહી થવું.
ફલાણું(વિ)ગમે તે; હ-
 રેક.
તોડ્યું(ક્રિ) નહી પાળ્યું.
બગાડ(ના)નુકશાન.
માર(ના)સજા, શિક્ષા-
 ના સપાટા.
પસ્તાવો(ના)ખેદ.
સંભાળી(કૃ)સાચવી.
સાચાબોલા(વિ) ખરા
 બોલા.
સામી(વિ)ઉલટી.
માયા(ના) હેત.
સંતાડે(ક્રિ) છુપાવે.
આસામી(ના)માણસ
નુકશાન(ના)હાણી.
સાચને ન લાગે આં-
 ચ=સાચાને કશોભો
 લાગતો નથી.

પાઠ ૫૦ મો.

દોડાદોડ(ના)દોડધામ;
 નાસભાગ.
ધુમેધુમ(ના)ચાંટેધાંટા
ઉપાય(ના)ઇલાજ.
મસળી(કૃ)ચોળી.
આળોટવું(ક્રિ) ગોલાંટ
 ખાવા.
શેતરંજી(ના)પાથરવા-
 નું શોભિતું બિછાનું.
લપેટી(કૃ)વીંટાળી.
ઓલવી(ના)બુઝાવી.
સહીસલામત(ના)ક્ષેમ
 કુશળ.
પોસો(ના)ખોબો.
રસોઇ(ના)રાંધવાનું.
પેણો(ના)તળવાનું લો-
 ઢાનું વાસણ.
સાવચેતી (ના) હોંશિ-
 આરી.
માટી (ના) મરોડી.

પાઠ ૫૧ મો.

નાળચું(ના) નળી.
આંફળી ફાંફળી (વિ)
 ગભરાયલી.
લક્ષણ(ના)ગુણ, ટેવ.
બીક (ના) ડર.
ભીંજવે(ક્રિ)ભીનાળે.
ધીમેધીમે(અ)હળવેહ-

ળવે.
જુગતી (ના) તદબીર.
અણગમતું(કૃ)નાપસંદ
ઇચ્છા (ના) મરજી.
ઇશારત(ના) નિશાની,
રીસ (ના) ગુસ્સો.
ગણકારે (ક્રિ) પતકરે.
અફાળે (ક્રિ) ઠોકે.
ફાળ (ના) કુદકો.
બીની (ક્રિ) બીધી.
અચંબો (ના) નવાઇ.
ચોપાસ (અ)ચારે બા
જુ; ચોગરદમ.

પાઠ પર મો.

વેગળી (અ) આઘી.
નજીક (અ) પાસે.
હિંમત (ના) ધીરજ.
બેનપણાં(ના)સહીપણ
લાડે (ક્રિ) ગેલ કરે.
પરગામ(ના)પારકેગામ
સાદ (ના) અવાજ.
લાડીને (કૃ) ગેલકરીને
વહાલ (ના) પ્યાર;હેત
ઉપકાર(ના)પાડ;ગુણ
માયા(ના) હેત;પ્રિતી.
સંભારે (ક્રિ) યાદકરે.
બદલો (ના) પાડ.

પાઠ પ૩ મો.

શાઉડી (ના)સિસોળી
આંના પીછાંનું જાન
વર.
સિસોળીઆં(ના)શાઉ
ડીનાં પીછાં.
સાદાં(વિ)ચિત્રવગરનાં
ભાર (ના) બોજો.
ઘોરવું (વિ)ગળામાંથી
સાદ કહાડવો;ઉંઘવું
દર(ના) નાનુબાકુ,બા
કાં.
વિઆય (ક્રિ) જણે.
રૂવાં(ના) ઝીણાબાલ.
અણીદાર(વિ)અણી
વાળું.
સફેદ (વિ) ધોળી.
બુઠું(વિ)અણીવગરનું.
રીસેભરાય=ગુસ્સેથાય
હથિયાર(ના) ઓજાર.
તીર (ના) વાંકુ ફેંકીને
મારવાનુ હથિઆર-
અધ (વિ) અડધા.
ઝુંડ (ના) ઝુમ્કર.
કળી (ના)ખીલ્યાવગર
નાં ફુલ.
ગરબડ (ના) તોફાન.
છાનીમાની (વિ) મુગી
મુગી.

પાઠ પ૪ મો.

પ્રથ્વી(ના)ચારેખડની
ધરતી;આખુજગત.
પ્રદક્ષિણા(ના) આસ
પાસગોળફરીવળવુંતે.
નજર(ના) નિધા;દ્રષ્ટી.
ચપટી (વિ)એક પાસે
બેઠેલી.
આધાર (ના) ટેકો.
અધર (વિ) અતરંગ.
ઝડપ (ના) ઉતાવળ.
સ્થિર (વિ) હાલે ચાલે
નહી તે.
સદા (અ) રોજ.
ફેરો (ના) ચક્કર.
કલાક (ના) અઢીઘડી.
ચોવીસકલાક-સાઠઘડી
(દહાડો ને રાત).
પાસ (ના) બાજુ.
ધંધો (ના) રોજગાર.

પાઠ પપ મો.

નકશો (ના) ઘરગામ

કે દેશનો ચિત્રેલો ન-
મુનો.
સમુદ્ર (ના) દરિઓ.
ઉત્તર (ના) ઉપલીદિશા
દક્ષિણ (ના) નીચલી
દિશા.
પૂર્વ (ના) ઉગમણીદિશા
પશ્ચિમ (ના) આથમ-
ણી દિશા.
ઝાડુ (ના) ઝાડવો.
ધરતી (ના) જમીન.
ખંડ (ના) જમીનના
મોટા ભાગો.
દિશા(ના) બાજુ;પાસુ.
ઉગમણ(ના) પૂર્વદિશા
આથમણ(ના) પશ્ચિ-
મ દિશા.
નક્કી (અ) ખચિત્ત.
વાંસો (ના) પીઠ;બરડો.
નમુનો (ન) મુકાબલો.
ભુગોળ (ના) પ્રથ્વીનો
ગોળો.

પાઠ ૫૬ મો.

મથાળુ(ના)ઉપલુંપાસુ.
કડકા (ના) ભાગ.
આસ્ત્રેલિઆ (ના) પ્ર
થ્વી ઉપર સૌથી મોટો
બેટ.
બેટ (ના) ટાપુ.
વળગેલા(કૃ)જોડાયલા.
અળગો(વિ) અલાયદો.
મધ્ય (વિ) વચલા.
છેડો (ના) નાકુ.

પાઠ ૫૭ મો.

સ્તુતિ (ના) પ્રાર્થના;
બંદગી.
નિર્ધન (વિ) ગરીબ.
બખશિસ (ના) ભેટ.
સમર્થ (વિ) જોરાવર.
અધિક (વિ) વધારે.
યોગ્ય (વિ) લાયક.
જગજીવન(ના)જગત-
નો જીવાડનાર ધણી.
નીતિ(ના) સારી રીત;
સારા વર્તણુંક.
નાસરૂં (ક્રિ) નીકળું.
દુખિઓ(વિ) હેરાન.
મુજને (સ) મને.
સરજનહાર (ના) પેદા
કરનાર (ઈશ્વર).
ભમે (ક્રિ) ભટકે.
અંન (ના) અનાજ.
કીર્ત્તિ (ના) મહિમા.
પ્રકાશ (ના) ચળકાટ.
ભારી (વિ) ભભરૂ.
ફોરટ (વિ) નકામું.
ઠામ ((ના) ઠેકાણું.
જશ(ના)શાબાશી;માન
ભક્તિ(ના)સેવા;પ્રાર્થના
સંગ(ના) સંગત;સાથે.
સદાએ (અ) રોજ.
થાપ(ક્રિ) આપ;સ્થાપ.
સંકટ(ના) દુઃખ; કષ્ટ.

(કવિતાની સમજુતી). (૯).

જ્યારે હું શેહેરના બજાર બહાર ફરવાને નીકળું છઉં, ત્યારે ઘણા ગરીબ માણસો મારી નજરે પડેછે અને આખી પ્રથ્વીના લોકો દુઃખી માલમ પડેછે. (૧). સૃષ્ટિ પેદા કરનાર જો-

રાત્રે ઇશ્વર મને જેજે ભેટો કરે છે, તે બધાનો પાડ હું શી રીતે વાળી શકીશ। (૨). ઘણા ગરીબ લોકો ભુખને લીધે ઘેર ઘેર ભટક્યા કરે છે. પણ જોઇએ તે કરતાં વધારે હે જગતના જીવાડનાર ધણી તેં મને અંન આપ્યુંછે. (૩).

પૃથ્વી પાણી ને આસમાન એમાં તારોજ મહિમા ચાલે છે, હું જ્યાં જોઊં ત્યાં તારૂં ભારે જોર છે, ને તારાં વગર કોઈ પણ ખાલી ઠેકાણું માલમ પડતું નથી. (૧). હે પ્રભુ તારા જશ મોટા છે (બહુ તેં સારા કામો કીધાં છે), હું તારૂં ભજન રોજ કરૂં એમ મને બુદ્ધિ આપ; હું હંમેશાં સારી ચાલથી ચાલું એમ કર. ને સઘળાં દુઃખને તું મટાડી નાંખ. (૨).

પાઠ ૫૮ મો.

મામલતદાર(ના)તાલુકાની જમાબંધી ઉઘરાવનાર, બીજા વર્ગનો માજીસ્ટ્રેટ.
પહેરો (ના) ચોકી.
કચેરી(ના)રાજદરબાર
વેહે(ના) કાણું, છિદ્ર.
ડુલથઈ(કૃ)ખાલી થઈ.
વારેઘડીએ=હરવખત.
માથાકુટ(ના)અડચણ
ફુરવવી(ક્રિ)ઊચાનીચી કરવી.
અજાણ્યું(વિ)અતરાપી
નોંધી(કૃ)લખી,ગણી.
કામની(ના)ખપની.
શુમાર (ના) આસરો.
ખબર(ના)સમાચાર.

પાઠ ૫૯ મો.

સાહેબ(ના)ટોપીવાળો; ગોરો અમલદાર.
પણે (અ) પાંહાં.
ખુન(ના)હથી આરથી કે ઝેર દીધાથી કોઇની હત્યા કરવી તે.
ગીતા (ના) ધર્મની ચોપડી.
તકરાર (ના) રગઝક.
અપમાન (ના) ગેરઆબરૂ.
ધોળકા (ના) અમદાવાદ જીલ્લામાં એક કસ્બો છે.
પરગણું(ના) તાલુકો.
સીમ(ના) હદ; સીમા.
ટંટો (ના) ઝઘડો.
ઈહાં (અ) આંહાં.
સાલ (ના) વરસ.
નીકાળ (ના) તોડ.
કારકુન (ના) મેહેતો.
છેવટે (અ) આખરે.
તુમ ગાંવમે જાકરકોઈ બમનકે ઉદરસે ગીતા લાવે=તમે ગામમાં જઇને કોઈ બ્રાહ્મ-

ણુને ત્યાંથી એક ધ-
ર્મની ચોપડી લાવો.
બહુત અચ્છા સાહેબ=
બહુ સારૂં સાહેબ.
હસ્યા(ક્રિ)દાંત કાઢ્યા.
ઠપકો(ના) દોષ.

પાઠ ૬૦ મો.

એકાકાર(વિ) એકમેક;
સરખી.
લોટણ(વિ)ગોલાંટ ખા-
ય એવા.
શોક(ના)દલગીરી.
પાહુ(વિ)જાડા ગળાનું
કલગીદાર(વિ) કલગા
વાળી; તોરા વાળી.
શિરાજી (વિ)કલગીદાર
ટોપી વાળું.
લક્કી (વિ) મોરની પેઠે
કળા કરી નાચનારૂં.
થરથરી(વિ)થરથર ધ્રુ
જ્યા કરે એવું.
ગિરેબાજ(વિ) ગોળાંટ
ખાતુ.
જંગલી (વિ) રાની.
આસમાની(વિ)ભુરૂં.
ચળકતા(વિ)ઝળકતા.

લિસોટા (ના) કાપા.
કળા(ના)પાંખપોહોળી
કરીને નાચવું તે.
ગરદન (ના) ડોક.
ખીલેલી (કૃ) પોહોળી
થયલી.
રળિયામણું(વિ)શોભા-
વંતું.
જોડો (ના) સાથી.
ગોતાં (ના) ગોલાંટ.
ગુલાટ(ના)ગોલાંટીઆં
લોટી(કૃ)ગોલાંટ ખાઈ.
ફુલવે(ક્રિ) મોટું કરે.
કુંડાળું (ના) ગોળ ચક-
રડું.
ડોક(ના)ગળો.

પાઠ ૬૧ મો.

અંગ(ના)શરીરનાભા-
ગ; શરીર.
ખોપરી (ના) માથાનું
તાલકું.
મગજ(ના)ખોપરીમાં-
હેનો ભાગ.
થોભા (ના) ઘોડીના
ગુચ્છા.
ટટાર (વિ) સીધું.

તાળવું(ના)મગજ આ-
ગળનો ભાગ.
ઓચી(ના) ગરદન.
આંચ(ના)નુકશાન.
હડપચી(ના)દાઢી આ-
ગળની જગો.
મીચાય(ક્રિ)વીચાય.
ખાળી (કૃ) અટકાવી.
ભમર(ના)આંખનીઉ-
પરના કમાનદારવાલ
નસકોરાં (ના) નાકનાં
બે કાણાં.

પાઠ ૬૨ મો.

ફેફસું (ના)શ્વાસ લેવા-
ની નળી.
રાક્ષી (ના) કચડવાના
કે ફાડી ખાવાના બે-
વડા દાંત.
તાળવું(ના)મગજ આ
ગળનો ભાગ.
ડાચું (ના) જડબું.
દાઢો(ના)પાછળના બે-
વડા દાંત.
ફાડવું(ક્રિ)કરડી ખાવું
લાળ(ના)નીગળતુંથુંક.
કોઠો(ના)પેટ તથા વાં-

સા નીચેનો ભાગ.
બજાવેછે (ક્રિ) કરેછે.
શ્વાસ (ના) દમ.
વાચા (ના) બોલવું.
ઈંદ્રિઓ (ના) શરીરની
ભાગો, (આંખ, કાન,
નાક, જીભનેચામડી)

પાઠ ૬૩ મો.

બીડ (ના) ઘાસ ઉ-
ગેલી જગ્યા.
નધણીઆતું (વિ) મા-
લીક વગરનું.
ગંજી (ના) મોટોઢગલો.
કાલાવાલા (ના) ખુ-
શામત.
તરણું (ના) તખલું.
સરખું (વિ) પણ; જેવું
નિરાશ (વિ) નાઉમેદ
આશાભંગ.
નીચ (વિ) હલકો.
અદેખો (વિ) કીનાવાળો
અદેખાઈ (ના) કીનો.
જોડી કાઢેલી (કૃ) બ-
નાવટની.
વાવરવા (કૃ) વાપરવા.
સાચવવા (કૃ) સંભાળવા
હક (ના) દાવો અખતયાર
સરખો (વિ) બરાબર.
બળવું (ક્રિ) દાઝવું.

પાઠ ૬૪ મો.

કુર (વિ) ઘાતકી.
સોગન (ના) કસમ; સમ.
ઊપદેશ (ના) બોધ.
સુકૃત (ના) સરાંકામ.
હરી (ના) પરમેશ્વર.
પ્રતાપ (ના) જોર; મેહેર
વસ્ત્ર (ના) લુગડાં.
જન (ના) માણસ.
ખુલે (વિ) ઉઘાડે.
નવરંગ=તરેહ તરેહના
રંગના.
કંગાલ (વિ) ગરીબ
નાચાર.
બિછાનું (ના) પાથરણું.
વય (ના) ઉમ્મર.
વચન (ના) શબ્દ, સુકન.
જુઠા (વિ) ખોટા.
મુખ (ના) મોઢું.
વદે (ક્રિ) બોલે.
દીસે (ક્રિ) દેખાય.
ડર (ના) બીક; ધાક

(કવિતાની સમજુતી). (૧૦).

ઘણા માણસો રસ્તામાં પડેલા (રઝળતા), તેમને હું ઉઘાડે શરીરે જોઉં છઉં, પણ મને તો સઘળા શરીરપર પેહેરવાનાં જાત જાતનાં લૂગડાં મળેછે. (૧). કેટલાક ગરીબ નાચારોને રેહેવાનાં ઘરબાર મળતાં નથી. પણ મને તો રેહેવાને સારૂં ઘરછે અને સુવાને સારી પથારી છે. (૨). બીજા કેટલાક માણસો નાની ઉમ્મર થકી મોંમાંથી નઠારા શબ્દ બોલતાં શીખેછે, તેઓ ભાંડે. ખોટા કસમ ખાય છે એવા તે પાપી માણસો માલમ પડેછે.

(૩). મને શીખામણ થકી સારી અકલ આવી, એ પરમેશ્વરની મારા ઉપર મેહેર છે; માટે હવે હું બીહીને સારાં કામજ કરૂં, કે તેથી તે પરમેશ્વર મારા ઉપર ખુશી રહે. (૪).

પાઠ ૬૫ મો.

સિક્કા (ના) મેહેરો; છાપ.
નરદમ (વિ) બીલકુલ; તમામ.
વળાં (ના) ગુંચળાં.
ભાષા(ના) બોલી; લિપિ
અડી(ના) સિક્કો પાડવાનો સંચો.
તળીઉં (ના) નીચેનો ભાગ.
ભેળવું (કૃ) મેળવવો.
ઉપયોગ (ના) ખપ.
નર્યા(વિ) એકલા; ફકત
ગઠ્ઠા (ના) ગાંગડા.
ખડક (ના) જમીન કે પાણીમાં ઢંકાયલા મજબુત પથરા.
શોભિતી(વિ)શોભાવંતી
તોલ (ના) વજન.
હિસ્સે (ના) ભાગે.
ભળવે (ક્રિ) ભળે.
છપાય (ક્રિ) છાપ પડે.

પાઠ ૬૬ મો.

ચાલ (ના) ધારો.
ગાંડાઈ (ના) નાદાની.
કંઠી (ના) ડોકની સોનાની સાંકળી.
શિયાળો (ના) ટાઢની મોસમ.
ચોમાસુ (ના) વરસાદની મોસમ.
ઉનાળો (ના) તાપની મોસમ.
નાત (ના) જમણવાર.
પુષ્ટી (ના) મજબુતી.
ઊજળાં (વિ) ધોએલાં.
જરૂરીયાત(વિ) ખપના
પૈસાદાર(વિ)તાલેવંત.
વાવરતાં(કૃ) વાપરતાં.
કરજ (ના) દેવું.
મૂરખાઈ(ના) બેવકુફી.
નબળાં (વિ) કમજોર.
ગેરફાયદા(ના)નુકસાન.

પાઠ ૬૭ મો.

ગંધક(ના) સળગી ઉઠે એવો પીળા રંગનો પદાર્થ.
હથિયાર(ના) ઓજાર.
ભરતર (ના) રસ ગાળીને કરેલી બનાવટનું લોઢું.
ઘડતર (ના) ઘડીને કરેલી બનાવટનું લોઢું
પોલાદ (ના) ખરૂંલોઢું.
મળેલું (કૃ) ભળેલું.
તપાવી(કૃ) ગરમ કરી.
જુના(વિ) અસલના.
કાળમાં (ના) વખતમાં
કાંસુ (ના) એક જાતની ખરડ ધાતુ.
ભેળ (ના) મેળવણી.
સોંઘું (વિ) સસ્તું.
તોલો (ના) ૩૨ વાલ.
પૈસા (ના) દોડીઆં.
ચોખો (વિ) સાફ.

ઉપયોગી(વિ) ખપની
ઇશ્વરકૃપા(ના)પરમેશ્વ
રની મેહેરબાની.
ઓગળી(ક્રિ) રસ થઈ.
ઠરેછે(ક્રિ)બંધાઈ જા
યછે.
સખત(વિ)મજબુત.
બરડ(વિ) ભાંગી જાય
એવું.
કઢાયાં(ના)છાછર,પેણા
લોઢાની તાવડી.
સામાન (ના) બોજો.

પાઠ ૬૮ મો.

કાટલાં(ના) તોળવાનાં
ઓજાર.
ખાંડી (ના) વીસમણ
વજનનો બોજો.
માપુ(ના)પરમાણું.
બેડીંગ (ના) ૩૨ મણ
વજનનો બોજો.
અધોળ(ના)સાડાચાર
ટાંક;અર્ડીપૈસાભાર.
કળશી (ના) સોળમણ
વજનનો બોજો.
નવટાંક(ના)પાંચરૂપી-
આભાર, (૯ ટાંક).

ગજ (ના) ૨૪ તસુ.
તોલબંધ(વિ) તોળીને.
ભરતબંધ(વિ)ભરીને.
પ્રકાર (ના) જાત.
અધશેરો(ના)અરધોશેરો
હરકત(ના)) અડચણ.
હારો(ના) સાતમણનો
બોજો.
ભાર (ના) ૨૪ મણનો
બોજો.
રતી (ના) છ ચોખા.
વાલ (ના) ત્રણ રતી.
ગદિયાણો(ના)૧૬વાલ
ચણોઠી (ના) ગુંજ.

પાઠ ૬૯ મો.

મણિકો (ના)મણમાય
એવું વાસણ.
તસુ(ના) બે આંગળ;
વીઘાં(ના) ૨૦ વસાનું
ભરત.
વીશવાશી(ના)કાઠી;વ-
સાનો વીસમો ભાગ.
વામ (ના) ૯ હાથ.
વગેરે (અ) શિવાય.
પ્રવાહી(વિ)પાણી જે-
વાં; નરમ.

પદાર્થો (ના) ચીજો.
શેરીઓ (ના) શેરમાય
એવું વાસણ.
માથાકૂટ (ના)કડાકૂટ.
ફુટ(ના)સુથારીઅડધો
ગજ; બાર ઇંચ.
એકર(ના)૪૮૪૦ચોર-
સવાર.
અંત (ના) તફાવત.
અસલ(અ)અગાઉ.
મૈલ(ના) ૫૨૮૦ ફુટ.
ધંધાદારી (ના) વેપાર
કરનારા.
ઘરાક(ના)સોદો ખરીદ
કરનાર.
દંડાય(ક્રિ)શિક્ષા થાય

પાઠ ૭૦ મો.

વિવેક (ના) સલૂક.
મરજાદા(ના) અદબ,
અંદાજો.
તોછડાઈ(ના)હલકાઈ.
નાનપણ(ના)બચપણ
સલુકાઇ(ના)મરજાદા.
ઓળખીતો(વિ)જાણી
તો પીછાનવાળો.
અદબ(ના)અંદાજો.

વરતવું(ક્રિ)ચાલવું.
નમવું(ક્રિ)વાંકા વળવું.
નમસ્કાર (ના) નમવું.
જેગોપાળ(ના)જુહાર.
જુહાર(ના)જેગોપાળ.
પટેલ(ના) ગામનો ઉ-
પરી.
અરસપરસ(અ)સામ
સામા;એક બીજાને.
ધારો (ના) ચાલ; રી-
વાજ.

પાઠ ૭૧ મો.

ચેષ્ટા (ના) મજાક.
વિવેક (વિ) સલુકાઈ-
વાળા.
અવિવેકી(વિ)સલુકાઈ
વગરના.
સરત (ના) ધ્યાન.
ફળીઉં (ના) શેરી.
લખોટે (ના) મંજે-
મનસૂબો(ના)વિચાર.
કાછડી(ના) વાંસાની
નીચે ધોચવાની પો-
તીઆનો છેડો.
ધમકાવ્યા(ક્રિ)ધાકદી-
ધા; ધમકી આપી.
વાર્યા (ક્રિ) અટકાવ્યા.

પાઠ ૭૨ મો.

નીવડ્યો(ક્રિ) નીકળ્યો.
ત્રવાડી(ના)એક જાત-
ની અટક-ઓખાત
અવકાર(ના) આદર-
ભાવ; આદરમાન.
ધનભાગ્ય=મોટું નસીબ
પગલાં(ના)ડગલાં; કદ-
મજ(સ)મુજ; હું. [મ
આંગણાં(ના)બારણાં
વળાવવા(કૃ)વદાયકરવા
સોબતી(ના) સાથી.
રીતભાત(ના)રીત;ચા-
લચલગત.

પાઠ ૭૩ મો.

કકલાણ(ના)ઘૂમસોર.
માંડમાં (વિ)માંડ સા-
ચે; ખાલી ખાલી.
કઠણ (વિ) મુશીબત.
હાંક (ના) બૂમ.
રજા (ના) પરવાનગી.
બાપ તેવા બેટા=જેવા
બાપ તેવા દીકરા.
વડ તેવા ટેટા=જેવો
વડ તેવાં તેના ફળ.
ડાવકાઈ(ના)ડાહાપણ

પાઠ ૭૪ મો.

પાથરણું(ના) બિછાનું.
લોટો(ના) કળશીઓ.
કુંસાર(ના)લાપસી.
મોટાજોટા (વિ) નાના
મોટા કકડા ભરડીને.
ભરડીને(કૃ)કચડીને.
બિડ્યા (ક્રિ) છાતીએ
બાઝ્યા.
ખબર અંતર (ના) સ-
માચાર.
માંદી (વિ) કાહેલી.
શરમાઇ(કૃ)લજવાઈ.

પાઠ ૭૫ મો.

મિત્રાચારી(ના)દોસ્તી.
કુશળતા(ના)સુખકારી.
કર (ના) હાથ.
આગમન (વિ) આ-
વવાનું.
મગ્ન (વિ) ખુશી.
સહિત (અ) સાથે.
પંડિત (ના) વિદ્વાન.
મિત્રો (ના) દોસ્તદાર.
વહુ (ના) બાઈ.
મધુરી (વિ) મીઠી.

ઉચ્ચાર(ના)વેણ,શબ્દ
રોરો (ના) રડરડ.
બાથ(ના)મહાથનું છા
તી સાથનું દબાણ.
ભત્રિજો (ના) ભાઇનો
છોકરો.
બેહેરો(વિ) કાંને સાંભ-
ળે નહી તે.
મુંગો (વિ) મોંડે બોલે
નહીં તે.

પાઠ ૮૯ મો.

આસનાવાસનાં(ના)સે
વા ચાકરી.
સદગ્રહસ્થ (ના) સારા
માણસો.
ફાળ(ના)ફિકર.ધાસ્કો.
ઈશારત(ના) નિશાની.
ઢોર (ના) મૂરખ.
ચાળ(ના)ફોરણ.
લોવા (કૃ) લુછવા.
હ્રદય(ના)અંતઃકરણ

પાઠ ૯૦ મો.

દશા (ના) હાલ.
અવતરે(ક્રિ)જન્મે.
કીકો (ના) નાનો છોક
રો.
ઉજડ(વિ)વસ્તી વગર
નો, અવાગરો.
જન્મથી(ના) અવતરે
ત્યારથી.
ઉપયોગ (ના) ખપ.

પાઠ ૯૧ મો.

અવસ્થા (ના) હાલ.
ગાયન (ના) રંગતાન.
ઝડપ(ના)ઉતાવળ.
સ્વાદ(ના) ચાખવું તે.
વાસ (ના) સુગંધ.
ગુલાબ, મોગરો (ના)
ખુશબોદાર ફુલનાં
નામ.
અવગુણ(ના)નુકશાન.
નરસી (વિ) ખરાબ.
માર્ગે (ના) રસ્તે.
છુટકો (ના) નીકાલ.

પાઠ ૯૨ મો.

શિખરે(ના)ટોચ, ઉપ-
લો ભાગ.
જ્વાળામુખી(વિ)બળ-
તા મોંનો.
ચમત્કાર(ના)અચંબો.
પુણ્ય (ના) ધર્મ.
ભક્તિવાન(ના) ભક્તિ
કરનાર.
ક્ષેત્ર (ના) ખેતર.
ઓગળેલો(કૃ)રસ થઈ
ગયલો.
ધડાકો (ના) મોટો અ
વાજો.
ધગધગતો(વિ)બહુ ઉ
નો ઉનો.
ચોતરફ(અ)ચારે બા-
જુએ.
સડસડ (વિ) દડદડ.
મોંઘી(વિ)ઘણીકિમતી.
દોલત (ના) માલાપુંજી.
આચરણ (ના) ચાલ.
લીલો (વિ) ટાઢો.
અજ્ઞાન(વિ)ભોળા;વ-
ગર ભણેલા.
ઈશ્વરી (વિ) દેવતાઈ.
ઉગરી (ક્રૃ) બચી.

પાઠ ૯૩ મો.

કેફ (ના) નીશા.
નિંદા (ના) બદબોઈ.
ઉચરવું (ક્રિ) બોલવું.
ભ્રાંતિ (ના) વેહેમ.
કીર્તિવંત (વિ) આબરૂ
દાર.

કરેત (ક્રિ) કરવું.
રોષ (ના) ગુસ્સો.
શિર (ના) માથુ.
જગ (ના) જગત.
કેફી(ના)નીશા કરનારો
લાજ (ના) આબરૂ.
વિશ્વાસ(ના)ભરોસો.
સોંપે (ક્રિ) ધીરે.
કાજ(ના)કામ.
ભંગી (ના) ભાંગ પી નારો માણસ.
અફીણી(ના)અફીણ ખાનારો માણસ.
કન્યા(ના)કુંવારીછોકરી
નવ (અ) નહી.
સોબત (ના) સંગત.
રખે(અ)નહીતો,રખેને.
મનુષ્ય (ના) માણસ.
વ્યસની(વિ)ટેવ રાખ નારો, વ્યસનખોર.
પસ્તાય (ક્રિ) દલગીર થાય.
દોષ (ના) ઠપકો.
લજવાય(ક્રિ) શરમાય.
નાત(ના)જાત, જાતના માણસો.
ચેતો(ક્રિ)સમજીલેઓ.
નર(ના)મરદ, ભાયડો.
નાર (ના) બઇરી.
જીવતર(ના)જીંદગાની
ધિક્કાર(ના)તિરસ્કાર.
વળગશે (ક્રિ) બાઝશે.
રેલ(ના)બાહારનાં ચ-ઢી આવેલાં ભરપૂર પાણી.
ખેલ(ના)રમત.

(કવિતાની સમજુતી.) (૧૩).

જે કેફી હોય છે તેની દુનિયામાં આબરૂ ગણાતી નથી; તેથી તેનો ભરોસો કરીને કોઈ તેને કામ સોંપતુ નથી; જે માણસ ભાંગ પીએ છે અફીણ ખાય છે ને કેફ કરેછે, તેને કોઈ છોકરી પરણાવતુ નથી. (૧) તેવા કેફીની સંગત કરતાં બધા માણસો બીએ છે, કે રખેને એની સંગત કરીશું તો લોકો આપણી બદખોઈ કરશે; કોઈ બીજો માણસ કાંઈ વસ્તુ ઘરની ચોરી જાય, તો તેનો વેહેમ કેફીને માથે આવે કે એણે લીધી હશે. (૨). કોઈ સારૂં આબરૂદાર માણસ હોય. તો તરત તે કેફીનો ભરોસો કરતુ નથી; માટે જે કોઈ માણસ કેફ કરવાની ટેવ પાડેછે તે પછી મનમા ઘણો અફસોસ કરે છે કેમકે કેફ કરવાની ટેવ પડેલી તે પછી જતી નથી.(૩) કેફી માણસ પોતાનો ગુસ્સો બીજા ઉપર; કહાડે, ને પોતાને જે ખરાબટેવ પડી હોય તેનો ઠપકો તેને મૂકેછે

જ્યાં એકલો બેઠો હોય ત્યાં શરમાય છે, ને પોતાની ન્યાતના કોઈ માણસો પોતાના જેવાં થાય તેવા ઈલાજ જોયા કરે છે. (૪). તે માટે તમે સઘળા માણસો સમજી લેઓ, ને એવા કેફી માણસ સાથે તમે બોલો ચાલો નહીં; જે બઇરી કેફીને પરણી હોય છે, તેના જીવવાને ધિક્કાર છે. (૫). કેફી વસ્તુ (ભાંગ, અફીણ, માઝમ, તાડી, દારૂ) વગેરેની સંગત તમે કરો નહીં, નહીં તો તમારે ગળે તે બંધાશે; સાપ, કેફ, ને રેલના ચડેલા પાણી, એ ત્રણ સાથે તમારે રમત કરવી નહીં, કેમકે (સાપ કરડે, કેફ ગળે બાઝે, ને પાણી બુડાડે.) (૬).

પાઠ ૯૪ મો.

સાબરી (ના) એકજાતની હરણી.
હાણ (ના) નુકશાન.
અવિચાર (ના) વગર વિચાર.
પડછાયો (ના) ઓળો.
નિહાળવું (ક્રિ) જોવું.
વખોડવું (ક્રિ) વગોવવું.
ભરાવ (ના) શોભા; દેખાવ.
બડાઈ (ના) મોટાઈ.
લજવી (ક્રિ) એબ બગાડી; શરમાવી
મુદલે (વિ) બીલકુલે.
શિકારી (વિ) શીકાર કરનારાં.
ખેંચતાણ (ના) ખેંચાખેંચ.
ધિક્કારતી (કૃ) તિરસ્કાર કરતી.
સંકટ (ના) દુખ; આપદા
વખાણ્યાં ખીચડી દાંતે વળગે=જેની તારીફ કરીએ તેથી માઠું થાય; (જેના વખાણ કરીએ તે માથે ચઢી જાય).
ફાયદાવાળી=ગુણવળી
અવગણના (ના) તિરસ્કાર; ધિક્કાર.

પાઠ ૯૫ મો.

સાર (ના) મતલબ.
નાન્યતર (ના) નપુંશક; નર પણ નહી ને નારી પણ નહી.
તિરાહિત (વિ) ત્રીજો.
સર્વનામ (ના) નામને ઠેકાણે વપરાતો શબ્દ.
ઓળખાય (ક્રિ) જણાય
ચંદનઘો (ના) સરડાના જેવું બિયામણું જાનવર.
ધજા (ના) નિશાન.
એકવચન (ના) જેમાં એકનીજ સંખ્યા માલમ પડે તે શબ્દ.
બહુવચન (ના) જેમાં

એક કરતાં વધારે સંખ્યા જણાય તે શબ્દ વારેઘડીએ(અ) હરે વખત.
અડચણ(ના) હરકત.

પાઠ ૯૬ મો.

પુરૂષ (ના) મરદ નર. ની જાતી.
શખસ (ના) માણસ.
આપ (સ) તમે ને કેકાણે વાપરવાનો માન ભરેલો શબ્દ.
આસામી(ના)સખસ.
ગુરૂજી (ના) ઉસ્તાદ.
હલકો (વિ) ઉતરતો.
વહાલો (વિ) હેતેસરી.
સંદેહ (ના) પેહેમ.

પાઠ ૯૭ મો.

તળી (ના) જોડાનું તળિએનું જાડું ચામડું.
મીરજાઈ(વિ) પીશોરીના જેવા, પણ એડેલી ચાંચનો.
ખાલું (ના) જોડાનું ઉપલું ચામડું.
પિશોરી (વિ) ઉભી ચાંચનો;પારસીસાઈ નરી(ના) ઉંચીજાતનું સાફ ચામડું.
ચંપળ (ના) ખાલું; ચાંચ ને ખડાવગરનો જોડો.
કાલબુત(ના) જોડામાં ઠોકવાનું મોચીનું લાકડાનું ઓજાર.
સપાટ (ના) ચાંચ તથા ખડાવગરનોજોડો.
આર (ના) સોય જેવું કાણાકોચવાનું મોચીનું હથિઆર.
મુગલાઈ(વિ) વાળેલી ચાંચનો ઊંચી એડીનો.
મોચી (ના) જોડા સીવનારો.
ચકતી (ના) ચામડાના ગોળ કકડા.
દખણી (વિ) સરખા ખાસાને; દક્ષિણીલોકોને પેહેરવાનો.
ગામડીઆ (વિ) એક સરખા ખાસાના; ગામડાના લોકોને પેહેરવાના.

પાઠ ૯૮ મો.

ઉથલાવવું (ક્રિ) ફેરવી નાંખવું.
પાળ (ના) કોરણ.
સુખતળી (ના) માઝર
મગનીશીંગ (ના) વિલાયતી શીંગ.
અવળું (વિ) ઊંધું.
સવળું (વિ) ચતુ.
કોર (ના) બાજુ;પાળ.
ગાળા (ના) ઢીલી ચામડાની વાધરી.
મેલ (ના) ધુળ કચરો વગેરે.
જખેરી (ક)ઝાપટી.
રક્ષણ (ના) બચાવ.
ઠોકર (ના) ઠેસ.

પાઠ ૯૯ મો.

અશોક(ના)સુખ;ચેન.
પિંડ (ના) ગોળો.
બીચ (અ) વચમાં.
કુઠામ(ના)નઠારી જગો
કોચ (ના) કાદવ.
કાયા (ના) શરીર.

વાણી(ના)વેણ, શબ્દ.	મિત્રાઇ (ના) દોસ્તી.	ખેલ (ના) રમત.
પ્રથમ (અ) પેહેલાં.	મૂરખ (ના) બેવકુફ.	લડાલડી (ના) વઢાવઢી
પરણામ(ના)નમસ્કાર	ગમત (ના) રમૂઝ.	કપટ (ના) દગો.
ગંગાજળ (ના) ચોખ્ખુ પાણી.	પરસ્પર (અ) અરસ-પરસ.	સ્વારથ (ના)મતલબ.
શાંત (વિ) ધીમા.	કેફ (ના) નીશા.	સગાઈ (ના) સંબંધ.
સ્નેહ (ના) હેત; પ્યાર.	ખેલી (ક્રિ) રમી.	જોખમકારી (વિ) ધાસ્તી ભરેલી.

(કવિતાની સમજુતી). (૧૧)

વિદ્વાને વિદ્વાન બંનો દોસ્તદારો મળે તો મોઢેથી સારા સારા શબ્દ બોલે, અને પેહેલાં એક બીજાને નમસ્કાર કરીને પાણી પાય; પછી પાન સોપારીની બીડી આપીને શરીરની સુખાકારી પૂછે, પછી હાથ જોડીને કહે કે અહિઆં શા કારણે આપનું પધારવું થયું? પછી તે વાતચીત્ત કરી સાંભળી ધીમા પડી હરખ ભેર જુદા પડે, વિદ્વાને વિદ્વાનના અરસપરસના હેતથી તેમની દોસ્તીમાં તેમનું મન ખુશ રેહેછે. (૧)

મૂરખે મૂરખા બંનો દોસ્તદારો મળ્યા કે પેહેલાં તેઓ એક બીજાને ગાળ દઈ આનંદ પામશે, પછી એક બીજાને લાત મારી વાતચીતમાં મજાક મશ્કરી કરતા જશે; તેઓની દોસ્તીના કારણમાં તેઓ એક એકને નીશા કરાવશે. અને છેલે રમત રમીને લડાઈ ટંટો કરી ઘેર જશે; એવા મૂરખ માણસ મોંડે મીઠાશબ્દ બોલે ને દીલમાં કપટ રાખે તેઓ મતલબ સુધીજ વળગી રહે, એવી જાનને નુકશાન ભરેલી મૂરખ માણસની દોસ્તી જાણવી. (૨).

પાઠ ૭૬ મો.	રક્ષણ (ના) બચાવ.	શ્વાસ (ના) દમ.
કરોડ(ના)બરડાની વચમાંનું ઊભુ હાડકું.	ફુક્કો (ના)દમલેવાની કોથળી.	ઝાલર(ના)કોર-ઝુલતી ચામડી.

પાર (ના) સુમાર.
શક્તિ (ના) બળ.
ટેરવું (ના) આંગળીનું ટીચકું.
જગ્યા (ના) ઠેકાણું.
ખોળી (કૃ) શોધી.
સમુદ્ર (ના) દરિઆ.
બારું (ના) નદીનો રેતાળ કાંઠો.
સેકડો (વિ) સો.
વરસોવરસ(અ)હરસાલ

પાઠ ૭૭ મો.

મોતીઆ (ના) શેવાળ.
મુડથી (ના) માળેથી.
પરશાળ (ના) ભીંયતળિયાની જમીન.
વરાળ (ના) બાફ.
મળસકું (ના) સહવાર.
ટાઢક (ના) ઠંડક.
તમાશો (ના) ખેલ.
તાસક (ના) ઢાંકણું.
ચત્તી (વિ) સવળી.
ઊપાડીને(કૃ)ઊંચકીને
દાઝી (ક્રિ) બળી.

પાઠ ૭૮ મો.

ગમ (ના) સમજ.
ચુશી (કૃ) સોશી.
વાંસે (અ) પાછળ.
રજ (ના) રજકણ.
છોડીઆં (ના) લાકડના છોડા.
ફૂંકીને (કૃ)ફૂંક મારીને.
ભડકો (ના) બળતું.
મેશ (ના) કાજળ.
પિઠીઆ (ના) ભારવટીઆ.
ફેરાં (ના)મોટા છાંટા.
ફરફર(ના)ઝીણીછાંટી.

પાઠ ૭૯ મો.

વરસાદ (ના) મેઘ.
આડુંઅવળું (અ) અહિઆં તહિઆં.
અચરજ (ના) નવાઈ.
કહ્યું (ક્રિ) કેહેવાયું.
બેટા (ના) દીકરા.
ધરતી (ના) જમીન.

પાઠ ૮૦ મો.

બગલું (ના) એક જાતનું લાંબી ચાંચનું પક્ષી.
તાલ (ના) મજા.
શિરોઈ (ના) સાંકડા મોંનું ઊંડું વાસણ.
ટોળ(ના)મજાકમશ્કરી
નોતરું (ના) જમવાનું કેહેણ.
છાછરી (વિ) પોહોળી, ઊંડી નહી.
ફાંફા(ના)ખોટીમેહેનત
ચપચપ(વિ) ઝડપથી.
પરોણો (ના) પરદેશી ઉતરેલો.
મજા (ના) લેહેજત.
રસોઈ (ના) જમણ.
ગમ (ના) ગુમ; બચ.
તક (ના)વેળા,વખત.
ચુકવી (ક્રિ) ભુલાવી.
આગ્રહ (ના)બળાત્કાર
ટગરટગર (વિ) એકી નજરે.
મલકાવીને(કૃ) હસીને.
દાઝ(ના)બળાપોગુસ્સો

પાઠ ૧ મો.

જુગારી(વિ)જુવાખોર.
છકેલ (વિ) છાકેલો.
ખતા (ના) ઠોકર.
ભમેલ (કૃ) ભટકેલ.
કપૂત(ના)નઠારોછોકરો

ગોઠીઆ(ના)મળતિયા
મનખો(ના)જીંદગાની.
જુગટું (ના) જૂગાર.
છેલ(વિ)વરણાગીઓ
ઠગાય (ક્રિ) છેતરાય.

ઠોકરો(ના)ખતા; ઠેસ.
પિતા(ના)બાપ; તાત.
ગમાર(ના)ગામડીઆ.
પીટાય (ક્રિ) ઝીકાય.
પોઠીઆ(ના)સાંઢીઆ
દુર્ગુણ(ના)ખરાબગુણ

હાણ (ના) નુકશાન.
વળગે (ક્રિ) બાઝે.
સહી (અ) નક્કી.
ફળ (ના) ફાયદો.
વળગી (કૃ) બાઝી.
એળે (વિ) ફોકટ.

(કવિતાની સમજુતી). (૧૨).

બેહેકેલો સેહેલાણી છોકરો ખતા ખાઈને છેતરાય છે, તે જુએ રમનારાની સંગત કરે છે ને ઘણી ઠોકરો ખાય છે; ભુતની પેઠે તે ભટકે છે ને બાપ તેને નઠારો છોકરો કહે છે, એવા બીન સમજના ચાર મળતિયા હોય તે સાંઢીઆની માફક માર ખાય છે. (૧).

જુગાર રમવો એ ખરાબ ટેવ છે, એમાં ઘણા લોકને નુકશાન થાય છે. માણસને એ બાઝી પડે તો તેથી તે પાછો હઠે નહી; જુગાર રમવો એ ખરાબ ટેવ છે એ નક્કી એમાં કાંઈપણ ફાયદો નથી; જે માણસ એને બાઝી રહ્યો તેનું જીવતર ફોકટ ગયું એમ જાણવું (એટલે એથી પૈસાની તથા આબરૂની ખરાબી થાય છે). (૨).

પાઠ ૮૨ મો.

વણજારો(ના)પોઠી છપરે અનાજ નાખી વેપાર કરનારો.
પેઢી(ના)ઓલાદ.
શિઆળ(ના)કોલ્હા જેવું જાનવર.

વેહેમ (ના) શક.
સગપણ(ના)સગાઈ.
કુટુંબી (ના) પીતરાઈ.
બાપદાદા(ના)ઘરડાવડા.
જંગલ(ના)વન; વગડો
ઠીગણા(વિ) બટકા.

ખોલ(ના)બખોલ; ગુફા.
ભાઈબંધી(ના)દોસ્તી.

પાઠ ૮૩ મો.

દોસ્ત (ના) ભાઈબંધ.
ભોળો(વિ) નીખાલસ.
ગોઠવું (વિ) ચેન પડવું
પરાયું (વિ) પારકું.

સંતાઇ (કૃ) છુપાઈ.
પધારજો(ક્રિ) આવજો
રામરામ(ના) જુહાર.
કુકડી(ના)મરઘી. [વા.
પસ્તાવા(કૃ)દલગીર થ-
વહાલાં (વિ) પ્યારાં.
ઝાઝો (વિ) બહુ,
દિવસે(ના)દાહાડે.
નવરાશ(ના)ફુરસદ.

પાઠ ૮૪ મો.

કરતુક (ના) કાવતરાં.
મુદ્દો(ના)સાબિતી.
દાવો(ના)હક;સંબંધ.
સંબંધ(ના) વળગણ.
બરાડવા(કૃ)પોકારવા.
છોડાવ્યું(ક્રિ)મૂકાવ્યું.
ચંડાળ (વિ)પાપી;દુષ્ટ.
લુચ્ચા (વિ) દોંગા.
કાળુકર=માં સતાડ.
ખડો(ના) મરઘીનું રે-
હેઠાણ.
લાજ(ના) એબ;શરમ.
ખોટ (વિ) ખરાબ.
સ્વભાવ(ના)ખાશિયત
સાર (ના) મતલબ.
મતલબ(ના)સ્વાર્થ.
સાધવા(કૃ)પારપાડવા
લાંબો(વિ)ઊંડો; ઘણો.

પાઠ ૮૫ મો.

ઉદાસ (વિ) દલગીર.
સંતાપ (ના) દુઃખ.
સ્લેટ(ના)પથ્થર પાટી.
છાનોમાનો (વિ) મૂગો
મૂગો: ચુપકીથી.
હવેલી(ના) ઊંચી બાં-
ધણીનું ઘર.
પાઈ(ના) એક પાઈ.
મઠારત (વિ) લાયક.
રળિઆમણો(વિ) શો-
ભાવંતો.
થંડો (વિ) ટાઢો.
શુંદર (વિ) સારાં.
વીણી (કૃ) ચુંટી.

પાઠ ૮૬ મો.

ડોશી(ના) ઘરડી બાય-
ડી.
સાજાતાજા(વિ)સારાં;
સારી પેઠે.
ગમત (ના) રમૂઝ.
અંધાપો(ના)આંધળા-
પણું.
લાચાર (વિ) નાચાર.
વાળું(ક્રિ)ધીરજ પમાડું
મીચીને (કૃ) વીચીને.
દસ્કત (ના) અક્ષર.
મજેની(વિ) સારી.

પાઠ ૮૭ મો.

ભાગ્યવાન(વિ)નસીબ
વાળો.
હાલ(ના)દશા; હવાલ.
પીડા (ના) દુઃખ.
મટ્યો (ક્રિ) દુર થયો.
શાબાશ(અ) ધન્ય છે.
કરકરી(વિ)ખડબચરી
ખાલી(ના)ઝઝણી.
અંગારો(ના) ચણગા-
રો.
દાઝે (ક્રિ) બળે.
ભુલતો (ક્રિ) વીસરતો.

પાઠ ૮૮ મો.

કબુલત(ના)હા કહેવીતે
ઉત્તર (ના) જવાબ.
વાળ્યો (ક્રિ) દીધો.
ધુણાવ્યું (ક્રિ)હલાવ્યું.
પાંગોઠું(ના) પગનાઘુંટ-
ણ આગળનો ભાગ.
ઉઠાડવા(કૃ)ઉભોકરવા
માથાફોડ(ના)મેહેનત.

જબુત દાંબેલું હતું, તેથી તે ઉઘાડવાને તેણે ઘણું જોર કીધું, એટલે જોરથી તે ઉઘડતાં ઘણું ઉછળ્યું, ને ઘણો અવાજ થયો. (૬). તેમાંથી પછી તેના મોં ઉપર બધે તપખીર તપખીર થઇ રહી, એટલે તે ફાંકડો (સેહેલાણી) પછી ફાંફાં મારવા લાગ્યો, ને હિમ્મત રાખી શક્યો નહી. (૭). પછી ચશ્માં તે છોના ચોકમાં નાંખ્યાં, ને છીંકો ખાવા લાગ્યો, ને થાકીને ગભરાયો એટલે થુ થુ કરી, પછી જીવો ત્યાં રડવા લાગ્યો. (૮). તે આં અને ઘણી ચોળવા જાય છે. તો આંખે તે આંધળો થાય છે, એવામાં ડોસાએ છોકરાને જોયો, અને ચશ્માના કકડા થયલા દીઠા. (૯) પછી તે ડોસાએ જીવાને કહ્યું કે ભાઈ હાંસી હસારત થઈ ને વળી નુકશાન થયું, માટે હે લાડકવાયા જીવા તું એજ માતાનો જાણજે. (૧૦). ચશ્મા તો કપરાં થઈ પડ્યાં (માંહેના કાચ ભાગી ગયા). ને દામડાંએ જુલમ કર્યો (માંહેની તપખીર વેરાઈ ગઈ. પછી જીવાએ કોઈ દહાડો પણ બીજીવાર પોતાની જીંદગાનીમાં એવો ઘાટ બનાવ્યો નહી (એવું કામ કીધું નહી.) ૧૧.

પાઠ ૧૦૭ મો.

નાનો કાંટો=કલાકકાંટો.
મોટોકાંટો=મિનિટ કાંટો; લાંબો કાંટો.
ચિત્ર(ના)છબીતસવીર
કુંડાળુ (ના) ચકરડું.
અંતરે (ના) છેટે.
આંકડા (ના) નંબરો; આંકો.
મિનિટ (ના) ૨॥ પળ

પાઠ ૧૦૮ મો.

મધરાત (ના) વચલી રાત, (રાતના ૧૨ વાગતાનો વખત).
એકીવારે=સામટા.
સવાલ (ના) પ્રશ્ન.
નક્કી (અ) ખચીત.
ઝટ (અ) જલદી.

પાઠ ૧૦૯ મો.

રૂતુ (ના) મોસમ.
વરણુન (ના) બ્યાન; વિસ્તાર.
શીતળ (વિ) ઠંડો.
પાનખર (ના) ઝાડનાં પાંતરાં ખરી જાય તે મોસમ.

તમ્બોળ (ના) પાન.
શાલ (ના) ઊનનું કિંમતી લુગડું.
સરોવર (ના) મોટું તળાવ.
વનસ્પતી (ના) લીલો તરી, ઝાડ પાંતરાં વગેરે.
વણતોલ= તોલ નહી થાય તે; ઘણોજ.
મલાર (ના) રાગનું નામ, (ચોમાસામાં ગાવાનો રાગ).
ખેતીકાર ના ખેતીવાળા
ચાખડી (ના) પાવડી.
શિઆળો (ના) ટાઢની મોસમ.
કઠોળ (ના) અડદ ચણા, વટાણા, વાલ વગેરે ધાન્ય.
ડગલી (ના) એવડી અંગરખી.
ઘટે (ક્રિ) ઓછો થાય.
ઉનાળો (ના) તાપની મોસમ.
જળ (ના) પાણી.
પાન (ના) પાંતરાં.
કેસુડાં (ના) પીળોરંગ કાહાડવાનાં ફુલ.
રૂડાં (વિ) સારાં.
ગુણવાન (વિ) ફાયદાવાળા,
હોજ (ના) પાણીનો બાંધેલો કુંડ.
ફુવારાં (ના) પાણીની સેરો પોતાની મેળે ફુટે તેવો હોજ.
બાગ (ના) મોટી વાડી
ચંદન (ના) સુખડને પાણી સાથે ઘસીને કરેલો લોંદો.
પંખા (ના) વીઝણા.
કોયલ (ના) મધુરરાગનું કાળું પક્ષી.
ચોમાસુ (ન) વરસાદની મોસમ.
ખાસુ (વિ) મઝાનું.
ડુબાડૂબ(વિ)બ ડાબડ.
ઉચ્ચારે (ક્રિ) બોલે.
ચંપાચંબેલી, જુઈ ગુલાબ } ફુલનાં નામ.
ફુલાય (ક્રિ) ખીલી આવે.
સુખમાટ (ના) સુખને સારૂ.
હીંચોળા (ના) હીંચકા
ખાટ (ના) ખાટલો.

(કવિતાની સમજુતી). (૧૭).

ટાઢની રૂતુ (કારતગ, માગશર, પોસ)માં ઠંડો પવન આવેછે, ને પાનખર રૂતુ (ફાગણ, ચૈત્ર) માં ઘઊ પાકે છે; શીઆળે ગોળ થાયછે ને કપાસ કઠોર પણ પાકેછે, ને લોકો શરીરે તેલ ચોપડેછે ને પાન ચાવેછે. (૧). વળી શિઆળામાં લોકો દીલમાં ઉન બનાતના ડગલા પેહેરેછે ને શાલ ઓઢેછે, ને ગરીબ લોકોના પગ ને ગાલ

ફાટી જાય છે (તેઓને ડગલા શાલ મળતા નથી); શિયાળામાં દાહાડો ટુંકો ને રાત મોટી હોય છે. ને શરીરમાં ખોરાકીથી જોર આવે છે. (૨). તાપની રૂતુમાં ભોંયમાં પાણી ઘણાં ઊંડાં જતાં રેહે છે, ને નદી તળાવનાં પાણી સુકાઈ જાય છે; બધી જાતની જાતનાં ઝાડને નવાં પાંદડાં આવે છે, ને કામમાં આવે એવા સારા પીળા રંગના કેસુડાનાં ફુલ થાય છે. (૩). ઉનાળામાં પાણીના કુંડ, ફુવારા, બાગ બગીચા સારા લાગે છે. અને સુખડનું ચંદન તથા વીંઝણો પણ વાહાલો લાગે છે (તેથી ટંડક વળેછે); કોયલ પક્ષી સારા મધુરે શબ્દ બોલે છે. અને ગરમી એટલી પડે છે કે તેનું તોલ થતું નથી, (એટલે તે કહી શકાતી નથી). (૪). વરસાદની રૂતુ બહુ મજાની લાગે છે. તે વારે બધે ઠેકાણે પાણી ભરપૂર થઈ રહ્યું હોય છે; લોકો મલાર રાગ ગાય છે (કે તેથી વરસાદ આવે), ને ખેતીવાળાઓ ખેતરમાં રોપણી ચલાવે છે. (૫). ચંપા, ચંબેલી ને જુઈ, તેમજ ગુલાબનાં ફુલ સારાં ખીલે છે; ચોમાસામાં વરસાદને સારૂ છત્રીઓ હોય છે, ને સુવા બેસવાને હીંચકો ને ખાટલો તથા ચાલવાને પાવડીઓ રાખેલી હોય છે. (૬).

પાઠ ૧૧૦ મો.

બાવરી (ના) ચંદોલ પક્ષી.
લણવું (ક્રિ) કાપણી કરવી.
નચિંત (વિ) બેફિકર.
ફોકટ (વિ) નકામું.
ચિંતા (ના) ફિકર.
આડોશીપાડોશી (ના) પાસેના ઘરના રેહેનારા.
ટાંપીને (ક્રૃ) તાકીને.
માલ (ના) જીવ.
ભાઇભાંડું (ના) ભાઈ તથા બાઈ બેહેનનાં છોકરાં છૈઆં.
લણણી (ના) કાપણી.
બીનાં (ક્રિ) બીધા.
સમાચાર (ના) ખબર.

પાઠ ૧૧૧ મો.

ધારણ (ના) દિલાસો.
પડે (વિ) જાતે; પોતે.
આપ મુઆ વિના સ્વર્ગે ન જવાય=પોતાનું

કામ પોતાથી જેવું સારૂં થાય તેવું બીજાથી નહી થાય.

મેઘ સમાન જળ નહી=બીજુ ગમે એટલું પાણી આવીને પડે. પણ વરસાદના પાણીની બરાબર નહી થાય.

આપ સમાન બળ નહી=આપણું કામ કરવામાં આપણુંજોર જેટલું કરે છે તેટલું બીજાથી થતું નથી.

મેઘ (ના) વરસાદ.
સમાન (વિ) બરાબર.
બળ (ના) જોર.
નજર (ના) નીઘા.

પાઠ ૧૧૨ મો.

ગુરૂ(વિ)દીર્ઘસ્વરવાળો
યઠકવું (ક્રિ) ભારથ બોલવું.
લઘુ(વિ)હસ્વસ્વરવાળો
અનુંસ્વાર (ના) બિંદુ.
હસ્વ (વિ) ટુંકો.
ગણ (ના) ત્રણઅક્ષરની ટોળી.
દીર્ઘ (વિ) લાંબો.
માત્રા(ના)ઉભી રેક.
ભેદ (ના) પ્રકાર.
જોડાક્ષર (ના) જોડેલા દસ્કતો.
પત્ર (ના) કાગળ.
ઠરાવેલા(કૃ)નક્કીકરેલા.
વિગત (ના) તપસીલ.

પાઠ ૧૧૩ મો.

પ્રકાર(ના) જાત, રીત.
માત્રામેળ (વિ) માત્રા ઉપરથી થયલા.
અક્ષરમેળ(વિ)અક્ષર ઉપરથી થયલા.
પદ (ના) ગમે તેટલી માત્રાનું એક ચરણ લીટી.
ચોપાઈ(ના)જેમાંચાર પદ આવેલાં તે.
પિંગળ (ના) કવિતા બનાવતાં શીખવાની ચોપડી.
ચરણ (ના) પદ.

પાઠ ૧૧૪ મો.

વિસ્તાર(ના) એહેવાલ
લક્ષણ (ના) બ્યાન.
લંબાણ (ના) લાંબો વિસ્તાર.
વિસામો (ના) આરામ.
આરંભતાં(કૃ)શરૂ કરત
વર્ણમેળ (વિ) વર્ણથી થયલા.
વિશેપ (વિ) વધારે.

પાઠ ૧૧૫ મો.

વિશ્રામ(ના)વિસામો.
અનુપ્રાસ(ના) મળતાં ઉચ્ચારના અક્ષરો.
કવિતા(ના)મનહરછંદ.
શબ્દો (ના) બોલ.
ત્રિભંગી(વિ) ત્રણ પદથી તુટે ને ચોથે પદ બંધ બેસે એવો.

પાઠ ૧૧૬ મો.

ઘાટ (ના) આકાર.
કૌવત (ના) જોર.
સરજી(ક્રિ) પેદા કરી.
મૂળથી(અ)પેહેલાંથી.
જીડવાં (ના) દીડવા.
ઉખેડે (ક્રિ) મૂળસાથે ખેંચી કાહાડે.

ગરથ (ના) પૈસો.
ગાંઠ (અ) પાસે;સોડે.
પીજીએ(ક્રિ)પીજઇએ.
કીજીએ(ક્રિ) કરીએ.
વડાઈ (ના) મોટાઈ.
વસો(ક્રિ) રેહો.
કશો (વિ) કંઈ પણ.
વસ્યો (ક્રિ) રહ્યો.
અસુખ(ના)બેચેનપણું
ઉલટું(વિ)સામું; બમ-
ણું.
સુઝે (ક્રિ) જણાય.
સુલટું (વિ) સીધું.
ખચીત (અ) નક્કી.
પઢું (ક્રિ) કહું; ભણું.
વેણ (ના) શબ્દ.
પાધરૂં (વિ) સીધું.
છપાય (ક્રિ) જણાઈ
આવે.
પ્રભુજી (ના) ઈશ્વર.
ચૌટું (ના) બજાર.
ચેત્યો (ક્રિ)ખબરપડી.
નાચ(વિ)હલકો.
લપટાણી(ક્રિ)ખરડાઈ.
માયા (ના) પુંજી.
પદવી (ના) જગ્યા;દ-
રજ્જો.
નિર્લજ (વિ) બેશરમો.
ફોકટ (વિ) નકામો.
ફજેત (વિ) બેહુરમત

(કવિતાની સમજુતી.) (૧૪).

કદી કેફી વસ્તુ પીવી નહી, ને વિચારીને કામ કરવું; જેથી લોકોમાં આબરૂ વધે, ને હમેશાં સુખમાં રેહો; કેફ કરવામાં કંઈ પણ લેહેજત રહી નથી, એથી કરી સામું જીવને બેચેનપણું થાય છે, ને પાધરૂં કામ હોય તે પણ જણાતું નથી; તમારા મનમાં હું બરાબર પાધરોજ શબ્દ કહું છું એવું નક્કી જાણજો; જે માણસ કેફ કરે છે તેની અક્કલ ઘણીજ ઘટે છે; જ્યારે પાપનો ગોળો પાપથી ભરાય છે, ત્યારે કેફી માણસ તેની નીશાથી પકડાઈ આવેછે; તે માટે વિચારીને જે માણસ કેફ કરવી મૂકી દેશે, તેના પર પરમેશ્વર રાજી થશે. (૧).

કેફી માણસ કેફ કરીને પછી તે બજારની માંહે ચાલ્યો. ત્યાં સારી કે નઠારી જગોએ તે પડી ગયો તો પણ (કેફની ધુનમાં) તે નઠારાને ખબર પડી નહી; તેને ખબર પડી નહી તોપણ તેનું આખું શરીર કાદવમાં ખરડાઈ ગયું, અને તેથી લુગડાને છેડે જે પૈસા બાંધેલા હતા તે તે મૂરખ ખોઈ બેઠો (કોઈ છોડી ગયું);

તેથી દલપતરામ કવિ કેહેછે કે તે નફટ થઇને આખી પૃથ્વી ઉપર ફર્યો, ને કેફ કરીને નકામો બેહુરમત થયો. (૨).

પાઠ ૧૦૦ મો.	ઉપજે એવું.	લુચાઈ (ના) દોંગાઈ
સાવું (ક્રિ) પકડવું.	કૂપ (ના) કોનો.	ઠગાઈ (ના) ઠગબાજી.
શત્રુતાઈ(ના)દુશ્મનાઈ	બાઈ (ના) બેહેન, બા-	છેતરવાનું કામ.
મિત્રતાઈ (ના) દોસ્તી	યડી.	ભલાઈ(ના)સાલસાઈ
સદાઈ (અ) રોજ.	સાહી (કૃ) પકડી.	ટળે (ક્રિ) મટે, જાય.
સજનાઈ(ના)સલુકાઈ	તજી (કૃ) છોડી,મૂકી.	દુખદાઈ (વિ) દુઃખ
મેળવું (ક્રિ) મેળવવું.	સગાં(વિ)એક મા તથા	ઉપજે એવો.
વાસના (ના) ખુશબો.	એકજ બાપનાપેટના	મીઠાઈ (ના) મીઠાસ
સુખદાઈ (વિ) સુખ	સંપીને(કૃ)હળીમળીને.	તન (ના) શરીર.

(કવિતાની સમજુતિ). (૧૫).

અરે બાયડીઓ ને મરદો તમે બધાની સાથે સગાઈ પકડીને જેવા એકજ માબાપના પેટથી જન્મેલાં ભાઇ બેહેન રોજ હળી મળીને રેહે, કે જેની લડાઈ માણસમાં જણાઈ એમ લડ્યા નહી, એવી માણસાઈ પકડી દોંગાઈ ખંધાઈ છોડીને અને બોલવામાં આબરૂની ખુશબો મેળવીને, વેર ભાવ કાહાડી નાંખી તમે મનમાં સ્નેહ ભાવ રાખોઃ એથી તમને સુખ થાય એવું માન મળે ને દુઃખ ઉપજે એવી અદેખાઈ તમારી જતી રેહે, માટે મોંડે સારા સારા શબ્દ બોલો કે તમારા શરીરમાં સુખ થાય (નિરાંતે ઊંઘ આવે).

પાઠ ૧૦૧ મો.	પટેલ(ના) ગામનો ઉ-	સૌથી મોટું ગામ.
ખટપટ (ના)કડાકુટ.	પરી.	હરખાતા(કૃ)ખુશીથતાં
ટાઢક (ના) ઠંડક.	કસબો (ના) તાલુકાનું	મૂલ (ના) કિમ્મત.

ભાવ્યાં(ક્રિ) સારાં લા-
ગ્યાં; સ્વાદ લાગ્યાં.
વડો (વિ) મોટો.
ડળિઆ(ના) કળિઆ.
રોપીશ(ક્રિ)વાવીશ.
દાડમડી(ના) દાડમનું
ઝાડ.
ખેડુત(ના)જમીન ખે-
ડનારો.
ડાહ્યો(વિ)શાણો.
ઓસડ(ના)દવા.
જોડવાની(કૃ)એકઠા ક
રવાની.
લોભિયો(વિ)લાલચુ.
તરશ(ના)સોષ.
હરખ(ના)ખુશી.
બચ્ચી (ના) બોકી.

પાઠ ૧૦૨ જો.

શોધ(ના)ખોળ.
ખાઇ(ના)ઊંડી ખાડી.
ભૂસ્કો (ના) કુદકો.
મટાડી (ક્રિ) ઓંઝાવી.
જુગતી(ના) તદબીર.
કરોડા(ના)કોરણ.
ટકાવે (ક્રિ) અધિર્નાને
મૂકે.
વાર (ના) ઢીલ.
ઉગારવા(કૃ)બચાવવા
જોખમ (ના) ધાસ્તી.
આપમતલબી(વિ)સ્વા
ર્થી.
લેખે(ક્રિ)ગણે. માને.

પાઠ ૧૦૩ જો.

ઉજળો (વિ) સફેત.
ચળકતો(વિ)તેજ કરતો
ઝળકતો.
ગાળ્યો(ક્રિ)રસ કર્યો.
છાપ(ના)આકાર.
લેખણ(ના)કલમ.
ચાંપશો(ક્રિ)દાબશો.
ગાંધી (ના) કરીઆણું
વેચનાર; નેસ્તી.
હાટ(ના)બજાર.
ગલ્લી (ના) કાણાવાળી
નાની ઇસકોતરી.
કીકી(ના)નાની છોકરી
ઉચકી(કૃ)ઉપાડી.
તકરાર(ના)રગઝક.
ભાગ(ના)હિસ્સો.

પાઠ ૧૦૪ થો.

ઝુંટવવું(ક્રિ)છીનવીલેવું
ખુંચી લેવું.
સંતોખવું (ક્રિ) તરપત
થવું.
હરખાવું (ક્રિ) મગન
થવું.
પૂછપાછ(ના)તપાસ.
ચોખ્ખી(વિ) સાફ દાન-
તની.
સાથી(ના)સોબતી.
ઠર્યો(ક્રિ)નક્કી થયો.
ધીરજ(ના)સબુરી.
વાટ(ના)રાહ.
કાયર (વિ) હેરાન.
ઉઘાડી(કૃ)ખુલ્લી કરી.
ખરચાય(ક્રિ)વપરાય.
દીકરી(ના)છોકરી.
રૂએ (ક્રિ) રડે.

પાઠ ૧૦૫ મો.

વેગળેથી(અ)આઘેથી
રોઈને(કૃ)રડતાં રડતાં
ઝાંપો(ના)પરાનું નામ.
હીંડતાં(કૃ)ચાલતાં.
બાપુ (ના) ભાઈ.
થાક(ના)આરામ.
ધણી(ના)માલિક.

પાઠ ૧૦૬ ઠો.

અટકચાળો(વિ)ચવિઓ

અડપલો(વિ)અટકચાળો; ચવિત્રો.
કાંકડો(ના)રંગીલો; છેલ
ડારો(ના)ધમકી.
ધીર(ના)હિમ્મત; ધીરજ
ડબી(ના)દાબડી.
ચુરા(ના)કકડા.
ઝુંમી(ક)ઝાઝી.
ચસ્માં(ના)અક્ષર મોટા દેખાય એવા કાચનો સંચો.
ધુંબ(અ)ધબ.
ખાડાળાં(વિ)ચપટાં.
અતિશે(વિ)ઘણાં.
અડપલાં(ના)અટકચાળાં, આડાં અવળાં કામ.
છરી(ના)ચપ્પુ.
સાન(ના)સમજણ.
ડાબલી(ના)દાબડી.
આનંદ(ના)ખુશી.
તત્કાળ(અ)તુરત.
જબરૂં(વિ) ભારે ઘણું.
શોર બકોર(ના) અવાજ, સાદ.
ચોક(ના)છોથી બાંધેલ જમીન.
અંધો(વિ)આંધળો.
હસવું(ના)હાંસી, મજાક
હાણ(ના)નુકસાન.
લાડકડો(ના)લાડવાયો વાહાલો છોકરો.
વરસાં(વિ)કપરાં.
દાર(ના)જુલમ.
ઘડ્યાં(ક્રિ)બનાવ્યાં.

(કવિતાની સમજુતી.) (૧૬).

એક અટકચાળો છોકરો, જેનું નામ જીવો હતું; તે જે ઠેકાણે જઈને બેસે ત્યાં ઘણાં અટકચાળાં (આડાં અવળાં કામ) કરતો હતો. (૧) કાગળ કે કલમ કે પછી ચપ્પુ. જે જે ચીજ તે જોતો, તે ગમે તેવી સારી હોય, તો પણ તેને ઝડપથી ભાંગી પડતો હતો. (૨). તેને ના કહીએ પણ તે માને નહી, અને કોઈનું કહેલું કશું તે કાને ધરે નહી, તો પણ તેને એકજ દાહાડામાં, બધી સમજણ આવી ગઈ. (૩). ઘરડો માણસ ચસ્માને દાબડી (તપખીરની) મેલીને માળ ઉપર ગયો, એટલે તે અટકચાળે (જીવાએ) તુરત ઘણા હરખભેર તે બંનેવાનાં લઈ લીધાં. (૪) પછી તે ચસ્માં જે ઘણાં ચપટાં હતાં તેને જીવાએ નાક ઉપર ભેરવ્યાં, અને પગવતી ધબ દેતાં કે દાબડી હતી તે જોવા સારૂ લીધી. (૫). તે દાબડીનું ઢાંકણું મ-

પીલીને (કૃ) દાબીને.
આદમી (ના) માણસ.
રૂપ (ના) ઘાટ; આકાર.
બદલે (ક્રિ) ફેરવે.

પાઠ ૧૧૭ મો.

સંપ (ના) એક મત; એકો.
મંત્રી (ના) પ્રધાન.
નૃપ (ના) રાજા.
ચખ (ના) આંખ.
નિજ (વિ) પોતાના.
મહી (ના) પ્રથવી.
ભ્રાત (ના) ભાઈ.
આદિક (અ) એશિવાય
પ્રધાન (ના) વજીર.
સંવત (ના) વિક્રમનો સન. (હાલ ૧૯૪૦)
તેરત્રેપન (વિ) ૧૩૫૩
વિક્રમ (ના) રાજાનું નામ છે.
દિલી (ના) હીંદુસ્તાનમાં જમના નદી ઉપર શેહેર છે.
અલાઉદ્દીન (ના) ગીલચી વંશનો બીજો બાદશાહ.
તખ્ત (ના) રાજ્યગાદી.
મલેક (ના) મલેક કાફુર; ગીલચી વંશનો ત્રીજો બાદશાહ.
જબ (અ) જેવારે; તેવારે.
અમલ ના રાજ; હકુમત.
રૂચી (ના) ભાવ ઇછા.
વિખ (ના) ઝેર.
શાહ (ના) બાદશાહ.
શાહજાદો (ના) બાદશાહનો છોકરો.
એક માસ દીન પાંચ (વિ) પાંત્રીસ દીવસ.
સંપજે (ક્રિ) ઉપજે.
સેવ્યો (ક્રિ) રાખ્યો.
વણ (અ) વગર.
કુંવર (ના) રાજાનો છોકરો.
હણ્યો (ક્રિ) માર્યો.
પિતુમાતે (ના) માબાપે
શુભ (વિ) સારૂં.
સેવતે (ક્રિ) રાખતા.
રંક (ના) ગરીબ માણસ.
પીડાય (ક્રિ) દુઃખીથાય.
ધન (ના) પૈશા; દ્રવ્ય.
ધારતું (ક્રિ) વિચારતું.

(કવિતાની સમજુતી). (૧૮).

જ્યારે વિક્રમાજીત સંવત ૧૩૫૩ નું વર્ષ હતું. ત્યારે દિલીના રાજ્યની ગાદી ઉપર અલાઉદીન બાદશાહ બેઠો; એટલે તેના વજીર મલેક કાફુરને રાજ્ય કરવાની મરજી થઇ, તેથી તેણે અલાઉદીન બાદશાહને ઝેર ખવાડીને મારી નાંખ્યો ને તેના છોકરાની આંખ પણ ફોડી નાંખી; પણ પછી તે મલેક કાફુર ફક્ત પાંત્રિસ દાહાડા રાજ્ય કરીને ખરાબ રીતે મુઓ, માટે ખચિત્ત

વિચારીને જુવો કે સંપ મુકીને કામ કરે તો કદી સુખ થાય નહી. (૧).

દિલ્લી શેહેર વગેરે બીજાદેશોમાં આજ સુધીમાં જેજેરાજાઓ થયા, તેઓમાં જેમણે સંપ રાખ્યો નહી તેઓ બધા વગર મોતે (કમોતે) મૂઆ; તેમાં કોઈ રાજાને પોતાના છોકરાએ માર્યો અને કોઇને પોતાના ભાઇએ માર્યો; તેમ કોઈ રાજાને પોતાના વજીરે માર્યો, અને કોઇને પોતાના માબાપે માર્યો; એ પ્રમાણે સારી રીતે સંપ રાખતા નથી તો રાજા અને રંક એટલે (પૈસાદાર અને ગરીબ) બંનો જણ દુઃખી થાયછે; પૈસા થકી સુખ થાયછે. એવું કોઈ વિચારતું નથી, પણ સંપ રાખેથીજ સુખ થાયછે. (૨).

પાઠ ૧૧૮ મો.

તેજાનો(ના) જાયફળ; જાવંત્રી, તજ વગેરે મસાલો.

ખુશબોદાર(વિ) સુગંધદાર.

જાવંત્રી (ના) જાયફળ, ઉપરની છાલ.

ટાપુ (ના) બેટ.

ખાસાં (વિ) મઝાનાં.

જુમખાં (ના)લુમખાં.

શોભિતું (વિ) શોભાયમાન; સારૂ.

બીજ (ના) ફળ; અર.

જામફળ(ના)જમરૂખ

દેખાવડું (વિ) શોભાવંતું.

ચુંટી (કૃ) તોડી.

પાઠ ૧૧૯ મો.

બાદીઆન (ના) એક જાતનો તેજાનો.

ભભકાદાર (વિ) શોભિતો ખીલતો.

તજ (ના) લવીંગના ઝાડની છાલ.

ગળપણ (ના)મીઠાસ.

નિપજે (ક્રિ) પાકે.

કુંપળ (ના) ફણગો.

સુરમ (ના) વાસ.

તમાલપત્ર(ના)તજનાં પાંતરાં.

જાંબુડો (વિ) જાંબુન જેવો, (ભુરો આસમાની).

પાઠ ૧૨૦ મો.

લોકડી (ના)કોલ્હા જેવું જાનવર.

છટકીજવું (ક્રિ) નાસી જવું; હાથમાં નહી આવવું.

શિકારી (ના) પારધી; શિકાર કરનારો.

અણીદાર(વિ) અણી-
વાળું.
ગોડે(અ)પેઠે
છાંટ(ના)રંગની જાત
ઓલ(ના)મખોલ, ખો.
ખો(ના)ખાઈ.
સંધ્યાકાળ(ના) સમી
સાંઝ, (દીવાબત્તીનો
વખત)
ઘોળ(ના)મોટો ઉંદર.
કૂકડા(ના)મરઘા.
બગાડ(ના)નુકસાન.
ખબરદાર(વિ) હોશિ-
આર.
પક્કાઈ (ના) બંધાઈ;
ખબરદારી.
ખુંધું(વિ)લુચ્ચુ.

પાઠ ૧૨૧ મો.

ડુંગર (ના) મોટો ઉંચો
ટેકરો.
કઢણ(ના)ઢાળ.
સેકડે(વિ)સો.
પક્કી(વિ)પાકી, હોશિ-
આર.
કાળા માથાનું=બોલી
શકે એવું અક્કલવાળું
માનવી(ના)માણસ.

પાઠ ૧૨૨ મો.

મહાસાગર (ના) મોટા
સમુદ્ર, (પૃથ્વી ઉપર
એવા પાંચ છે).
કાંઠા(ના)કિનારો.
હિંદી(ના)હિંદી મહા-
સાગર, (હિંદુસ્તાનની
દક્ષિણનો).
આટલાંટિક(ના)એશિ
યાખંડની પશ્ચિમ ત
રફનો મહાસાગર.
પાસિફિક(ના)સ્થિરપા
ણીનો મહાસાગર.
રોકવું(ક્રિ)ઘેરવું; ફરીવ
ળવું.
સાગર(ના)સમુદ્ર.
ભર(ના)બાજુ.
વીંટી(કૃ)લપેટો; ઘેરી.
પીવાજોગ=પીવાલાયક
પથરાએલું(કૃ)ફરી વ-
ળેલું.

પાઠ ૧૨૩ મો.

ચમત્કાર(ના)અચંબા
અજબ ખેલ.
ખોખું(ના)જીવવગરનું
ખોળીઉં.
વમળ(ના)પાણીના ભ
મરા.
વંટોળીઓ(ના)પવનનું
જોરથી વાવું.
કંઠાળ(ના)દરિઆ કાં-
ઠેનો દેશ.
શંખલા(ના)છીપોમાં થ
તા જીવડા.
ભરતી(ના)જુવાળ;પા
ણીનું આવવું.
ઓટ(ના)પાણીનું ઉ-
તરવું.
પરવાળું(ના) ઝીણાલા
લ પથરા જેવી ચીજ
દરિઆમાં થાય છે.
વાદળી (ના) કાણાકા-
ણાવાળી પાણી ચૂસે
એવી પોચી ચીજ.

પાઠ ૧૨૪ મો.

ડેરા(ના)તંબુ.
તંબુ (ના) નાનો ડેરો.
બારૂં(ના)બંદર.
વેહેવારીઓ(ના) આ-
બરૂદાર શાખવાળો
માણસ.

દીવાનખાનું(ના) આગલા માળનો બેઠકનો ઓરડો.
અનુકુળ(વિ) ઠીક; પાધરૂં.
ઢાળે(ક્રિ):ળતી રાખેછે
પેદાસ(ના) આવક; નીપજ.
જીવેછે(ક્રિ)ગુજારો કરેછે.
ખુંટી(ના)ખીલી.
હુશિઆર(વિ) અક્કલવાળા, કાબેલ.

પાઠ ૧૨૫ મો.

કળા(ના)હુન્નર, યુક્તિ.
યંત્ર(ના)સંચો.
પ્રતિ(ના)નકલ.
મુદ્રાછાંપ(ના) બીબાછાપ.
શિળાછાપ(ના) પથરા ઉપર અક્ષર પાડી છાપવું તે.
પુસ્તકો(ના)ચોપડીઓ.
સુમારે(અ) આસરે.
છાયલ, છીદડી (ના) બાયડીઓને પેહેરવાનાં સૂતરાઉ લુગડાં
છીપા(ના)લુગડાં છેકનારા લોકો.
શાઈ (ના)રૂશનાઈ.
બેડોળ(વિ)ખરાબ બેઆકારના, ઘાટવગરના.
સુધારો(ના)સારો ફેરફાર;આબાદી.
છાપખાનું(ના) પુસ્તકો વગેરે છાપવાનું ઠેકાણું
નકલ(ના) ઉતારો પ્રત.
હિકમત(ના)તદબીર.

પાઠ ૧૨૬ મો.

કૃત્ય(ના)કામ.
શ્રેષ્ટ(વિ)મોટો.
નિર્જીવ(વિ)જીવ વગરના.
વર્ગ(ના)જાતિ; પંક્તિ.
વનસ્પતિ (ના) લીલોતરી.
કરમાય(ક્રિ)ચીમળાય.
વેદના(ના)પીડા;દુઃખ
પદાર્થ(ના)ચીજ; વસ્તુ.
મુદ્દલ(વિ)બીલકુલ.
ખરેખાતના(વિ) સાચે સાચી.

પાઠ ૧૨૭ મો.

ટંટો(ના)ઝઘડો.
પતાવનાર (ના) સમાધાન કરનાર.
ઝગડો(ના)ટંટો
પરીક્ષા(ના)તપાસ.
પંચ(ના) પાંચ માણસની ટોળી.
ઈનામ(ના)ચોપડી વગેરેનો સરપાવ.
ઠરાવ(ના)નિશ્ચય.
નારાજી(વિ) નાખુશી.
ડાહ્યી(વિ)ડાહી.
ફર્યાદ(ના)રાવ.
ગુનો(ના)વાંક.
મસ્તી(ના)તોફાન.
સાંખી (કૃ) ખમી.
ખબરદારી(ના) હોશિઆરી.
ભલમનસાઈ (ના)દાનાઈ; સાલસાઈ.

પાઠ ૧૨૮ મો.

ઉપરાણું(ના)તરફદારી
હવાલાં(વિ)હેતેસરી.

લાજતી(કૃ) શરમાતી.
એનપણી(ના)સહિએર
વારી (ક્રિ) અટકાવી.
ઝંખવાણ(વિ)ઝાંખાં; વીલાં.
ધન (અ) શાબાસ.
અસર(ના)લાગણી.
ભુંડી (વિ) ખરાબ.
ઝાઝી (વિ) ઘણી.

પાઠ ૧૨૯ મો.

ભેજ (ના) ભીનાશ; સરદી.
સંધિવા (ના)હાથપગ રહી જાય એવો વા.
સલેખમ (ના)સરકમ; મગજ ભારે થાય તે.
વીનવું(ક્રિ) વારીવારીને સમજાવવું.
ભોંયતળીઉં(ના)પેહેલા માળનીચેની જમીન.
રસોડું (ના) રાંધણી.
ખબરઅંતર (ના) સમાચાર.
સેહેતુ(કૃ)સદતું; માફક આવતું.
અવસ્થા(ના)હાલત.
વાંકા (વિ) નબળા.
ગ્રહ પીડા (ના)ગ્રહની જોગનું દુઃખ.
નડેછે (ક્રિ) હેરાન કરે છે.
કીચડ (ના) કાદવ.
નસીબ (ના) ભાગ્ય.
મટ્યો (ક્રિ) દુર થયો.

પાઠ ૧૩૦ મો.

નામિચો(વિ) જાણીતો; પ્રખ્યાત.
રણ (ના)રેતીનુંમેદાન
સરેરાસ (વિ)સરાસરી.
લેખાય (ક્રિ) ગણાય.
જૈનધર્મ=શ્રાવક લોકોના ધર્મના.
રળિઆમણા (વિ)શોભાયમાન.
અખાત(ના)પાણીવાળી મોટી ખાડી.
તંગાસ(ના)તાણ ખોટ.
રેતાળ (વિ) રેતીવાળી.
જાર (ના) જુવાર.
ડાંગર (ના) ભાત.
પંકાય (ક્રિ) સરસ કેહેવાય.
સરસ (વિ) સારા.

પાઠ ૧૩૧ મો.

શોભાયમાન(વિ) સારૂં, શોભાવંતુ.
ધામ (ના) મુકામ.
ઈલાકો (ના) જેમાં ઘણાં સંસ્થાનો આવેલાં તે.
છાવણી (ના) પડાવ.
જીલ્લો(ના)જેમાં ઘણા એક તાલુકા આવેલા તે.
સંસ્થાન (ના) રાજાના વસાવેલા ખંડિઆ મૂલક.
રેસીડંટ (ના) સરકાર તરફથી છાવણી નાંખી રેહેનારો.
ગાદી (ના) તખ્ત.
સરકાર (ના) હાકેમ.
સંઘ (ના) ટોળાં.
સાહુકાર (ના) પૈસાવાળો. આબરૂદાર ગ્રહસ્થ.
કુંડ (ના) છોથી બાંધી લીધેલો ગોળ ઝરો.

અધિકારી(ના) ઓહ્દે-
દારઃ હાકમીવાળો.
મુદત (ના) ઠેરવેલો વ-
ખત.
પેટું(ના)તાબો; હવાલો.

પાઠ ૧૩૨ મો.

વાઝોડું (ના) પવનનું
તોફાન.
સુઝી (ક્રિ)માલમ પડી
વારો (ના) વખત.
તાપણી (ના) બળતું.
ગઠો (ના) ઠરેલા ર-
સનો ગાંગડો.
જુગતી (ના) તદબીર.
કારખાનું (ના) વખાર
સોડા (ના) એક જા-
તનો ખાર.
નિર્મળ (વિ) ચોખો.
લોદો (ના) લચકો.
ઘેર (ના) ઘેરાવો; ફેર.

પાઠ ૧૩૩ મો.

બિલોરી (ના) હાંડીની
જાતનો કાચ.
ખપોટી (ના) એકજા-
તની રેતી.
પારદર્શક(વિ) જેમાંથી
આરપાર જોવાય તે.
કંદીલ (ના) કાચનું
પ્યાલું.
હાંડી (ના) દીવો સ-
ળગાવવાનો કાચનો
દબ્બો.
પ્યાલા (ના) જામ; પ-
વાલાં.
બરડ (વિ)ભાંગી જાય
એવો.
કણી(ના)રજ;રજકણ.
પ્રકાર (ના) જાત.
મેળવણી (ના) ભેગ.
પોટાશ (ના) એક જા-
તનો ખાર.
બાટલીઓ (ના) સી-
સીઓ.
આરપાર (અ) આગ-
લા પડથી પાછલા
પડ સુધી.
પૈસાદાર(વિ)તાલેવંત.

પાઠ ૧૩૪ મો.

ઉસ (ના) સાબુ બના-
વવાનો ખાર.
કાંકણ(ના)ધોળા ટપ
કાવાળી કાળીચપટી
ધારવાળી બંગડી.
પ્રખ્યાત(વિ) નામીચા.
બેતરવા(ના) બેતરપૂર
જગ્યા.
વોહોરા(ના)હોરાલોક.
બ્રાહ્મણવાડો(ના) બ્રા-
હ્મણ લોકોનો જથો.
પુષ્કળ (વિ) ઘણો.
કાપડાં (ના) ઓળીકાં-
ચળી.
આપો (ના) આરસી;
આરસીના કાચના
ઝીણા ઝીણા કકડા.
મકાન(ના)ઘર;મુકામ.
મૂલ (ના) કિમ્મત.

પાઠ ૧૩૫ મો.

પડછાયો (ના) ઓળો.
સંતોષ (ના) આનંદ.
તીરે (ના) કાંઠે.
ભોગવવું (ક્રિ)વાપરવું.
ઇછે (ક્રિ) ચાહે.
અનીત (ના)ગેરરીતી;
બીન વિવેક.
લોભે લક્ષણ જાય=લો-
ભથી આબરૂ જતી
રેહે.

મૂળગાં (વિ) સમુળાં; બીલકુલ.
ઊદ્યોગ (ના) મેહેનત.
સ્થિતી (ના) હાલત.
તકાવવું(ક્રિ)ધારી રેહેવું; તાકી રેહેવું.
ઠાલા (વિ) ખાલી.
બાળવો(ક્રિ) કુદાવવો.
લોભનેથોભ નહી=લોભનો કાંઈછેડોનથી.

પાઠ ૧૩૬ મો.

કાર (ના) વેહેવાર.
પ્રૌઢી (વિ)મોટી; ઘણી.
હળવો (વિ) હલકો.
પોષાવું (ક્રિ)પંકાવું.
સમુળુ (વિ) બધું.
ક્ષોભ(ના) દલગીરી.
મોહ (ના) મોહિણી.
ન્યુન(ના)ખોટ; બકાદ.
વપુવાન (વિ) શરીરવાળો.
માનમરજાદ(ના)આબરૂ.
ભાર (ના) વક્રર.
વેહેવાર(ના)આપલેનો સંબંધ.
નવ (અ) નહી.
પુણ્ય (ના)ધર્મ; દાનનું આશિષ.
લક્ષણ (ના)ગુણ.
શુળ (ના) પેટ ગુંથાય એવો રોગ.
ઐ લોક=આ લોક ને દેવ લોક.
દોષ (ના) અપરાધ.
સંતોષી (વિ) આનંદી.
પૂરણ (વિ) પુરૂં;બધું.
મહીપતી (ના) રાજા.
ધાન (ના)અનાજ.
અર્થ (ના) મતલબ.
ગાંડા (વિ) ઘેલા.
અર્થ (ના) પૈસો.

(કવિતાની સમજુતી.) (૧૯).

લોભ કરવાથી ચાલતો વેહેવાર બંધ થઈ જાય છે, અને લોભથી ઇજત આબરૂ ઓછી થાય છે, લોભે સારી રીત રેહેતી નથી, તેમ લોભથી એક બીજામાં સારૂં હેત પણ રેહેતું નથી. (૧). લોભ કરવાથી ભાર વક્રર રેહેતો નથી, ને લોભથી આપલેનો સંબંધ ચાલતો નથી, લોભથી સઘળા ગુણ ઓછા થાયછે, ને લોભથી ભારેનો હલકો થાયછે. (૨). લોભથી વિદ્યા પંકાતીનથી ને લોભથી પુન્ય કરેલું બધું જતું રેહે છે; લોભે કરીને સઘળા ગુણ શુળ જેવા જાણવા, અને લોભ એ સઘળા પાપનું મુળ જાણવું, (એટલે અતિ લોભે સર્વ જતું રેહેછે. (૩). આ લોક ને દેવ લોક એટલે (મૃત્યુ લોક ને સ્વર્ગ લોક) એ બેમાં બુડાડે

એવા લાભ છે. પણ તેમાં મોહિણી મુકેલી છે એ મોટી દલગી-
રીની વાતછે; લાભ કરવા વિશે ઘણા અપરાધ કહેલા છે, પણ
સુખી થવાનો માર્ગ તો આનંદ રહેવું તે છે. (૪). જે આનંદીછે
તેને બહુ માન આવકાર હોય છે, ને આનંદી માણસ શરીરે
સારો દેખાય છે, આનંદી માણસને શી બાબતની ખોટ હોયછે?
(કશી વાતની ખોટ હોતી નથી.) તેમ આનંદી માણસને પુરૂં પુન્ય
હોયછે એટલે તે પુન્યાત્મા કહેવાય છે. (૫). આનંદી માણસને
રાજાના જેવાં માન આલિંગન થાયછે, ને આનંદીને ખાવાને
પુષ્કળ ધન ધાન્ય હોયછે; આનંદાનો ઉપર કહ્યો તેજ અર્થછે,
પછી ગાંડો થઇને નાણું શોધવા જાય નહી. (૬).

પાઠ ૧૩૭ મો.

દ્વારકાં(ના) કાઠિયાવા-ડની પશ્ચિમે જાત્રાનું મોટું ધામ છે.
શંખ, ચક્ર, ગદા, પદ્મ — ચાર છાપનાં નામ છે; વિશ્નુનાં ચાર આયુધછે.
સ્થાપના(ના) મંડાણ.
ઘાટ (ના) ઓવારો.
માથાદીઠ(વિ) માણસદીઠ; એકેકા આદમીયે
તપાવીને (ક્રૃ) ગરમ કરીને; ઊનું કરીને.
ડામ (ના) ધગધગતો લોઢાનો ઉનો ચપકો.
વેરાગી(ના) સાધુ; બાવા
મજલ (ના) દસપંદર ગાઉનો ટપ્પો.
જાત્રાળુ (વિ) જાતરા જનારા.
ઓઢાણો (ના) એકુરજપુત ભક્ત થઈ ગયો.

પાઠ ૧૩૮ મો.

ગુણકારી (વિ) ફાયદા-કારક ફાયદા વાળી.
ખજુર(ના) ખજુરીનાં ફળ.
સાંથવો (ના) શીરા જેવો લચકો.
પેશી (ના) પીશી.
મુસાફર (ના) જુદા જુદા દેશમાં ફરનારા પ્રવાશી.
ઘટા (ના) ફેલાવો; પથરાઇ જવું.
ટાઢક (ના) ઠંડક.
ઢળિઓ(ના) કળિઓ.
નકામો (વિ) વગર ખપનો.

પાઠ ૧૩૯ મો.

બુતારો(ના) સાવરણી.
નીરો (ના) કેફ વગરની મીઠી તાડી.
બેવકુફ (વિ) મુરખ.

સાવરણી(ના) ઉતારો.
તાડી (ના) ખજુરીમાં થી ઝરપેલો રસ.
મેડો (ના) માળ.
પીઢીઆ(ના) બારોટીઆ.
ગાઢવાં(ના) લાંબા મોના કાદવનાં ઢોચકાં.
છેદ (ના) કાણું; વેહે.
ઘેલાઈ (ના) ગાંડાઈ; નાદાની.

પાઠ ૧૪૦ મો.

રાજધાની (ના) રાજગાદીનું શેહેર.
રાજનગર (ના) રાજધાની.
મસીદ(ના) દેહેરા.મુસલમાન વગેરેને નીમાજ ભણવાનું ઠેકાણું-મકાન.
પુસ્તકશાળા(ના)પુસ્તકો રાખવાનું ઠેકાણું.
પ્રખ્યાત(વિ) પંકાયલું
વચ્ચોવચ (અ) મધ્ય ભાગે.
ભદ્ર(ના)જેમાં ભદ્રકાળી માતા છે તે મકાન.
પ્રાચીન (વિ) જુનું.
કેદી(ના)ગુનેહગાર લોકો; અપરાધીઓ.
તુરંગ(ના) કેદખાનું.
સુમાર (ના) આડસટ્ટો.
સુતર(વિ)સેહેલ સુગમ.

પાઠ ૧૪૧ મો.

ઘાટીલાં(વિ)ઘાટવાળાં
વિશાળ(વિ) લાંબુ પોહોળુ.
તરેહતરેહવાર (વિ) જુદી જુદી જાતનો.
દેશાવર (ના) પરદેશ.
કિનખાબ(ના) રેશમનું કસબના બુટ્ટાદાર લુગડું.
મશરૂ (ના) એક જાતનું રેશમી કપડ.
વખણાય (ક્રિ) પંકાય.
તોપખાનું (ના) તોપો રાખવાનું ઠેકાણું.
કારંજા (ના) પાણીના ફુંવારા.
ઘમારતો (ના) ઉંચી બાંધણીનાં ઘરો.
ખંડેર(ના) જુનાં મકાનો પડી ગયલાં તેની ખુલ્લી જમીન.
મ્યુનીસિપાલ (વિ) શેહેર સુધારાનું.
સુધરાઇ(ના)સુધારો.
સડક(ના)કાચો બાંધેલો રસ્તો.
કાંપ(ના)છાવણી.
ગોરા (વિ) ટોપીવાળા.

પાઠ ૧૪૨ મો.

મુખવાળા=મોઢાવાળા.
સામગ્રી(ના) સામાન.
કારમી (વિ) અજબ ભારી.
સ્વર્ગ (ના) કૈલાશ.
સ્કુલ(ના) નિશાળ.
નર્ક (ના) જાહાનમ.
દિસે (ક્રિ) જણાય.
ભયંકર (વિ) બિયામણું.
કાળાં (વિ) નઠારાં.
કૃત્ય (ના) કામ.
જશ (ના) આબરૂ.
ઉજળા (વિ)પંકાયલા

સંસ્કૃત.
જન (ના) માણસ.
સમાન(વિ)જેવું; બરાબર.
રત્ન(ના)કિમતી જવાહિર.
અમૂલ (વિ)જેની કિમ્મત થઈ શકે નહી.
મનરંજ(વિ)મનને ખુશ થાય એવું.
કારંજ(ના)ફુંવારો.
ચડતે પોહોરે=દહાડો ચડતાં,સુરજ ઉગે તે.
ઠરવાનું (કૃ) ખુશી થવાનું; ગમવાનું.

(કવિતાની સમજુતી). (૨૦).

ભદ્ર એટલે કલ્યાણ એ સૌથી સારૂ નામ એવો અર્થ થાય છે તે તો બધી દુનિયાના લોકો જાણે છે, પણ કોણ જાણે ક્યા કારણે કાળાશથી ભદ્ર નજરે બિયામણું દેખાય છે. (૧). તો કેહે, તેમાં કાળાં મોડાવાળા (કેદી લોકો) રેહે છે. તેઓ નઠારાં કામના કરનારા છે, તે કારણ કાળાશથી ભદ્ર નજરે બિયામણું માલમ પડે છે. (૨). તેના કરતાં દુનિયામાં જેની આબરૂ ઘણી છે તે જો, અને તેવા માણસોથી ભરેલી જશવાળી તું પુસ્તકશાળા જો. (૩). કાચા કાચના જેવા (એટલે ભણતા વિદ્યાર્થિ), કે જેઓ ભણેથી તેની ઘણી કિમ્મત આવે છે, અને પછી તેઓનું સારૂં મૂલ આવે છે એટલે (સારા પગાર થઈ જાય છે). એવા ભણનારાને વાસ્તે આ નિશાળ મોટી છે તે જો. (૪). સ્વર્ગ નર્ક, અને આ દુનિયાના લોકના રસ્તા સઘળા સેહેલા છે, તે રસ્તે જવાના જુઓ આજ ત્રણ દરવાજા છે, એટલે (અમદાવાદમાં ત્રણ દરવાજા છે તેને સ્વર્ગ, નર્ક, ને આ લોકમાં જવાના એવા ત્રણ દરવાજાની ઉપમા આપી છે). (૫). સખનો બધો સામાન જ્યાં મનને ખુશ લાગે એવો મળે છે, એવો તું વિચારી જો કે આ કારંજ કેવો બનેલો છે. (૬). દર સુકરવારે આ જગોએ એટલે (અમદાવાદમાં) શોભા સારી બને છે. અને દર રોજ સહવારે સુરજ ઊગતે માણેકચોકમાં સારો બજાર ભરાય છે. (૭). એ

ચોકના બજારમાં બે ઘડી બેસેથી જીવ ખુશ થાય છે, તે જોઇને દલપતરામ કવિ મનમાં ઘણા ખુશ થયા છે. (૮).

પાઠ ૧૪૩ મો.

બાહાદુર(વિ) હિમ્મતવાળો.
મડમ(ના) સાહેબ લોકની સ્ત્રી.
ઉતારૂ(ના) વાહાણમાં બેસનારા લોકો.
સાહેબ(ના) યુરોપીયન ગ્રહસ્થ; ટોપીવાળો.
ઢીલો(વિ) સુનો; છુટો.
ગેલ(ના) લાડ.
ડોળ્યું(ક્રિ) વાંકું વાળ્યું.
પાધરૂંજ(અ) તુરતજ.
મછવો(ના) નાની હોડી
પાસે(ના) બાજુએ.
હલેસાં(ના) ચાટવા.
ભાન(ના) સુદ્ધિ.

પાઠ ૧૪૪ મો.

લંગર(ના) વાહાણ અટકાવવાને પાણીમાં નાંખવાની લોઢાની બિલાડી.
કળતર (ના) દુખાવો.
ખજાશી(ના) ખારવા.
અણસારો (ના) ઈશારેત.
લાગ(ના) વખત; દાવ.
સંકટ(ના) દુઃખ.
ડૂબકી(ના) બુડકી.
દાંતીઆ(ના) ઘૂરકીઆ
લગભગ(અ) નજીક; પાસે.
જડબું(ના) ડાચું.
ઉગર્યા(ક્રિ) બચ્યા.

પાઠ ૧૪૫ મો.

તરતબુદ્ધિ(ના) દુઃખની વખતે તુરત ઘટતો ઉપાય સૂઝે એવી અક્કલ.
કૂકડી(ના) મરઘી.
ખડો(ના) ઘાસ; રેહેઠાણ.
સપનું(ના) ઊંઘમાં આવતો ખોટો વિચાર.
સંદેહ(ના) વેહેમ.
હિમ્મત(ના) બાહાદુરી
હારતાં(કૃ) મૂકી દેતાં.
તોડ(ના) નીકાલ.

પાઠ ૧૪૬ મો.

ખાતર(ના) ઘાસ છાણ વગેરે કોહી ગયેલો કચરો.
ઘરૂ(ના) નરૂ, ઝીણાં કુમળાં છોડ.
કોળા(ના) ચોડા.
હળ (ના) જમીન ખેડવાનું લોઢાનું અણીદાર હથિઆર.
વરાળયંત્ર (ના) બાફનો સંચો.
ધમધોકાર(વિ) ઝડપથી, ઝપાટાબંધ.
પાક (ના) અનાજની નિપજ.
ચાસ(ના) હળ ફેરવીને જમીન પોચી પાડે છે તે.
[illegible](ના) સેપણી.
હારદોર(વિ) હારબંધ.

કણસા(ના)કણસલા.
ઊંબી (ના) કણસલું; કંઠી.
ક્યારડો(ના)પાણી ભરાયલો નાનો ખાડો.

પાઠ ૧૪૭ મો.

જડ(ના)મૂળ.
ઉપણવું(ક્રિ) ઝાટકવું; ઝાપટવું.
માફક(વિ)ઠીક; અનુકુળ
નીંદી(કૃ)સાફ કરી; કાહાડી નાંખી.
ખરીફ (ના) ચોમાસા પાકનું ધાન્ય.
રવી(ના)શિઆળા પાકનું ધાન્ય.
તર(વિ)તરપત.
વાવેતર(ના)રોપણી.
રોપા(ના)છોડવા.
ખળી(ના)દાણા કહાડવાનું ઠેકાણું.
પાર(ના)કણસલા; કંઠી વગેરેમાંથી દાણા કાહાડવાનું ઠેકાણું.
પાતરાં(ના)છોતરાં.
ફેરાગલાગટ(અ)વરસો વરસ.
હેરફેર (વિ) વારાફરતી એકેક વરસને આંતરે.
એકાદ(વિ)એક.
પડતર(વિ)ખાલી.
કસ(ના)રસ.

પાઠ ૧૪૮ મો.

અમીર(ના)મોટો માણસ.
પાલણપોષણ (ના) ગુજરાન.
નાહાર (ના) વરૂ; ફાડી ખાનારાં જાનવરો.
મસ્ત(વિ)જબરા.
છે(ના) દગો; વિશ્વાસઘાત.
ઈતબારી(વિ)ભરોસાદાર.
ધણીઆણી(ના)બાયડી; બઈરી.
કડકડતી(વિ)સખત.
ધણી(ના)શેઠ.
વચન(ના)કબુલાત.
ઈલાજ(ના)ઉપાય.
લાચારી(ના)નાચાર.
સાર(ના)મતલબ.
સંકટ(ના)આફત.
પાલણ(ના)પોષણ.

પાઠ ૧૪૯ મો.

ગુલામ(ના)વેચાણ લીધેલો ચાકર.
સિંહ(ના) મોટું ચોપગું જાનવર; જાનવરોનો રાજા.
ભયંકર(વિ)બિયામણો
મોતીઆં(ન) હાંઝાંજ.
ઈરાદો(ના)ધારણા.
અસલ(અ) અગાઉ.
જુલમ(ના)ગજબ.
વગડો(ના)વન; રાન.
ઢગલે ઢગલા (વિ) ઘણુંજ.
રખડારખડી(કૃ)નટકી ભટકી.
ભચોભચ(અ)ઝપોઝપ
આય(ના)શક્તિ.
નિરાશ(વિ)દલગીર..
શોર(ના)અવાજ.
રાંકડું (વિ) દયા ઉપજે એવું; ગરીબડું.
અચંબો(ના)નવાઈ.

ધીરજ (ના) હિમ્મત.

પાઠ ૧૫૦ મો.

ટાંટિઆ (ના) પગ.
સુણેલા (કૃ) સુઝેલા.
આજારી (વિ) માંદો.
કરાર (ના) સુખચેન.
માયા (ના) હેત.
ભાઇબંધ(ના)દોસ્તદાર
ઓચીંતી(અ) એકદમ.
નિર્દય (વિ)દયાવગરનો
હવાલેકર્યો (ક્રિ) સોંપ્યો.
હાકેમ (ના) સરકાર.
જુલમી (વિ) સખત જુલમખોર.
કાયદા (ના) ધારા.

પાઠ ૧૫૧ મો.

હિંશા (ના) હત્યા.
મેદાન (ના) મોટી ખુલી જગો.
કમકમી (ના) ધ્રુજારી
તમાશા (ના) મેળો.
મેદની (ના) ઠઠ.
ઉદાશી (વિ)દલગીરી.
ફાળ (ના) કુદકો.
બરાડા(ના)બુમ; મોટો ઘાંટો.
ફાડ (ના) ચીર.
કાચા હૈયાનું=નબળુ પોચું; નરમ.
હોશ (ના) હાંઝા;ગાત્ર.
તલપ (ના)ડાફું.
લાડ (ના)ગેલ.
જાતિસ્વભાવ (ના) મુળખાશિઅત.
કથા (ના) વારતા.
માંડીને (કૃ)વિસ્તારીને
વગડાઉ (વિ)જંગલના.
વીસરવા (ક્રિ) ભુલવા.
બદલો (ના) પાડ.

પાઠ ૧૫૨ મો.

પાંસરા (વિ) સીધા.
કડકા(ના)ટુકડા;કકડા.
ખોસવી(ક્રિ)ઘોચવી.
અભિમાન(ના) અહંકાર.
વહેચી(કૃ)ભાગ પાડી.
પેચ(ના)આંટો.
પોષાક (ના)પેહેરવાનાં લુગડાં.

પાઠ ૧૫૩ મો.

લાભિઆ (ના)લાલચુ માણસ.
બંદર(ના)નદી કે દરિઆ કાંઠે આવેલું શેહેર.
ટીંગાવું (ક્રિ) લટકાઈ રેહેવું.
ત્રણપૈસા=ત્રણ દોડીઆં.
ભાવ(ના) કીમ્મત.
પાઈના(ના)એક પાઈ.
રાન (ના) જંગલ;વન.
રાની (વિ) જંગલી.
મફત (વિ)પૈસા વગર.
ભરાવે (ક્રિ) ભેરવે; અડકાડે.
જાળવીને(કૃ)સાચવીને
લટકી (કૃ) ટીંગાઈ.

પાઠ ૧૫૪ મો.

થોભ (ના) પાર; છેડો.
ત્રષ્ણા (ના) તરસ.
ધરાવું (ક્રિ)તરપતથવું.
આજિજી (ના) કાલાવાલા; ખુશામત.
છોડીશ (ક્રિ) મુકીશ.
પંચાજી (ના)મરજી.
સામટા(વિ) એકદમ. એક જથે.

પખડાઇને(કૃ)ઝીકાઇને
અતિશે (વિ) ઘણું.
લોભ (ના) લલાચ.
શોભા(ના)આબરૂ.
સદા (અ)રોજ;નિત્ય.
ધન (ના) પૈસો;દ્રવ્ય.

(કવિતાની સમજુતિ). (૨૧).

જ્યારે લોભનો છેડો નહીં એટલે અતિશે લોભ થાય છે ત્યાં સઘળી શોભા આબરૂ જતી રેહેછે, જે માણસ હરેક વાતની તૃષ્ણાથી રોજ તરસ્યો રેહેછે તે કોઈ દાહાડો પૈસાથી ધરાતો નથી.

પાઠ ૧૫૫ મો.
કડાકો(ના)અપવાસ.
મણા (ના) કસર.
ડાવકુ (વિ) ડાહ્યું.
નિશા (ના) ખાતરી.
ભક્ષ (ના) શિકાર; ખાવાનું.
સડપ(અ)ધપપાધરી.
મધુરો (વિ) સારો.
ચડપ(અ)ઝડપથી.
સુર (ના)ગાવાનોસોર.
ખાલી (વિ) અમથા.
ખોળતું (કૃ)શોધતું.
દૈવજોગે(અ)પરમેશ્વરના કરવાથી.
રૂપ (ના)શરીરની કાન્તી.
રૂપાળી (વિ)શોભિતી.
ઘાટ (ના)આકાર.
સાદ (ના) અવાજ.
ફુલી(કૃ) ચડી; ફુલાઇ
ઉપાડો (કૃ) ઊંચકી.

પાઠ ૧૫૬ મો.
ટટુ (ના) નાનો ઘોડો.
મિઓ(ના)મુસલમાન
બુઢો (વિ) ઘરડો.
વાંસે (અ) પાછળ.
ભાગ્ય (ના)નસીબ.
ઘટારત (વિ)લાયક.
અસ્વાર(ના) ઘોડે બેસીને સ્વારી કરનાર.
કઠણ (વિ)જબ્બર.
હીંડાડે (ક્રિ)ચલાવે.
મણાં (ના) ટપકાના બોજ.
ઝોળું (ના) ટોળું.

પાઠ ૧૫૭ મો.
ગજબ (ના) જુલમ.
રેહેમ (ના) દયા.
ઠબકવું(ક્રિ)અટકવું.
જીવાળ(વિ)જીવવાળો; કસદાર.
ઝોળી (ના) ગાંસડી.
ખમતી (વિ) ઊચકી શકે એવી.
આસામી(ના)માણસ.
સાહેતવાર=થોડો વખત.
અવિચારી(વિ) વગર વિચારનો; અણસમજુ.
વળી (ના) સાકટી.
પછાડા (ના) શરીર અફાળવું તે.
કરાડો(ના)કીનારો;પાણીમાં ઊંડો ખાડો.
લજવાઇને(કૃ) શરમા-

ધ્વનિ.
સારૂંનરસું (વિ) સારૂં નઠારૂં.
રૂડું (વિ) સારૂં.

પાઠ ૧૫૮ મો.

ભુંડું (વિ) બુરૂ, માઠું.
ભલું (વિ) સારૂં, રૂડું.
કાચકી (ના) પાણીના સોષથી ગળે બોલાય નહી તે.
ભોટવો (ના) માટીનો કુચડો
મજેના (વિ) સારા.
સોબતી (ના) સાથી.
ટકોરા (ના) આંગળીના ટચકારા.
અફાળી (ક્રિ) પછાડી.
ભરી આપ= એટલા પૈસા આપ.
ન્યાત (ના) જાત.
ખાર (ના) અદાવત.

પાઠ ૧૫૯ મો.

હલકો (વિ) તુચ્છ.
પ્રજા (ના) રૈયત.
પરિવાર (ના) વંશ, વિસ્તાર.
ધનહીણા (વિ) પૈસાવગરના.
અભ્યાસ (ના) આએપ
કુટુંબી (વિ) કુટુંબના.
પિતા (ના) બાપ, તાત.
ધનવાન (વિ) પૈસાદાર.
સમાન (વિ) બરાબર.
અવગુણ (ના) સારા ને બદલે નઠારૂં.
સજ્જન (ના) સારા માણસ.
સુવાસ (ના) સારી ગંધ; સારી ખુશબો.
કાળ (ના) રીસ.
આળ (ના) અટકચાળું ખોટું કામ.
અજ્ઞાની (વિ) અણુસમજુ,
દયાળ (વિ) રેહેમવાળા.

(કવિતાની સમજુતી.) (૨૨).

આ દુનીઆમાંના બધા લોકો તે પરમેશ્વરની પ્રજા છે, અને આપણે બધા એક કુટુંબના, અને તે એક બાપના છોકરાં છૈઆં છઈએ (૧). તેમાં કોઈ શરીરે કાળા હોય છે ને કોઈ ગોરા હોય છે, તેમાં કોઈ ગરીબ હોય છે ને કોઈ પૈસાદાર હોય છે, તે બધાને સરખા ગણવા, કોઇને પણ હલકો ગણવો નહીં. (૨).

ભુંડાને બદલે ભલું કરવું (નઠારાને બદલે સારૂં કરવું). એ સારા માણસની રીત છે, જેમકે સુખડને સળગાવીને બાળીએછે ત્યારે ઉલટી માંહેથી સારી ખુશબો નીકળે છે તેમ. (૩). વળી નાનું બચ્ચું જરા બાલ એચે (કાંઈ અટકચાળું) કરે તો રીસ

ચડતી નથી, તેમજ કોઈ અણસમજુ માણસ કાંઈ નુકશાન કરે તો દિલમાં દયા રાખવી (ગુસ્સે થવું નહી. (૪).

પાઠ ૧૬૦ મો.

રતીપૂર (વિ) જરાક.
આકરૂં (વિ) કપરૂં.
પરેજી (ના) કરી.
કરી (ના) પરેજી.
આપમત(ના) પોતાનું ડાહાપણ.
પાટણ(ના)ગુજરાતની ઉત્તરે શેહેર છે.
મૂળાડીઆં (ના)મૂળીઆં.
જોર (ના) મારો,જારી રાખવું.
મતલબ (ના) સાર.
પીડાય(ક્રિ)દુઃખીથાય.

પાઠ ૧૬૧ મો.

ઉપયોગ(ના)ખપ; વાપરવું.
માતબર (વિ) ફળદ્રુપ.
નરાજ (ના) કોશ.
સુરંગ(ના) નેહેર; ભોંયમાં ખાડો ખોદી માંહે દારૂ ભરી સળગાવે છે તે.
થર (ના) પડ.
ભાગળ (ના) દરવાજા જેવું.
ખડકો (ના) ખાણ કે સમુદ્રની નીચે આવેલા મજબૂત પથરા
ભડાકો(ના) અવાજો.
મિશ (ના) મિષ.
વખાર(ના) માલભરવાનું ઠેકાણું.
ગાળે (ક્રિ) રસ કરે.
જુદી(વિ) છુટી;નોખી

ગુજરાત દેશનો સંક્ષીપ્ત ઈતિહાસ.

(ચાવડા વંશ.)

આપણા ગુજરાતમાં જુનામાં જુનું રાજ્ય વલભીપુરનું ગણાય છે. એ વલભીપુર કાઠિઆવાડ વિભાગમાં ભાવનગરની ઉત્તરે થોડા ગાઉ ઉપર વળા કરીને ગામ છે તેની થડમાં હતું. એ રજપુત રાજ્યની મોટી રાજધાની હતી. એ રાજ્ય ક્યાંથી તે ક્યાં સુધી ચાલ્યું તે નક્કી માલમ પડતું નથી, પણ કેટલાએક લેખ ઉપરથી એમાં પાંચમો રાજા શીલાદીત્ત થયો ત્યારથી એ રાજ્યની કેટલીએક હકીકત જણાઈ આવે છે. એ શીલાદીત્ત રાજા ઈ૦ સન ૭૨૯ માં લડાઈમાં મરાયો. એ રાજા વેદધર્મી ને શિવમાર્ગી હતો ને પૈસાની વાતમાં બહુ કંજુસ હતો અને તેજ સબબથી એ વલભીપુરનો નાશ થયો હોય એમ લાગે છે. વલભીપુરના નાશ થવાનાં કારણ બે કેહે છે. એક તો લોકો એમ કેહે છે કે વલભીપુરની પાસે ઈસાવળાના ડુંગર આગળ એક સાધુ પોતાના ચેલા સાથે ઉતર્યો હતો તે સાધુ પછી વલભીપુરમાં ભીખ માંગવા ગયો પણ કોઈએ તેને ભીખ આપી નહી તેથી તેણે આપ દઈ કહ્યું કે એ શેહેર ઊંધું વળજો ને ધુળ મળજો, તે કેહેતાંજ વલભીપુર દટાઈ ગયું ને તેનો નાશ થયો. બીજું કારણ એ કેહે છે કે એ વલભીપુરમાં મારવાડના પાલી શેહેરથી કોઈ કાપુર વેપારી આવીને વસ્યો હતો. તેની છોકરી પાસે જડાવ સોનાની કાંસકી હતી તે એક દિવસે ઉપલા શિલાદીત્ત રાજાની છોકરીએ જોઈ તેથી તે કાંસકી જોર જુલમથી શીલાદીત્તે તેની પાસેથી લઈ લીધી,તેથી તે કાપુર વેપારી મલેચ્છ લોકો પાસે ગયો અને તેમને એક લાખ સોનૈયા આપવા કબુલ કરીને શીલાદીત્ત રાજા ઉપર ચઢાઈ કરાવી, જેમાં શીલાદીત્ત માર્યો ગયો અને વ-

લભીપુરનો નાશ થયો.

વલભીપુરનો નાશ થયા પછી ચાવડા વંશના રજપૂત રાજાઓએ ગુજરાતમાં રાજ્ય કર્યું. વલભીપુર પછી એ રાજ્યની ગાદી કચ્છના રણ આગળ ઝીંઝુવાડાની પાસે પંચાસર નગર છે ત્યાં સ્થાપવામાં આવી ત્યાં ચાવડા વંશનો પેહેલો રાજા જયશીખરી ઈ૦ સ૦ ૬૯૬ થી રાજ્ય કરવા લાગ્યો એ રાજાની પાસે ઘણીજ દોલત હતી. અને તેની રાણી રૂપસુંદરી ઘણીજ રૂપાળી હતી. એ વેળા કનોજદેશમાં કલ્યાણ નગર છે ત્યાં સોલંકી વંશનો ભૂવડ નામે મોટો બળવાન અને પરાક્રમી રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેને જયશીખરીની મોટાઈ તથા બળની વાત કાને પડી, તથા ગુજરાત દેશની આબાદાનીની ઘણીક વાતો એક શંકર નામના કવિને મોંડે તેણે સાંભળી. તેથી તેણે જયશીખરીની સામાં લડવાનું નક્કી કીધું, અને પછી તેની સાથે મોટી લડાઈ કરી. તે લડાઈ બાવન દીવશ સુધી ચાલી. તેમાં આખરે જયશીખરી હાર્યો ને માર્યો ગયો, ને ગુજરાતનું રાજ્ય ભૂવડ રાજાને હાથ આવ્યું.

હવે જયશીખરી લડાઈમાં મરાયો ત્યારે તેની રાણી રૂપસુંદરી ગર્ભવંતી હતી તેને જયશીખરીએ મરતાં પેહેલાં તેના ભાઈ સુરપાળ સાથે વનમાં મોકલી દીધી હતી. હવે સુરપાળ તેને ત્યાં મૂકીને પાછો ફરતાં પોતાના બનેવી જયશીખરીના મરણની વાત તેણે સાંભળી, એટલે તે સોરઠના ડુંગરમાં ભરાઈ રહ્યો. હવે ત્યાં પેલી રૂપસુંદરીએ વનમાં ફળ ફુલ ખાઈને દાહાડા કાહાડ્યા. ત્યાં એક ભીલડીએ તે બાઈનું રક્ષણ કર્યું. બાદ થોડેક દાહાડે રૂપસુંદરીને છોકરો અવતર્યો. એ છોકરો વનમાં અવતર્યો માટે એનું નામ તેણે વનરાજ (વનનો રાજા) પાડ્યું. વનરાજ છ માસનો થયા તેવારે એક શીલગુણસુરી નામનો ગોરજી ત્યાં આવ્યો તે જયશીખરીની રાણી તથા વનરાજને

પોતાને ઘેર તેડી ગયો. ને ત્યાં વનરાજને ઉછેરીને મોટો કર્યો.

એ વનરાજ આગળ જતાં મોટો શૂરો ને સમજણો થયો, એ-ટલે પછી તેણે પોતાના મામા સુરપાળ અને બીજાઓની મદદ-થી પોતાના બાપનું ગયલું રાજ્ય પાછું મેળવ્યું. ને ઈ૦ સ૦ ૭૪૬ માં એટલે સંવત ૮૦૨ ના શાલમાં અણહિલવાડ નગર વસાવ્યું, ને ત્યાં પોતાની રાજધાની કરી. અણહિલવાડને હાલ સિદ્ધપોર પાટણ કહે છે ને તે ગુજરાતમાં સરસ્વતી નદી ઉપર છે.

કોઈ અણહિલ નામના ભરવાડે વનરાજને જવા આવવાના રસ્તા બતાવેલા તે ઉપરથી વનરાજે પોતાના રાજધાનીનું નામ અણહિલવાડ પાડ્યું. શ્રીદેવી નામની કોઈ સ્ત્રીએ વનરાજની ચાકરી કરી હતી તેથી તે બાઈ પાસે ગાદીએ બેસતી વખત વ-નરાજે તિલક કરાવ્યું; અને ચાંપો નામે વેપારી આગળ તેનો કારભારી હતો તેને વનરાજે પોતાનો પ્રધાન બનાવ્યો. એ ચાં-પાએ ચાંપાનેર શેહેર વસાવ્યું. ચાંપાનેર શેહેર રેવાકાંઠામાં હા-લોલ કસબાની પાસે છે. વનરાજ ૬૦ વરસ રાજ્ય કરીને ઈ૦ સ૦ ૮૦૬ માં મરણ પામ્યો.

જેમ જયશીખરી પછી તેનો છોકરો વનરાજ ગાદીએ બેઠો, તેમ વનરાજ પછી તેનો છોકરો યોગ્યરાજ ગાદીએ બેઠો, યોગ્યરાજ પછી તેનો છોકરો એમરાજ, એમરાજ પછી, તેનો છોકરો ભૂવડ, ભૂવડ પછી તેનો છોકરો વિજયસિંગ, વિજયસિંગ પછી તેનો છો-કરો રતનાદીત્ત અને રતનાદીત્ત પછી તેનો છોકરો સામતસિંગ ગાદીએ બેઠો.

વનરાજ મોટો જોરાવર ને બાહાદુર રાજા થઈ ગયો. યો-ગ્યરાજ ઘણું ભણેલો હતો, ને તીર મારવાનું કામ સારૂં જાણતો હતો, ને તેણે ઉપજમાં વધારો કીધો હતો. એમરાજ જરા મી-જાસી સ્વભાવનો હતો ને તેણે પણ દેશની દોલત વધારી હતી.

રતનાદીત્ત સાચો ને સારા ગુણવાળો માણસ હતો. સામતસિંગ સારો માણસ હતો નહીં. હમણાં બોલ કઈતો ફરીને બોલ જુદું. સામતસિંગ ચાવડા વંશમાં છેલ્લો રાજા થઈ ગયો. ચાવડા વંશ ઈ૦ સ૦ ૬૯૬ થી સન ૯૪૨ સુધી એટલે ૨૪૬ વરસ ચાલ્યો. ચાવડા વંશમાં બધા મળીને આઠ રાજા થઈ ગયા તેમનાં નામ. તથા રાજ કર્યાના વરસાની વંશાવળી નીચે મુજબ.

		ક્યારે ગાદીએ બેઠો.	ક્યારે ગાદી પરથી ઉઠ્યો.	કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું.
જયશીખરી.	ઈ સ૦	૬૯૬	૭૪૬	૫૦
વનરાજ.	ઈ૦ સ૦	૭૪૬	૮૦૬	૬૦
યોગ્યરાજ.	ઈ૦ સ૦	૮૦૬	૮૪૨	૩૬
ખેમરાજ.	ઈ૦ સ૦	૮૪૨	૮૬૬	૨૪
ભુવડ.	ઈ૦ સ૦	૮૬૬	૮૯૫	૨૯
વિજયસિંગ.	ઈ૦ સ૦	૮૯૫	૯૨૦	૨૫
રતનાદીત્ત.	ઈ૦ સ૦	૯૨૦	૯૩૫	૧૫
સામતસિંગ.	ઈ૦ સ૦	૯૩૫	૯૪૨	૭

(પરિક્ષાના સવાલો.)

ગુજરાતમાં જૂનામાં જૂનું રાજ્ય કયું ગણાય છે? વલભી-પુર નગર કેણી તરફ છે? વલભીપુર કયા રાજ્યની રાજધાની હતી? વલભીપુરનું રાજ્ય ક્યાંથી તે ક્યાં સુધી ચાલ્યું? શીલાદીત્ત રાજા કયા સનમાં મરણ પામ્યો? શીલાદીત્ત રાજા કયો ધર્મ માનતો હતો ને તે કેવો હતો? વલભીપુરનો નાશ થવાનું કારણ શું? વલભીપુરનો નાશ થવાનું બીજુ કારણ લોકો શું કહે છે? વલભીપુરનો નાશ થયા પછી કયા રાજાઓએ ગુજરાતમાં રાજ્ય કર્યું? વલભીપુર પછી ગુજરાતની ગાદી કયા નગરમાં સ્થાપવામાં

આવી? પંચાસર નગર કેણી તરફ છે? પંચાસરમાં ચાવડા વં-
શનો પેહેલો રાજા કયો થયો? જયશીખરી પાસે કેટલી દોલત હતી?
જયશીખરીની બાયડીનું નામ શું? રૂપસુંદરી દેખાવતી કેવી હતી?
જયશીખરી પંચાસર નગરની ગાદીએ બેઠો તેવારે કનોજ દેશના
કલ્યાણ નગરમાં કયો રાજા રાજ કરતો હતો? ભુવડ રાજા કેવો
હતો? ભૂવડ રાજા જયશીખરી સાથે લડાઈ કરવાને શાથી ઉસ-
કેરાયો; ભૂવડ રાજાને ને જયશીખરીને પછી લડાઈ થઈ કે નહીં?
તે લડાઇ કેટલા દિવસ સુધી ચાલી? તે લડાઇમાં કોણ હાર્યું ને
કોણ જીત્યું? પછી ગુજરાતનું રાજ્ય કોને હાથ આવ્યું? જય-
શીખરી ભૂવડ રાજા સાથે લડાઈમાં મરાયો ત્યારે તેની રાણી
રૂપસુંદરી કેવી હાલતમાં હતી? તે રૂપસુંદરીને જયશીખરીએ
મરતાં પેહેલાં કયાં મોકલી દીધી હતી? કોના સાથે મોકલી દીધી
હતી? સુરપાળે જયશીખરીના મરણની વાત સાંભળી ત્યારે તે
કયાં ભરાઈ રહ્યો? રૂપસુંદરી વનમાં શું ખાતી હતી? રૂપસુંદરીની
બરદાસ વનમાં કોણે લીધી હતી? રૂપસુંદરીને દાહાડા હતા તો
તેને શું અવતર્યું? વનરાજ શાથી નામ પડ્યું? વનરાજ વનમાં
છ મહિનાનો થયો ત્યારે તેને કોણ તેડી ગયું? રૂપસુંદરી પછી
કયાં રહી? વનરાજ આગળ જતાં કેવો રાજા થયો? વનરાજે
પછી પોતાના બાપનું ગયલું રાજ્ય પાછું મેળવ્યું કે નહીં? વન-
રાજે પાછું રાજ્ય મેળવ્યું તો કોની મદદથી મેળવ્યું? વનરાજે કયું
નગર વસાવ્યું? વનરાજે અણહિલવાડ કયા શાલમાં વસાવ્યું
વનરાજે પોતાની રાજધાની કયાં કરી? અણહિલવાડને હાલ શું
કેહે છે? સિદ્ધપોર પાટણ કેણી તરફ છે? વનરાજે પોતાની
રાજધાનીનું નામ અણહિલવાડ કેમ પાડ્યું? વનરાજ ગાદીએ
બેઠો ત્યારે તિલક કઈ બાઈરી પાસે કરાવ્યું? તે બાઈરી પાસે તિ-
લક કરાવવાનું શું કારણ? વનરાજે ગાદીએ બેસતી વખત પ્રધાન

કોને બનાવ્યો હતો? ચાંપા પ્રધાને કયું શેહેર વસાવ્યું? ચાંપાનેર કેણી તરફ છે? વનરાજે કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું? વનરાજ કયા સાલમાં મરણ પામ્યો? જયશીખરી પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? વનરાજ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? યોગરાજ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? ખેમરાજ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? ભૂવડ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? વિજયસિંગ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? રતનાદીત્ત પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? વનરાજ કેવો રાજા થઈ ગયો? યોગ્યરાજ કેવો રાજા હતો, ને તે શું કામ જાણતો હતો? ખેમરાજ કેવી રીતનો માણસ હતો? રતનાદીત્ત કેવો માણસ હતો? સામંતસિંગ સારો માણસ હતો કે નહીં? ચાવડા રજપૂતોમાં છેલ્લો રાજા કોણ થઈ ગયો? ચાવડા વંશ કેટલા વરસ સુધી ચાલ્યો? ચાવડા વંશમાં બધા મળીને કેટલા રાજા થઈ ગયા? ચાવડા વંશના આઠે રાજા ક્યારે ગાદીએ બેઠા, ક્યારે ગાદી ઉપરથી ઉઠ્યા, ને દર એક જણે કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું તે સામટું કહી જાઓ?

સોલંકી વંશ.

ચાવડા વંશના છેલ્લા રાજા સામતસિંગને પેટે કાંઈ છોકરૂં હતું નહી એટલે ચાવડા વંશના રાજ્યની ગાદી સોલંકી વંશમાં ગઈ. એવી રીતે કે સામતસિંગની બેહેન લીલાદેવી કરીને હતી તે કનોજના રાજા ભૂવન દિત્યના છોકરા રાજ સાથે પરણી હતી. તે લીલાદેવીને મૂળરાજ નામે છોકરો થયો. એ મૂળરાજ મૂળ નક્ષત્રમાં જન્મ્યો તેથી તેનું નામ મૂળરાજ પડ્યું. એ મૂળરાજે પોતાના મામા સામતસિંગને મારી નાંખ્યો ને તેની ગાદીએ ઈ૦ સ૦ ૯૪૨ માં બેઠો. મૂળરાજ ગાદીએ બેઠો તેવારે ઉત્તરેથી અજમેરનો રાજા ચઢી આવ્યો અને

દક્ષીણથી તેલંગણના રાજાએ પોતાના સરદાર બાર્પનેસ્વારીકરવા મોકલ્યો, તેમાં મૂળરાજે અજમેરના રાજાને તો કાંઇક ધન આપીને પાછો વાળ્યો, અને સરદાર બાર્પને લડાઈમાં હરાવી નસાડીમૂક્યો. ત્યાર પછી મૂળરાજે સોરઠના રાજા ઉપર ચઢાઈ કરીને તેને હરાવી પોતાની આણ મનાવી અને તેની મદદ આવેલા કચ્છના રાજા લાખાને માર્યો. મૂળરાજે કેટલાએક શિવાલય બંધાવ્યાં, અને સિદ્ધપોરમાં એક મોટું રૂદ્રમાળી દેહેરૂં બંધાવ્યું, અને ઓદીચ બ્રાહ્મણોને ગુજરાતમાં વસાવ્યા. એ મૂળરાજ સોલંકી વંશમાં પેહેલો રાજા લોભી તેમ પરાક્રમી હતો. તે ૫૫ વરસ રાજ્ય કરીને ઈ૦ સ૦ ૯૯૭ માં મરણ પામ્યો.

મૂળરાજ પછી તેની ગાદીએ તેનો છોકરો ચામૂડ બેઠો. ચામૂડને ત્રણ છોકરા હતા (વલ્લભસેન, દુર્લભસેન, ને નાગરાજ). તેમાં ચામૂડે ૧૩ વરસ રાજ્ય કરીને પોતાના મોટા છોકરા વલ્લભસેનને ગાદી સોંપી ને પોતે કાશીએ જઈ રહ્યો, વલ્લભસેન થોડા મહિના રાજ્ય ભોગવી સૈયડના રોગથી મરણ પામ્યો. એ વલ્લભસેન પછી તેની ગાદી તેના ભાઈ દુર્લભસેનને મળી. દુર્લભસેને સારી રીતે રાજ્ય ચલાવ્યું. દેશની આબાદાની કરી, અને તળાવ દેહેરાં બંધાવ્યાં તથા બીજા ધર્મનાં કામો કીધાં.

દુર્લભસેન પછી ચામૂડના ત્રીજા છોકરા નાગરાજનો છોકરો ભીમદેવ ગદીએ બેઠો. એ ભીમદેવના વખતમાં ગિજનીના સુલતાન મહમૂદ બાદશાહે ઈ૦ સ૦ ૧૦૨૪ માં ગુજરાત ઉપર સ્વારી કરી તેથી ભીમદેવ નાઠો, ને મહમૂદે કાઠીઆવાડની નૈરૂત્ય દિશાએ પ્રભાશ પાટણમાં સોમનાથનું દેહેરૂં છે તે લૂટી લીધું, ને ત્યાંથી બહુ પૈસો મેળવી પોતાના દેશ તરફ ચાલતો થયો. એ ભીમદેવના વખતમાં વીમળશાહ નામે પૈસાદાર શ્રાવકે આબુ ઉપર અને આરાસુર ઉપર સારા આરસ પાંહાણનાં જૈન ધર્મનાં દેહેરાં

બંધાવ્યાં. ભીમદેવ માહા બાણાવળી ને જોરાવર રાજા હતો. તેને, ત્રણ છોકરા હતા (કરણ, એમરાજ, ને મૂળરાજ). તેમાં ભીમદેવ ૫૦ વરસ રાજ્ય કરીને ઈ૦ સ૦ ૧૦૭૨ માં પોતાના છોકરા કરણને રાજ્ય સોંપી પોતે તિર્થવાસી થયો. કરણ રાજા ગાદીએ બેઠા પછી તેણે ધંધુકા, મેહેવાસ વગેરેના કોળી રાજાઓને વશ કર્યા તેથી એના વખતમાં લડાઇઓ થઈ નથી. એ કરણ રાજાએ પાટણની દક્ષિણે મોઢેરા ગામ છે ત્યાં કરણસાગર નામે મોટું તળાવ બંધાવ્યું, તથા કરણાવતી નામે શેહેર વસાવ્યું. એ કરણાવતી શેહેર ક્યાંછે તે માલમ પડ્યું નથી.

કરણ રાજા દક્ષિણ માંહેલા ચંદ્રાવતી નગરના રાજા રાજકેશીની છોકરી મીનળદેવી સાથે પરણ્યો હતો તેને સિદ્ધરાજ નામે કુંવર થયો એ સિદ્ધરાજ ૧૧ વરસનો થયો એટલે કરણ રાજા મરણ પામ્યો. સિદ્ધરાજની નાની ઉમ્મરમાં બાપ મરણ પામ્યો તેથી થોડાં વરસ સિદ્ધરાજની મા મીનળદેવીએ રાજ્ય ચલાવ્યું. એ મીનળદેવીએ અમદાવાદ જીલાના વીરમગામ કસબામાં મુનસરે ને ધોળકા કસબામાં મલાવ, એવાં બે તળાવો બંધાવ્યાં. સિદ્ધરાજ નાનો હતો ને તેની મા મીનળદેવી રાજ્ય ચલાવતી હતી તે વખત માળવાના રાજા યસોવરમાને એ રાજ્યપર ચઢાઈ કરી, પણ પાછળથી સિદ્ધરાજ તેની સાથે બાર વરસ સુધી લડ્યો ને અંતે તે યસોવરમાન રાજાને હરાવીને કેદ કીધો. વળી કોઈ કુંભારને ત્યાં ઉછરેલી છોકરી નામે રાણકદેવી કરાને હતી, તેની સાથે સિદ્ધરાજનો વિવાહ થયલો હતો, તે કુંવરીને સોરઠનો રાજા રાખેંગાર જોર જુલમથી લઈ જઈને પરણ્યો, તેથી તે કન્યા પાછી લેવા સારૂ સિદ્ધરાજે તે સોરઠના રાજા રાખેંગાર સાથે મોટી લડાઈ કરી, તેમાં રાખેંગાર હાર્યો ને સિદ્ધરાજે રાણકદેવીને પાછી આણી; પણ પછી તે રાણી રાણકદેવી પાછી સિધરાજ સાથે પરણી નહી ને

વઢવાણ આગળ સતી થઈને બળી મુઈ. સિદ્ધરાજે પાટણમાં
સહસ્રલિંગ તળાવ બંધાવ્યું, અને સિદ્ધપુરમાં રૂદ્રમાળ બંધા-
વ્યું, ને બીજાં ધર્મના કામો કરીને લોકોને સુખી કર્યા તેથી તે-
ની ઘણી નામના થઈ. સિદ્ધરાજ એ હીંદુ રાજાઓમાં સૌથી
મોટો વિદ્વાન અને પ્રતાપી રાજા થઈ ગયો. તેણે રઈયતને સુખ
થાય એવી રીતે રાજ્ય ચલાવ્યું તેથી હાલ તેને સિદ્ધરાજ જય-
સિંહ કે સિધરાજેસંગ કેહે છે. એ રાજા ૪૯ વરસ રાજ્ય કરીને
સન ૧૧૪૩માં મરણ પામ્યો.

સિદ્ધરાજને કાંઈ છોકરો હતો નહી તેથી તેનું રાજ્ય તેના
ઓરમાન કાકા એમરાજના વંશમાં ગયું. એમરાજને દેવપ્રસાદ
કરીને છોકરો હતો, દેવપ્રસાદને ત્રિભોવનપાળ કરીને છોકરો હતો,
અને ત્રિભોવનપાળને મહીપાળ, કીરતીપાળ, ને કુમારપાળ
એવા ત્રણ છોકરા હતા. તેમાં સિધરાજ પછી તેની ગાદીએ
તે એમરાજના છોકરાનો છોકરો, ને તેનો છોકરો કુમારપાળ
બેઠો. કુમારપાળને ગાદીએ બેસાડવાની સિદ્ધરાજની તો મરજી
હતી નહી પણ સિદ્ધરાજ મુવા પછી તેના પ્રધાનોએ કુમારપા-
ળને ગાદીએ બેસાડ્યો. એ કુમારપાળે ઘણાં શિવાલય તથા પા-
રસનાથનાં દેહેરાં બંધાવ્યાં. એ રાજા ૩૧ વરસ રાજ્ય કરીને
રગત પીતના રોગથી મરણ પામ્યો, અને કેટલાક કહે છે કે તેના
ભત્રિજા અજેપાળે ઝેર દઈને તેને મારી નાંખ્યો. કુમારપાળ પ-
છી રાજા વૈશ્નવ ધર્મને માનતો તેથી જૈન ધર્મનાં ઘણાંક દેહેરાં
તેણે તોડાવી નાંખ્યા. એને રાજ્ય કરતાં ત્રણ વરસ થયાં એટ-
લામાં એની દેવડીના કોઈ માણસે કટાર મારી એનો જીવ લીધો.
એ અજેપાળ પછી તેની ગાદીએ તેનો નાનો છોકરો મૂળરાજ
બેઠો. એ મૂળરાજને બચપણમાં ગાદી મળી તેથી તેનું નામ બા-

બાળમુળરાજ પડ્યું. એની નાની ઉમ્મરને લીધે થાડી મુદ્દત એની માએ રાજ્યનો વહિવટ ચલાવ્યો. એ બાળમુળરાજના વખતમાં મહમદ શાહબુદ્દીન ગોરી નામના મુસલમાન બાદશાહે ગુજરાત ઉપર ચઢાઈ કરી હતી, પણ તેને બાળમુળરાજના કાકા ભોળા ભીમદેવે હરાવીને પાછો કાહાડ્યો. બે વરસ સુધી બાળમુળરાજનું રાજ્ય ફક્ત નામનું ચાલ્યું. પછી તેની ગાદીએ તેનો કાકો ભીમદેવ બેઠો. એ ભીમદેવ રાજા ચઢાઉ ને અવિચારી હતો તેથી તેને ભોળો-ભીમદેવ કહેછે. એ ભોળા ભીમદેવને તે દીલ્લીના ચોહાણ જાતના પૃથુરાજને મોટી લડાઈ થઈ હતી. કારણ કે પૃથુરાજનો વિવાહ જે આબુના રાજાની છોકરી સાથે થયો હતો તે કન્યા ભોળા-ભીમને જોઈતી હતી; પણ તેમાં ભોળોભીમ હાર્યો ને તેનું કાંઈ ચાલ્યું નહી. ભોળોભીમ ૬૩ વરસ રાજ્ય કરીને મરણ પામ્યો. ત્યાર-પછી તેની ગાદીએ ત્રિભોવનપાળ બેઠો. એ ત્રિભોવનપાળ સોલંકી વંશનો છેલ્લો રાજા થઈ ગયો. તેણે ફક્ત બેજ વરસ રાજ્ય કીધું એટલામાં વાઘેલા વંશના વિશળદેવ રાજાએ તેને ગાદી ઉપરથી ઉઠાડી મુક્યો, ને પછી એ સોલંકીના રાજ્યપર વાઘેલા રાજાની સત્તા બેઠી. ત્રિભોવનપાળ રાજાના વખતમાં કાંઈ જાણવા જોગ બીના બની નથી. સોલંકી વંશ ઈ૦ સ૦ ૯૪૨ થી સન ૧૨૪૪ સુધી એટલે ૩૦૨ વરસ ચાલ્યો. સોલંકી વંશમાં બધા મળીને ૧૨ રાજા થઈ ગયા. તેમનાં નામ, તથા રાજ્ય કર્યાના વરસની વંશાવળી નીચે મુજબ.

	ક્યારે ગાદીએ બેઠા.	ક્યારે ગાદીપર થી ઉઠ્યો.	કેટલાં વરસ રાજ્યકીધું.
મુળરાજ.	ઈ૦ સ૦ ૯૪૨	૯૯૭	૫૫
ચામુંડ.	ઈ૦ સ૦ ૯૯૭	૧૦૧૦	૧૩
વલ્લભસેન.	ઈ૦ સ૦ ૧૦૧૦	૧૦૧૦	થોડા મહિના.

દુર્લભસેન.	૪૦ સ૦	૧૦૧૦.......	૧૦૨૨..	૧૨
ભીમદેવ.	૪૦ સ૦	૧૦૨૨..	૧૦૭૨	૫૦
કરણ.	૪૦ સ૦	૧૦૭૨.......	૧૦૯૪.	૨૨
સિદ્ધરાજ.	૪૦ સ૦	૧૦૯૪. . ..	૧૧૪૩............	૪૯
કુમારપાળ.	૪૦ સ૦	૧૧૪૩... ...	૧૧૭૪........ ...	૩૧
અજેપાળ.	૪૦ સ૦	૧૧૭૪... ...	૧૧૭૭	૩
બાળમૂળરાજ.	૪૦ સ૦	૧૧૭૭... ...	૧૧૭૯	૨
ભોળોભીમદેવ.	૪૦ સ૦	૧૧૭૯... ...	૧૨૪૨	૬૩
ત્રિભોવનપાળ.	૪૦ સ૦	૧૨૪૨... ...	૧૨૪૪	૨

(પરિક્ષાના સવાલો.)

ચાવડા વંશના છેલ્લા રાજા સામતસિંગને પેટે શું છોકરાં હતાં? સામતસિંગ મુવા પછી ચાવડા વંશની ગાદી કયા વંશમાં ગઈ? સામતસિંગની બેહેનનું નામ શું? લીલાદેવી કોની સાથે પરણી હતી? મૂળરાજ કોનો છોકરો? મૂળરાજ શાથી નામ પડ્યું?

સામતસિંગ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? મૂળરાજ સામતસિંગનો શું સગો થાય? મૂળરાજને સામંતસિંગે ખુશીથી ગાદી ઉપર બેસાડ્યો કે? મૂળરાજ કયા વરસમાં સામતસિંગના ગાદીએ બેઠો? મૂળરાજ ગાદીએ બેઠો ત્યારે કયા કયા રાજા ચઢી આવ્યા? પછી તે રાજાઓએ શું કીધું? ત્યાર પછી મૂળરાજે કયાં ચઢાઈ કરી ને કોને માર્યો? મૂળરાજે ધર્મનાં શું શું કામો કીધાં? કઈ જાતના બ્રાહ્મણોને મૂળરાજે ગુજરાતમા વસાવ્યા? મૂળરાજ કેવો રાજા હતો? મૂળરાજે કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું, ને કયા સાલમાં મરણ પામ્યો? મૂળરાજ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? ચામૂડને કેટલા છોકરા હતા તેનાં નામ દેઓ? ચામૂંડ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? વલ્લભસેને કેટલાં

વરસ રાજ કીધું? વલ્લભસેન શાથી મરણ પામ્યો? વલ્લભસેન-
ની ગાદી કોને મળી? દુર્લભસેને કેવી રીતે રાજ ચલાવ્યું ને
શું શું કામો કીધાં? દુર્લભસેન પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? ભી-
મદેવના વખતમાં કયા બાદશાહે ગુજરાત ઉપર સ્વારી કરી હતી?
કયા વરસમાં સ્વારી કરી હતી? તેમાં ભીમદેવનું શું થયું? સુલ-
તાન મહમૂદે પછી કયું દેહેરૂં લૂટ્યું? તે દેહેરામાંથી શું શું તેણે
લૂટી લીધું? સોમનાથનું દેહરૂ કેણી તરફ છે? ભીમદેવના વખ-
તમાં આબુ ઉપર ને આરાસુર ઉપર કોણે દેહેરાં બંધાવ્યાં? ભી-
મદેવ કેવો રાજા હતો? ભીમદેવને કેટલા છોકરા હતા તેનાં નામ
દેઓ? ભીમદેવે કેટલા વરસ રાજ્ય કીધું, ને કયા સાલમાં રા-
જ્યની ગાદી છોડી? ભીમદેવે રાજની ગાદી કોને સોંપી? કર-
ણ રાજાએ ગાદીએ બેઠા પછી તેણે કયા લોકોને વશ કર્યા? ક-
રણ રાજાના વખતમાં લડાઇઓ કેવી થઈ? કરણ રાજાએ કયું
તળાવ બંધાવ્યું? ને કયું શેહેર વસાવ્યુ? કરણ સાગર તળાવ ક્યાં
છે? કરણાવતી શેહેર ક્યાં છે? કરણરાજા કોની સાથે પરણ્યો
હતો? કરણ રાજાના છોકરાનું નામ શું? સિદ્ધરાજ કેટલાં વર-
સનો થયો ત્યારે કરણ મરણ પામ્યો? સિદ્ધરાજ નાની ઉમ્મ-
રનો હતો ને તેનો બાપ મરણ પામ્યો ત્યારે થોડાં વરસ રાજ્ય
તેણે ચલાવ્યું? સિદ્ધરાજની માનું નામ શું? મીનળદેવીએ ક્યાં
ક્યાં તળાવો બંધાવ્યાં? મીનળદેવી રાજ્ય ચલાવતી હતી તે
વારે તેના રાજ્ય ઉપર કોણે ચઢાઈ કરી હતી? પછી તે યશોવ-
રમાન રાજાનું શું થયું? સિદ્ધરાજનો વિવાહ કોની સાથે થયો
હતો? રાણકદેવી કોના છોકરી હતી? રાણકદેવીને કોણ પરણી
લઈ ગયું હતું? રાણકદેવીને સારૂ કોને કોને લડાઈ થઈ હતી?
સોરઠના રાજા પાસેથી રાણકદેવી સિદ્ધરાજને હાથ આવી કે નં-
હી? સિદ્ધરાજે ક્યાં તળાવ બંધાવ્યું, અને રૂદ્રમાળ ક્યાં બંધાવ્યું?

સિદ્ધરાજની નામના શાથી થઈ? સિદ્ધરાજ એ હિંદુ રાજાઓમાં કેવા રાજા થઈ ગયો? સિદ્ધરાજને સિદ્ધરાજ જયસિંહ અથવા સધરા જેસંગ કેમ કેહેછે? સિદ્ધરાજે કેટલા વરસ રાજ્ય કીધું. ને કઈ સાલમાં મરણ પામ્યો? સિદ્ધરાજને કેટલા છોકરા હતા? સિદ્ધરાજને કાંઈ છોકરૂં હતું નહી ત્યારે તેની ગાદી કોના વંશમાં ગઈ? ખેમરાજને કેટલા છોકરા હતા? દેવપ્રસાદને કેટલા છોકરા હતા? ત્રિભોવનપાળને કેટલા છોકરા હતા? સિદ્ધરાજ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? સિદ્ધરાજની મરજી કુમારપાળને ગાદીએ બેસાડવાની ખરી કે નહી? કુમારપાળને સિદ્ધરાજની ગાદીએ કોણે બેસાડ્યો? કુમારપાળે શું શું ધર્મનાં કામો કીધાં? કુમારપાળે કેટલાં વરસ રાજ કીધું? કુમારપાળ શા કારણથી મરણ પામ્યો? કુમારપાળ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? અજેપાળ કયો ધર્મ પાળતો હતો? અજેપાળને કોણે મારી નાખ્યો? અજેપાળ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? બાળમુળરાજ શાથી નામ પડ્યું? બાળમુળ-રાજ નાનો હતો તેથી થોડી મુદત કોણે રાજ ચલાવ્યું? બાળમુળ-રાજના વખતમાં કયા મુસલમાન બાદશાહે ગુજરાત ઉપર ચઢાઈ કરી હતી? પછી તે ચઢાઈમાં શું થયું? બાળમુળરાજે કેટલાં વરસ રાજ કીધું? બાળમુળરાજ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? ભીમદેવને ભોળો ભીમદેવ શાથી કેહેછે? ભોળા ભીમદેવને કોની સાથે લડાઈ થઈ હતી? શા કારણથી ભીમદેવને પૃથુરાજ સાથે લડાઈ કરવી પડી હતી? પછી ભીમદેવનું તે લડાઈમાં શું થયું? ભોળો ભીમ કેટલાં વરસ રાજ કરીને મરણ પામ્યો? ભોળા ભીમની ગાદીએ કોણ બેઠું? સોલંકી વંશમાં છેલો રાજા કોણ થઈ ગયો? ત્રિભોવનપાળે કેટલાં વરસ રાજ કીધું? ત્રિભોવનપાળને ગાદી ઉપરથી કોણે ઉઠાડી મુક્યો? સો-લંકી વંશ પછી કયા વંશના રાજાઓ થયા? ત્રિભોવનપાળના

વખતમાં શું શું જાણવા જોગ બીના બની? સોલંકીવંશ કેટલાં વરસ ચાલ્યો? સોલંકી વંશમાં બધા મળીને કેટલા રાજાઓ થઈ ગયા? સોલંકી વંશના બારે રાજા ક્યારે ગાદીપર બેઠા? ક્યારે ગાદીપરથી ઉઠ્યા, ને દર એક જણે કેટલાં વરસ રાજ કીધું તે સામટું કહી જાઓ?

(વાઘેલા વંશ)

કોઈ વાઘેલો રજપુત લવણ પ્રસાદ વાઘેલા ગામમાં રેહેતો હતો તેથી વાઘેલા વંશ નામ પડ્યું. એ લવણપ્રસાદ સોલંકીવંશના ભોળા ભીમદેવ રાજાનો પ્રધાન બન્યો હતો. પાછળથી એકેકને અણબનાવ થયો તેથી લવણ પ્રસાદે બંડ ઉઠાવી તેનો મુલક બધો કબજે કરી લીધો. એ લવણ પ્રસાદને વીરધવળ નામે પરાક્રમી છોકરો હતો તેણે બાપના રાજમાં વધારો કર્યો. એ વીરધવળને વસ્તુપાળ ને તેજપાળ એવા બે પ્રધાન હતા તેઓ મોટા લડવઈયા હતા. વીરધવળ રાજા િ૦ સ૦ ૧૨૪૦માં મરણ પામ્યો, ત્યારપછી તેની ગાદીએ તેનો છોકરો વીશળદેવ બેઠો. એ વિશળદેવ વાઘેલા વંશમાં પેહેલો રાજા થયો. વિશળદેવે િ૦ સ૦ ૧૨૪૪ માં અણહિલવાડ એટલે પાટણ ઊપર સ્વારી કરીને ત્યાંના છેલા સોલંકી રાજા ત્રિભોવનપાળને હરાવી તેનુ રાજ્ય જીતીલીધું, ને પોતે તેની ગાદી ઊપર બેઠો. પછી તેણે ગુજરાત માંહેલા વીશનગર ને વીજાપોર એવાં બે શેહેરો વસાવ્યાં ને ડભોઈનો કિલો બાંધ્યો. એ વિશળદેવ રાજા કર્ણાટકના રાજાનીકુંવરીસાથે પરણ્યો હતો. વિશળદેવે ૧૮ વરસ રાજ્ય કીધું, ત્યારપછી તેની ગાદીએ અનુક્રમે અરજુનદેવ, સારંગદેવ ને કરણઘેલા એવા ત્રણ રાજાઓ થયા. વાઘેલા વંશનો છેલો રાજા કરણઘેલો િ૦ સ૦ ૧૨૭૯માં ગાદીએ બેઠો. એ કરણઘેલા રાજાની પાસે માધવ અ-

ને કેશવ એ બે પ્રધાન હતા; તેમાં માધવની બાઈરી ઘણી રૂ-પવંતી હતી તેને કરણ રાજાએ જોર જુલમથી લઈ લીધી ને વ-ળી કેશવ પ્રધાનને મારીનાંખ્યો. તેથી માધવ પ્રધાન દીલ્હીના અલાઉદ્દીન બાદશાહ પાસે ગયો. ને તેને કેટલીક ભેટ આપીને સમજાવીને ગુજરાત ઉપર તે અલાઉદ્દીન પાસે ચઢાઈ કરાવી. પછી કરણ રાજાની ને અલાઉદ્દીનની મોટી ચઢાઈ થઈ તેમા કરણ રાજા હાર્યો ને દક્ષિણ તરફ નાસી ગયો, ને તેનું રાજ્ય એ અ-લાઉદ્દીન ખીલચીએ જીતી લીધું. વળી એ કરણ રાજાની રાણી-ઓને પકડીને તેને દીલ્હી મોકલી દીધી ને તેમાંની એક કમળા-દેવી કરીને હતી તેને અલાઉદ્દીને પોતાની સ્ત્રી કરી રાખી. એ કમળા દેવીને એક છોકરી હતી તે આ વખતે પોતાનો બાપ કરણ નાઠો તેના સાથે હતી. કરણ રાજા તેને લઈને દક્ષિણમાં નાશીકની ઉત્તરે બાગલાણમાં ભરાયો હતો ત્યાં અલાઉદ્દીને ફોજ મોકલીને તે છોકરીને પણ પોતાની પાસે તેડાવી લીધી. એ રીતે વાઘેલા રાજાઓની પડતી આવી ને છેલ્લો રાજા કરણ જ્યારેથી લડાઈ-માં અલાઉદ્દીન ખીલચી સાથે હાર્યો ત્યારથી ગુજરાતની ગાદી મુસલમાનના હાથમાં ગઈ. વાઘેલા વંશમાં બધા મળીને ચાર રાજાઓ થઈ ગયા તેમનાં નામ, તથા રાજ્ય કર્યાના વરસની વંશાવળી નીચે મુજબ.

		ક્યારે ગાદીએ બેઠો.	ક્યારે ગાદીપર થી ઉઠ્યો.	કેટલાં વરસ. રાજ્યકીધું.
વિશાળદેવ	વિ૦ સ૦	૧૨૪૪	૧૨૬૨	૧૮
અરજુનદેવ	વિ૦ સ૦	૧૨૬૨	૧૨૭૫	૧૩
સારંગદેવ	વિ૦ સ૦	૧૨૭૫	૧૨૭૯	૪
કરણઘેલો	વિ૦ સ૦	૧૨૭૯	૧૨૮૪	૫

(પરીક્ષાના સવાલો.)

વાઘેલા વંશ શાથી નામ પડ્યું ? લવણ પ્રસાદ કોનો પ્રધાન બન્યો હતો ? ભોળા ભીમદેવનો મુલક શા કારણથી લવણ પ્રસાદે બધો લઈ લીધો ? લવણ પ્રસાદના છોકરાનું નામ શું ? વીરધવળને કયા બે પ્રધાનો હતા તેનાં નામ દો ? વીરધવળ રાજા કયા વરસમાં મરણ પામ્યો ? વીરધવળ પછી તેના ગાદીએ કોણ બેઠું ? વાઘેલા વંશમાં પેહેલો રાજા કયો થયો ? વિશળદેવે ક્યાં સ્વારી કરીને કયા વરસમાં ? વિશળદેવે કોનું રાજ્ય જીતી લીધું ? વિશળદેવ રાજાએ કયા કયા શેહેરો વસાવ્યાં ? વિશળદેવ રાજા કોની છોકરી સાથે પરણ્યો હતો ? વિશળદેવે કેટલાં વરસ રાજ કીધું ? વિશળદેવ પછી તેની ગાદીએ કયા કયા રાજાઓ થયા ?

વાઘેલા વંશનો છેલો રાજા કયો ? કરણઘેલો કઈ સાલમાં ગાદીએ બેઠો ? કરણ રાજા પાસે કયા કયા બે પ્રધાનો હતા ? કરણ રાજાનું રાજ્ય કોણે જીતી લીધું ? કરણ ઘેલાને કોની સાથે લડાઈ થઇ હતી ? કરણઘેલાને ને અલાઉદીન ખીલચીને લડાઈ થવાનું કારણ શું ? રાજા કરણ લડાઈમાં હાર્યો તો નાશીને ક્યાં જતો રહ્યો ? કરણ રાજાની રાણીઓને પકડીને અલાઉદીને ક્યાં મોકલી દીધી ? કરણની બધી રાણીઓમાંથી કઈ રાણીને અલાઉદીને પોતાની બબરી મનાવી ? કમળાદેવીને એક છોકરી હતી તે કરણ નાઠો તેની સાથે હતી કે અલાઉદીન પાસે હતી ? કમળાદેવીની છોકરીને કરણ પાસેથી અલાઉદીને શા રીતે તેડાવી લીધી ? વાઘેલા રાજાઓની પડતી ક્યારથી આવી ? ગુજરાતની ગાદી મૂસલમાનના હાથમાં ક્યારથી ગઈ ? વાઘેલા વંશમાં બધા મળીને કેટલા રાજાઓ થઈ ગયા ? વાઘેલા વંશના રાજાઓનાં નામ અને તેઓના રાજ્ય કર્યાના વરસની વંશાવળી બોલી જાઓ ?

ખબર.

આ ચોપડી નીચે લખેલે ઠેકાણેથી વેચાથી મળશે.

નડીઆદ—કાગદી સાદકભાઈ ચોપડી વેચનાર.

વડોદરા—બુકસેલર દસરથ રાગોબા ઠા. રાવપરામાં.

બુકસેલર રણછોડ મોતીરામ.

વલસાડ—બુકસેલર દ્વારકાંદાસ પરભુદાસ.

સુરતમાં—મેહેતાજી ફકીરભાઈ કાશીદાસ.

બુકસેલર મંચેરજી જમસેદજી.

બુકસેલર કરશનદાસ નારણદાસ.

મુંબાઈમાં—બુકસેલર સખારામ ભીકસેટ.

બુકસેલર બાળકૃષ્ણ લક્ષમણ.

બુકસેલર ભામશા માણેક.

બુકસેલર દામોદર ઈશ્વર.

બુકસેલર ગોકળદાસ હરજીવનદાસ.

પાલણપુર—ત્રિજમલાલ તલકચંદ.

વીરમગામ—બુકસેલર મુળશંકર લલુ.

સામટી લેવી હોય તેમણે પોસ્ટપેડ કાગળ લખી ખુલાસો કરવો. નાટપેડ કાગળ લેવામા આવશે નહીં મુંબાઇનાં છાપેલાં સંસ્કૃત. હીંદુસ્તાની, ગુજરાતી, ડીક્સનેરીઓ, નાટકો, જૈનધરમના, તથા વૈશ્ણવધરમનાં, તથા વારતાઓ, તથા કાવતાઓ, પેહેલેથી તે સાતમી સુધીના અરથ, તરજુમાઓ, અને વઈદકનાં પુસ્તકો વિગરે બીજી ઘણી જાતનાં પુસ્તકો અમારી પાસેથી ઘણી સરસ છાપ ને સસતી કીમતે મળશે. બુકસેલર મગનલાલ દેવચંદ માણેકચોકમાં

બુકસેલર તરભોવન રણછોડ ઠાકોર.